

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

59-2

Brno 2018

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

59-2

BRNO 2018

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 59
Volume 59

Číslo 2
Issue 2

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Pavel Kouřil

Redakční rada
Editorial board

Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Alexander Ruttikay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Rudolf Procházka, Petr Škrdla

Výkonná redakce
Assistant Editors

Hedvika Břínková, Zdenka Kosarová, Šárka Krupičková, Olga Lečbychová,
Zuzana Loskotová, Ladislav Nejman, Zdeňka Pavková, Rudolf Procházka,
Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela, Šimon Ungerman

Technická redakce, sazba
Executive Editors, Typography

Azu design, s. r. o.

Software
Software

Adobe InDesign CC

Fotografie na obálce

Uherské Hradiště, Mariánské náměstí. Falzum arabské mince z druhé poloviny 8. století (obr. 81, str. 277).

Cover Photography

Uherské Hradiště, Mariánské náměstí (Square). Falsum of the Arabic coin from the 2nd half of the 8th century (Fig. 81, Pg. 277).

Adresa redakce
Address

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Čechyňská 363/19
602 00 Brno
IČ: 68081758
E-mail: pv@arub.cz
Internet: <http://www.arub.cz/prehled-vyzkumu.html>

Tisk
Print

Azu design, s. r. o.
Bayerova 805/40
602 00 Brno

ISSN 1211-7250 (Print)
ISSN 2571-0605 (Online)
MK ČR E 18648
Vychází dvakrát ročně
Vydáno v Brně roku 2018
Náklad 400 ks

Časopis je uveden na Seznamu neimpaktovaných recenzovaných periodik vydávaných v ČR.
Časopis je uveden v citační databázi SCOPUS a na seznamu vědeckých časopisů ERIH PLUS.
Copyright ©2018 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i., and the authors.

Editorial

Vážení přispěvatelé a čtenáři,

v uplynulém roce proběhly v rámci periodika Přehled výzkumů dvě významné inovace. Jak už jsme informovali elektronickou formou v prvním letošním čísle, od března 2018 jsme indexováni v citační databázi Scopus. Tato bezpochyby potěšující událost byla následována spuštěním kompletního databázového rejstříku všech ročníků a čísel časopisu, zpracovaného v rámci projektu Strategie AV21 „Paměť v digitálním věku“. Rejstřík naleznete online na webových stránkách Přehledu výzkumů v sekci Vyhledat článek, kde je pro Vás připraven formulář s pokročilým multikriteriálním vyhledáváním. V současnosti připravujeme k výsledkům Vašich dotazů také připojení PDF jednotlivých studií a zpráv.

Ve druhém čísle Přehledu výzkumů je zastoupena dvěma příspěvky doba římská a třemi mladší fáze raného středověku. Ondrej Šedo se v širokém kontextu zabývá některými kultovními praktikami spojenými se zánikem různých objektů v období antiky na pozadí výzkumu studny na známé římské lokalitě Mušov-Neurissen. Marek Vlach se zaměřuje na možnosti demografického modelování a simulace na příkladu markomanské populace na středním Dunaji. Trojice autorů Marian Mazuch, Marek Hladík a Lumír Poláček se věnuje úpravám hrobových jam na pohřebištích ve velkomoravských Mikulčicích s důrazem na otázku tzv. hrobek. Pavel Šlězár podává přehled současného stavu poznání raně středověkého osídlení katastru Moravičan, zejména opevněné polohy Soutok. Miriam Nývltová Fišáková ve svém příspěvku vyhodnocuje osteologické nálezy z výzkumu horizontu 10.–12. století z Přerova, Horního náměstí č. p. 19 a 20.

Nadcházející jubilejní 60. ročník časopisu Vás jistě potěší inovovanou grafickou podobou a doufáme, že i rozšířenou redakční spoluprací s autory.

Za redakci

*Šárka Krupičková, Rudolf Procházka
V Brně, 16. listopadu 2018*

Dear Contributors and Readers,

The past year saw two important innovations concerning the open access journal Přehled výzkumů. As we previously informed you electronically in volume one this year, we have been indexed in the Scopus citation database since March 2018. This undoubtedly positive news was followed by the launch of a complete database register of all years and volumes of the magazine, which were processed as part of the Strategy AV21 “Memory in the Digital Age” project. The register is available online at the Přehled výzkumů website in the Search Paper section where you can find the form with the advanced multi-criteria search. We are currently preparing the studies and reports in PDF format to match your search results.

The second volume features two contributions regarding the Roman Age and three papers concerning the later phases of the Late Middle Ages. Ondrej Šedo explores the broad context of some of the cultic practices associated with the demise of various objects in the antiquity against the background of the excavations of a well discovered in the famous Roman site of Mušov-Neurissen. Marek Vlach focuses on the possibilities of demographic modelling and simulation using the example of the Marcomanni population in the mid-stream of the Danube. Marian Mazuch, Marek Hladík and Lumír Poláček present the topic of grave pits at the Great Moravian Mikulčice burial grounds with the emphasis on the so-called tombs. Pavel Šlězár presents an overview of the current level of knowledge of early medieval settlements in the cadastre of Moravičany, particularly the fortified site of Soutok. In her contribution, Miriam Nývltová Fišáková evaluates osteological finds from the research of the 10th/12th-century horizon in Přerov, Upper Square No. 19 and 20.

You will surely enjoy the new graphic design and extended editorial cooperation with the authors that are presented in this 60th, jubilee edition of the magazine.

On behalf of the editors,

*Šárka Krupičková and Rudolf Procházka
Brno, November 16, 2018*

Obsah

Studie a krátké články Case Studies and Short Articles Studien und kurze Artikel	7
<i>Radka Knápek, Ondrej Šedo</i> Manipulace s těly jelenů v době římské a možnosti interpretace nálezů ze studny zkoumané při výzkumu v trati Mušov-Neurissen	9
<i>Marek Vlach</i> Demography modelling and simulation of the barbarian populations of the “Marcomannic” settlement structures of the Middle Danube region	45
<i>Marian Mazuch, Marek Hladík, Lumír Poláček</i> Úpravy hrobových jam, konstrukce v hrobech a fenomén tzv. hrobek v Mikulčicích	87
<i>Karel Faltýnek, Jakub Novák, Pavel Šlězár</i> Raně středověké osídlení v Moravičanech na Soutoku	119
<i>Miriam Nývltová Fišáková</i> Masná složka potravní subsistence hradu Přerov na příkladu výzkumu č. p. 19, 20 (10./11. – 12. století)	161
Přehled výzkumů na Moravě a ve Slezsku 2017 Overview of Excavations in Moravia and Silesia 2017 Übersicht den Grabungen in Mähren und Schlesien 2017	197
Středověk a novověk, Middle Ages and Modern Times, Mittelalter und Neuzeit	
Bílovec (k. ú. Bílovec-město, okres Nový Jičín)	199
Bílovec (k. ú. Bílovec-město, okres Nový Jičín)	200
Bílovec (k. ú. Bílovec-město, okres Nový Jičín)	202
Bílovec (k. ú. Bílovec-město, okres Nový Jičín)	203
Blansko (okr. Blansko)	204
Boskovice (okr. Blansko)	206
Brno (okr. Brno-město)	206
K. ú. Město Brno	207
K. ú. Staré Brno	212
K. ú. Štýřice	212
K. ú. Veverí	213
Kat. Brno-město	216
Kat. Staré Brno	217
Kat. Štýřice	217
Kat. Veverí	218
Brno (okr. Brno-město)	225
Brno (k. ú. Maloměřice, okr. Brno-město)	226
Brno (k. ú. Trnitá, okr. Brno-město)	227
Brno (k. ú. Zábrdovice, okr. Brno-město)	228
Březina (k. ú. Proseč u Březiny, okr. Brno-venkov)	229
Bučovice (okr. Vyškov)	229
Bystrička (k. ú. Bystrička I, okr. Vsetín)	230
Čáslavice (okr. Třebíč)	230
Černá Hora (okr. Blansko)	230
Dobromilice (okr. Prostějov)	231

Dolní Loučky (okr. Brno-venkov)	232
Francova Lhota (k. ú. Pulčín, okr. Vsetín)	232
Holešov (okr. Kroměříž)	232
Hostěnice (okr. Brno-venkov)	233
Hostěnice (okr. Brno-venkov)	233
Hrabová (k. ú. Hrabová u Dubicka, okr. Šumperk)	234
Hradec nad Moravicí (okr. Opava)	235
Hutisko-Solanec (k. ú. Hutisko, okr. Vsetín)	236
Ivančice (okr. Brno-venkov)	236
Jamolice (okr. Znojmo)	238
Jaroměřice nad Rokytou (okr. Třebíč)	240
Starý Petřín (k. ú. Jazovice, okr. Znojmo)	241
Jedovnice (okr. Blansko)	241
Jedovnice (okr. Blansko)	241
Jihlava (okr. Jihlava)	242
Jihlava (k. ú. Staré Hory, okr. Jihlava)	243
Jihlava (okr. Jihlava)	243
Jihlava (okr. Jihlava)	244
Jihlava (k. ú. Staré Hory, okr. Jihlava)	245
Jihlava (k. ú. Staré Hory, okr. Jihlava)	246
Jihlava (okr. Jihlava)	246
Jimramov (okr. Žďár nad Sázavou)	246
Jívová (okr. Olomouc)	247
Kostelec (k. ú. Kostelec u Jihlavy, okr. Jihlava), Dolní Cerekev (k. ú. Dolní Cerekev, okr. Jihlava)	248
Krnov (k. ú. Opavské předměstí, okres Bruntál)	250
Kroměříž (okr. Kroměříž)	251
Kunštát (k. ú. Kunštát na Moravě, okr. Blansko)	251
Kuřim (okr. Brno-venkov)	251
Lipovec (k. ú. Lipovec u Blanska, okr. Blansko)	251
Litenčice (okr. Kroměříž)	252
Loštice (okr. Šumperk)	252
Lysice (okr. Blansko)	254
Mokrá-Horákov (k. ú. Horákov, okr. Brno-venkov)	255
Moravské Budějovice (okr. Třebíč)	255
Moravský Krumlov (okr. Znojmo)	256
Moravský Krumlov (okr. Znojmo)	257
Náměšť na Hané (okr. Olomouc)	258
Náměšť nad Oslavou (okr. Třebíč)	259
Olomouc (k. ú. Olomouc-město, okr. Olomouc)	259
Olomouc (k. ú. Olomouc-město, okr. Olomouc)	261
Olšany u Prostějova (okr. Prostějov)	261
Orlovice (k. ú. Orlovice, okr. Vyškov)	262
Ostrovačice (okr. Brno-venkov)	262
Podivín (okr. Břeclav)	263
Podivín (okr. Břeclav)	263
Pohled (okr. Havlíčkův Brod)	264
Popůvky (k. ú. Popůvky u Brna, okr. Brno-venkov)	264
Prusy-Boškůvky (k. ú. Moravské Prusy, okr. Vyškov)	264
Přerov (k. ú. Předměstí, okr. Přerov)	265
Puklice (k. ú. Puklice, okr. Jihlava)	265
Rejchartice (k. ú. Rejchartice u Šumperka, okr. Šumperk)	266
Rosice (k. ú. Rosice u Brna, okr. Brno-venkov)	267
Rostěnice-Zvonovice (k. ú. Rostěnice, okr. Vyškov)	267
Říčany (k. ú. Říčany u Brna, okr. Brno-venkov)	268
Senetářov (k. ú. Senetářov, okr. Blansko)	268
Senetářov (k. ú. Senetářov, okr. Blansko)	269
Skalka (k. ú. Skalka u Prostějova, okr. Prostějov)	269
Staré Město (k. ú. Staré Město u Uherského Hradiště, okr. Uherské Hradiště)	270
Šelešovice (okr. Kroměříž)	270

Štěpánov (k. ú. Stádlo, okr. Olomouc)	271
Telč (okr. Jihlava)	271
Tlumačov (k. ú. Tlumačov na Moravě, okr. Zlín)	272
Troubsko (okr. Brno-venkov)	272
Třebětice (okr. Kroměříž)	273
Třebíč (okr. Třebíč)	273
Třinec (k. ú. Guty, okr. Frýdek-Místek)	274
Uherčice (k. ú. Uherčice u Znojma, okr. Znojmo)	274
Uherské Hradiště (okr. Uherské Hradiště)	276
Valašské Meziříčí (k. ú. Krásno nad Bečvou, okr. Vsetín)	277
Velká Bíteš (okr. Žďár nad Sázavou)	278
Vyškov (okr. Vyškov)	279
Zašová (okr. Vsetín)	279
Zlín (k. ú. Malenovice u Zlína, okr. Zlín)	279
Zubří (okr. Vsetín)	280
Žeranovice (okr. Kroměříž)	281
Žeranovice (okr. Kroměříž)	281
Žeranovice (okr. Kroměříž)	282

Zprávy o činnosti	283
------------------------------------	------------

STUDIE A KRÁTKÉ ČLÁNKY
CASE STUDIES AND SHORT ARTICLES
STUDIEN UND KURZE ARTIKEL

Recenzovaná část

Peer-reviewed part

Rezensierter Teil

RANĚ STŘEDOVĚKÉ OSÍDLENÍ V MORAVIČANECH NA SOUTOKU

KAREL FALTÝNEK, JAKUB NOVÁK, PAVEL ŠLÉZAR

Abstract

Early Middle Ages settlement in Moravičany at the Soutok. An archaeological survey of the multicultural site in Moravičany at Soutok has been underway since the 1950s. It is a site around the current church of St. George, near the confluence of the Třebůvka and Morava rivers. In addition to numerous settlements from practically all epochs of prehistory and protohistory, the settlement in the Early and High Middle Ages were documented. The oldest finds date back to the Early Slavonic Period and continue in the Early Hillfort Period and the Middle Hillfort Period. However, this is a rural agricultural settlement. Since the 11th century, an increase in settlement and burial activities has been observed and the site was fortified, probably in connection with the direction of long-distance communications. The Soutok site was abandoned in connection with the newly established village on the site of the present Moravičany at the turn of the 12th and 13th centuries. Finds from the Middle Ages are related to the functioning of the ecclesiastical site with the church of St. George, the rectory and the court.

Keywords

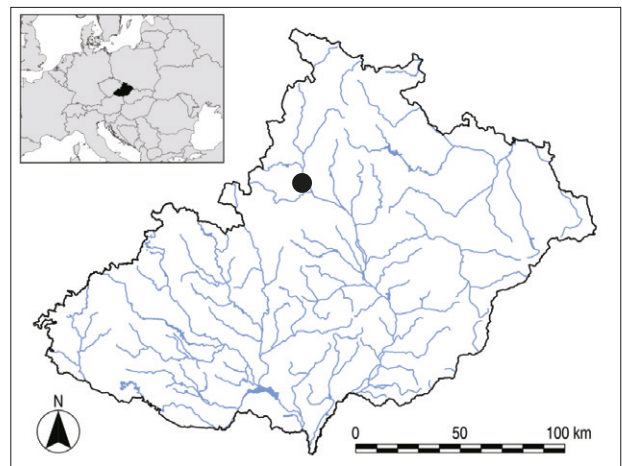
Early Middle Ages – Moravia – Moravičany – Fortification – Communications

1. Úvod

Polykulturní sídliště v Moravičanech v trati na Soutoku patří k dlouhodobě archeologicky zkoumaným lokalitám, přesto však citelně postrádáme úplné vyhodnocení lokality. Kromě početného osídlení prakticky ze všech epoch pravěku a protohistorie (eneolit, doba bronzová, halštatská, latén, doba římská, srov. Kalábková 2016), je lokalita řazena mezi fortifikovaná sídliště (hradiště?) doby raného středověku. Jako „raně středověké hradisko“ označil lokalitu již v 60. letech 20. století Jindra Nekvasil (Nekvasil 1963; 1964). Odbornou veřejností byla tato interpretace přijata s pochybnostmi (Čižmář 2004, 181; Goš 1988, 185; Kouřil, Gryc 2014, 108–110; Lutovský 2001, 196; Měřínský 1986, 45, 47). Příčinou bylo zřejmě předběžné a nedostatečné publikování terénních situací, interpretovaných Nekvasilem jako pozůstatky opevnění v podobě valu (Nekvasil 1963, 3; 1964, 63).¹ Lokalita na Soutoku asi z těchto důvodů nebyla zařazena do monografického zpracování hradišť raného středověku na Moravě a v českém Slezsku z pera Rudolfa Procházky (2009a).

Obdobně problematická je také chronologie lokality v raném středověku (srov. Kouřil, Gryc 2014, 108–110). Jindrou Nekvasilem byla zřejmě až příliš akcentována velkomoravská a povelkomoravská fáze osídlení v souvislosti s velkomoravským (?) pohře-

bištěm v severozápadní části Moravičan (Nekvasil 1959, 661–663; Nekvasil 2005, 30). Obdobně nejasné bylo prostorové vymezení rozsahu lokality, které vedlo v prvním decéniu 21. století k úvahám o vyřazení lokality ze soupisu kulturních památek.² Naštěstí k tomu nedošlo a lokalita na Soutoku v okolí kostela sv. Jiří je stále součástí památkového fondu kulturních památek archeologické povahy ČR jako „rovinné opevněné sídliště a pohřebiště, archeologické stopy“ (č. 41639/8-2204).

Poloha studované lokality na mapě Moravy.
Location of the site on map of Moravia.

Obr. 1. Letecký pohled na lokalitu z roku 2014. V popředí prostor tzv. Závodí s rodinnými domy; za řekou Třebůvkou areál farního kostela sv. Jiří se starším i novějším hřbitovem, vlevo od kostela se nachází fara s farským dvorem, vpravo od kostela budova bývalé školy. Foto M. Kalábek.

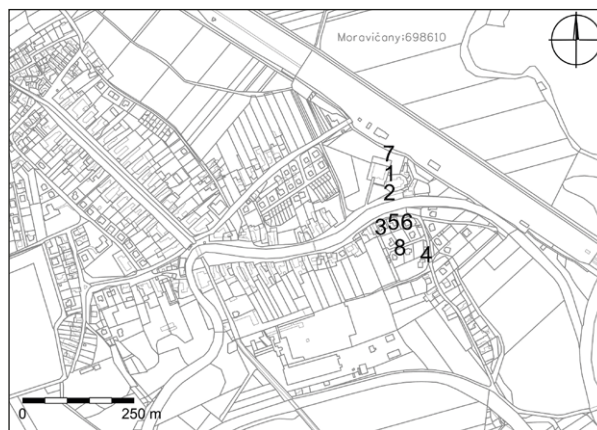
Fig. 1. Aerial view of the site from 2014. In the foreground space the so-called Závodí and family houses; beyond the Třebůvka river are the parish of the church of St. George and the older and newer cemetery, to the left of the church is situated the parish and the parish court, to the right of the church is the former school. Photo by M. Kalábek.

Areál polykulturní lokality se nachází ve východní části intravilánu obce Moravičany (obr. 1). Rozkládá se na malém sprašovém návrší těsně před soutokem Třebůvky s Moravou. Na vrcholu mírného návrší stojí farní kostel sv. Jiří s původním hřbitovem, později rozšířeným severním směrem. Dále fara s hospodářským dvorem, budova staré školy, rodinné domy a zahrady. Lokalita pokračuje i na pravém břehu Třebůvky naproti kostelu. Dnes se jedná o oblast zastavěnou rodinnými domy. Nadmořská výška činí 246–247,7 m. Areál protíná zregulovaná řeka Třebůvka, na severovýchodě se nachází železniční trať Olomouc – Zábřeh.

V souvislosti se záchranným archeologickým výzkumem na Soutoku, realizovaným v letech 2013–2014 Národním památkovým ústavem, územním odborným pracovištěm v Olomouci, byla znovu otevřena problematika existence opevnění, vnitřní struktury i chronologie lokality (Faltýnek, Šlězár 2016; Šlězár 2017b). Hlavním cílem této studie je celková charakteristika raně středověkého osídlení polykulturního sídliště v Moravičanech v trati Soutok.

2. Dějiny bádání

Polykulturní sídliště na Soutoku kolem kostela sv. Jiří bylo známé již od 50. let 20. století, kdy se v prostoru nynějšího hřbitova a fary nacházely zlomky pravěkých a středověkých nádob (obr. 2: 1). Nálezy z povrchových sběrů i artefakty získané při kopání

Obr. 2. Orientační polohy archeologických výzkumů.

1 – hřbitov, fara, farský dvůr (sběry ze 50. a 60. let 20. století); 2 – výzkum Archeologického ústavu ČSAV v Brně v roce 1960 (S1/60), výzkum Archeologického centra Olomouc v roce 2010, výzkum Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Olomouci v roce 2014 (S1/14); 3 – výzkum Archeologického ústavu ČSAV v Brně v roce 1963 v trati Závodí (S1/63) a sběry z 60. let 20. století; 4 – výzkum Archeologického ústavu ČSAV v Brně v roce 1963 v trati Závodí (S2/63, S3/63); 5 – novostavba domu č. p. 283 J. Glöcknera v roce 1985 (sběr); 6 – novostavba domu čp. 285 M. Ficnara v roce 1987 (sběr); 7 – výzkum Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Olomouci v roce 2013 (S1/13), nová ohradní zeď hřbitova (sběr v roce 1992); 8 – novostavby rodinných domů č. p. 325–327 a příjezdové komunikace v roce 1996.

Fig. 2. The orientation of the archaeological research. 1 – cemetery, parish, parish court (surface collections from the 1950s and 60s); 2 – excavation by the Archaeological Institute of the Czechoslovak Academy of Sciences in Brno in 1960 (S1/60), excavation by the Archaeological Center Olomouc in 2010, excavation by the National Heritage Institute, Regional Office in Olomouc in 2014 (S1/14); 3 – excavation by the Archaeological Institute of the Czechoslovak Academy of Sciences in Brno in 1963 on the Závodí site (S1/63) and surface collection from the 1960s; 4 – excavations by the Archaeological Institute of the Czechoslovak Academy of Sciences in Brno in 1963 on the Závodí site (S2/63, S3/63); 5 – new building of the J. Glöckner house No. 283 in 1985 (surface collection); 6 – new building of the M. Ficnar house No. 285 in 1987 (surface collection); 7 – excavation by the National Heritage Institute, Regional Office in Olomouc in 2013 (S1/13), new fence wall of the cemetery (surface collection in 1992); 8 – new building of family houses No. 325–327 and road in 1996.

hrobů na hřbitově zachraňovali zejména místní farář Josef Novák a Jiří Adamec, kteří je odevzdávali do Vlastivědného muzea v Olomouci (Faltýnek 2008, 287; Nekvasil 1959, 663–664; Nekvasil 1974; Novák 1962; Novák 2009, 279). Po vzniku Vlastivědného

kroužku v Moravičanech roku 1957 byly nálezy ukládány ve Vlastivědné jizbě na faře a posléze byly artefakty roku 1974 převedeny do sbírek mohelnického muzea (Faltýnek 2007, 202–203; Faltýnek 2010, 271; Goš 1974, 69, 80–81).

V roce 1960 byl v poloze na Soutoku proveden první profesionální archeologický odkryv, který provedl Archeologický ústav ČSAV v Brně pod vedením Jindry Nekvasila. Zjišťovací sonda (7 × 3 m) byla položena nedaleko bočního vchodu do kostela na levém břehu Třebůvky před zídou malé farní zahrady (obr. 2: 2). Nekvasil zde prozkoumal 31 kostrových hrobů patrového pohřebiště (až pět pater) z 11. až počátku 13. století. Pouze tři hroby měly ve výbavě esovitě záušnice malých i velkých rozměrů. Mezi milodary se objevil také stříbrný římský denár Faustiny senior z 2. století po Kristu, sloužící jako obolus mrtvých. Hroby byly zahloubeny do 150 cm mocného kulturního souvrství obsahujícího nálezy komplexu kultur lužických popelnicových polí (dále KLPP), doby římské a raného středověku (Faltýnek 2010, 271; Nekvasil 1961a; 1961b; 1961c; 2005, 31).

V roce 1963 provedl J. Nekvasil sondáž i na pravém břehu Třebůvky (obr. 2: 3, 4), tedy v jižní části lokality (tzv. Závodí). V tomto prostoru prováděli sběry a sondáže již amatérští archeologové v roce 1954 „na poli p. řidičtího učitele“. Další keramiku získal roku 1957 Jiří Adamec (Goš 1974, 88). Na jaře roku 1961 se po hluboké orbě objevily rozorané kulturní vrstvy a zahloubené objekty (zemnice?), ze kterých členové Vlastivědného kroužku vyzvedli několik zlomků keramiky, mazanice, zlomky mlýnských kamenů (žernovy) a zvířecí kosti (Halama 2017, 446–447; Nekvasil 1962). Nekvasil ve třech sondách potvrdil až 1,5 m mohutné souvrství s vrstvami kultury s moravskou malovanou keramikou, KLPP, doby římské a raného středověku. Nalezeny byly i zlomky z údobí eneolitu a laténu. První ze sond o rozměrech 20 × 4 m zachytila pravěké a raně středověké sídlištní situace. Ve dvou zbývajících sondách (3 × 1,5 m; 4,3 × 0,9 m) byly navíc zjištěny zbytky raně středověkého valu z mladší doby hradištní, který byl vybudován na břehu zaniklého vodního toku. Jindra Nekvasil výstavbu valu datoval do 11. století. Situace je však dnes zpětně obtížněji interpretovatelná (Faltýnek 2010, 273; Nekvasil 1963; 1964; 2005, 30).

Další dva větší soubory nálezů byly získány v roce 1985 (novostavba domu p. Glöcknera, dnes č. p. 283) a v letech 1986–1987 (novostavba domu p. Ficnara, dnes č. p. 285; mj. i jedna záušnice), opět na pravém břehu Třebůvky (obr. 2: 5, 6). Oba domy bezprostředně navazují na plochu Nekvasilovy sondy S1 z roku 1963. Ani u jedné akce nebyl přítomen archeolog, postrádáme tedy bližší nálezové okolnosti i dokumentaci. Nálezy ze stavby p. Glöcknera získal od stavebníka Karel Faltýnek, který je předal do muzea v Mohelnici.

Nálezy ze stavby p. Ficnara zřejmě zajistil mohelnický amatérský archeolog Vladimír Kapl, který je opět předal do příslušného muzea (Halama 2017, 447).

Drobné archeologické akce byly realizovány také v 90. letech 20. století. Na začátku 90. let to byl sběr keramiky Karlem Faltýnkem při opravě ohradní zdi hřbitova (obr. 2: 7), v roce 1996 dohled při stavbě tří domků (výkopy pro sklepy č. p. 325, 326 a 327 a parc. č. 614/1) na pravém břehu Třebůvky (Památkový ústav v Olomouci; Faltýnek 2017, 16–17, obr. 2: 8) a mezi drobné akce se řadí také dohled Archeologického centra Olomouc při stavbě kanalizace mezi Třebůvkou a kostelem (Vrána 2011 obr. 2: 2).

Mezi nejrozsáhlejší akce posledních let patřily záchranné výzkumy Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Olomouci (dále NPÚ) z let 2013 a 2014. V roce 2013 byla při rozšiřování hřbitova odkryta raně středověká vrstva a potvrdilo se rozsáhlé pravěké zvrstvení (obr. 2: 7). Geofyzikálním průzkumem byl jižně od sondy navíc potvrzen průběh příkopu; o rok později byl prospekci zjištěn příkop a val i na západní straně areálu. Pravěké osídlení sahalo i vně zjištěného středověkého opevnění. Druhá sonda NPÚ byla provedena v roce 2014 v blízkosti sondy J. Nekvasila z roku 1960 před vchodem na hřbitov (obr. 2: 2). Sonda potvrdila pokračování patrového pohřebiště a zřejmě zachytila jeho západní okraj (Faltýnek, Šlězár 2016; Šlězár 2017b, 105–108).

3. Přehled a základní vyhodnocení archeologických výzkumů na lokalitě z let 1953–2016 (charakteristika, nálezové situace a stratigrafie)

1. *Lokalita: Moravičany na Soutoku; trať: Soutok (hřbitov, okolí fary), pravý břeh Třebůvky („Závodí“); parc. č.: 616, 619, 569, 631, 601–614/23; doba výzkumu: 1953–1974; druh výzkumu: povrchové sběry, náhodné nálezy; vedoucí výzkumu: Josef Novák, Jiří Adamec, Antonín Adamec; literatura: Faltýnek 2007, 202–203; 2008; 2010, 271; Goš 1974, 69, 80–81; Halama 2017, 446–447; Kalábková 2016, 5; Kouřil, Gryc 2014, 108–111; Nekvasil 1959, 663–664; 1974; 2005; Novák 1962; Novák 2009, 279; Šlězár 2017b, 104; uložení nálezů: Vlastivědné muzeum v Olomouci (1953–1956), Vlastivědné muzeum v Šumperku (1956–1974).*

Povrchové sběry, náhodné nálezy a artefakty získané při kopání hrobů shromažďovali Josef Novák, Jiří Adamec a Antonín Adamec (obr. 2: 1). Prvotní nálezy z let 1953–1956 jsou zcela bez nálezových okolností, u nálezů z let 1956–1973 jsou v některých případech v moravičanském inventáři popsána místa nálezů:

H57 – nálezy učiněné při kopání hrobů v letech 1957 a 1958 A. Adamcem, F57 – nálezy z výkopů pro vodovod a jámu na vápno na farském dvoře v roce 1957, P57 – nález J. Adamce ve zkušební sondě na pravém břehu Třebůvky v roce 1957, H63 – nálezy na hřbitově a v okolí kostela v roce 1963, F – nálezy z farského dvora z let 1959–1963, Š – sběry z různých výkopů v okolí školy z let 1959–1963, X – blíže neurčené nálezy (Nekvasil 1974, 2). Bližší popisy nálezových okolností se zachovaly pouze útržkovitě. J. Nekvasil (1959, 664) uvádí, že: „Také v nádvoří farní budovy byly v roce 1957 při kopání struh pro vodovod přetaty mocné kulturní vrstvy se střepy z 9.–12. století. Stejně tak datovatelná keramika se vyskytuje v prostoru dnešního hřbitova, kde se na ni přichází při kopání hrobů...“.

Na pravém břehu Třebůvky, tedy v jižní části lokality (někdy zvané jako poloha „Závodí“, „pole naproti kostelu“), sondařovali místní amatéři již v r. 1954 na „poli p. řídícího učitele“ a z kulturní vrstvy získali větší množství střepů údajně halštatských nádob (obr. 2: 3). Další keramiku získal Jiří Adamec v roce 1957 (Goš 1974, 88). Na jaře roku 1961 se po hluboké orbě objevily rozorané kulturní vrstvy a zahloubené objekty. „Podle všech známek, zvláště podle shluku kamenů, zde byly porušeny sídlištní stavby, nejspíše zemnice.“ Pracovníci Vlastivědného kroužku vyzvedli mnoho keramických střepů, zlomky mazanic, fragmenty mlýnských kamenů (žernovy) a zvířecí kosti (Nekvasil 1962, 98). Střepy byly získány taktéž při stavbě domu J. Hrubého (bývalá parc. č. 267) a u bývalého Václavkova domu (Goš 1974, 80–81; Halama 2017, 446–447).

2. *Lokalita: Moravičany na Soutoku; trať: Soutok; parc. č.: 972/1; doba výzkumu: červenec až srpen 1960; druh výzkumu: zjišťovací sondáž; vedoucí výzkumu: PhDr. Jindra Nekvasil, CSc. (AÚ ČSAV Brno); literatura: Čižmář 2004, 181; Faltynek 2010, 271; Halama 2017, 447; Kouřil, Gryc 2014, 108–111; Lutovský 2001, 196; Měřínský 1986, 45–47; Nekvasil 1961a; 1961b; 1961c; 2005, 31; uložení nálezů: Vlastivědné muzeum v Šumperku.*

Zjišťovací sonda S1/60 o rozměrech 3 × 7 m byla položena při jižní straně hřbitovní zdi, na malém prostranství západně od hřbitovní brány v prostoru před edikulou (obr. 3). Jindra Nekvasil stratigraficky rozlišil tři základní úrovně: a) ornici o síle 0,25 m, b) kulturní souvrství o síle 1,30–1,40 m a c) podloží od hloubky 1,55–1,65 m. Protože makroskopicky nešlo kulturní souvrství blíže rozčlenit, postupoval Nekvasil po mechanických vrstvách o síle 0,25 m, označených římskými číslicemi. Podle těchto celkem šesti úrovní také odlišoval nálezy.

Vrstvu I. (0–0,25 m) tvořila humózní hlína (ornice) s četnými kameny, přičemž v západním rohu sondy se nacházela vrstva vápna a zbytky základů „menšího

Obr. 3. Polohy a plochy archeologických sond a sběrů; červeně – sondy Archeologického ústavu ČSAV v Brně v letech 1960 a 1963 (S1/60, S1/63–S3/63), sběry Archeologického centra Olomouc v roce 2010 (8/2010, kanalizace); zeleně – sondy Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Olomouci v letech 2013–2014 (S1/13, S1/14); hnědě – sběry z novostaveb domů čp. 283 J. Glöcknera (parc. č. 610) v roce 1985 a čp. 285 M. Ficnara (parc. č. 612/2) v roce 1987; šrafovane – sběry z novostaveb rodinných domů čp. 325–327 a příjezdové komunikace v roce 1996, sběry z výkopů pro elektrické a telefonní vedení na parc. č. 976/1 před domem čp. 241.

Fig. 3. Location and area of the archaeological trench and surface collection; red – trench by the Archaeological Institute of the Czechoslovak Academy of Sciences in Brno in 1960 and 1963 (S1/60, S1/63–S3/63), surface collection by the Archaeological Center Olomouc in 2010 (8/2010, sewerage); green – trench by the National Heritage Institute, Regional Office in Olomouc in 2013–2014 (S1/13, S1/14); brown – surface collections from new building of the J. Glöckner house No. 283 (plot No. 610) in 1985 and M. Ficnar house No. 285 (plot No. 612/2) in 1987; hatching – surface collection from new building of family houses No. 325–327 and road in 1996, surface collection from earthworks for electricity and telephone lines in plot No. 976/1 in front of house No. 241.

Obr. 4. Sonda S1/60. Kostrové hroby. Foto z archivu J. Adamce (nahore) a z pozůstalosti J. Horkého (dole).

Fig. 4. Trench S1/60. Skeleton graves. Photo from the archive of J. Adamec (above) and from the estate of J. Horký (below).

stavení (někdejší márnice)“. Ojedinele se objevovaly zlomky lidských kostí. Nálezy tvořily recentní střepy a keramika v druhotné poloze (pravěk, protohistorie, středověk).

Vrstvu II. (0,25–0,50 m) tvořila tmavě hnědošedá drolivá humózní hlína. Obsahovala ojedinele kameny, zvířecí kosti a zlomky mazanice. Takto jsou charakterizovány všechny vrstvy II–VI. Keramika náleží do období středověku. Opět zde byly nalezeny zlomky lidských kostí. Vrstva III. (0,50–0,75 m) byla prakticky totožná s vrstvou II.

Vrstva IV. (0,75–1,00 m) měla opět charakteristiku jako předešlé, nicméně od hloubky 0,9 m se objevily první hroby v podobě částí koster (č. 15, 26, 28, 29), bez patrných hrobových jam. Jedna kostra byla dětská (č. 2). Vrstva obsahovala značné množství lidských kostí z rozrušených hrobů, nejvíce v kumulaci nad pohřbem č. 2 a v jeho okolí. Uloženina opět obsahovala pravěkou keramiku v druhotné poloze a keramiku středověkou.

Vrstva V. (1,00–1,25 m) byla „*souvisle prostoupená pohřby*“. Podle Nekvasila byla „...*některá místa mezi kostrami nedotčena při hloubení hrobových jam*.“ Opět byly zjištěny kumulace lidských kostí. Nejvíce pod pohřbem č. 1 a č. 2.

Poslední vrstva č. VI. (1,25–1,65 m) opět obsahovala pohřby, nejhluběji ležel pohřeb č. 13, přibližně 1–2 cm nad podloží, kterého bylo dosaženo v hloubce 155–165 cm a tvořila je hnědá sprašová hlína (Nekvasil 1961a; 1961c). Celkem bylo v horizontu od hloubky 0,9–1,63 m odkryto 31 pohřbů, orientovaných V–Z, bez zdokumentovaných hrobových jam (obr. 4). Od hloubky 1,2 m bylo registrováno celkem 10 kumulací lidských kostí (Nekvasil 1961a; 1961b; 1961c; 2005, 31).

Pouze u tří pohřbů byly milodary v podobě esovitých záušnic. U pohřbu č. 23 byly nalezeny tři záušnice malého průměru. Čtyři záušnice velkého průměru byly nalezeny u pohřbu č. 8, další u dislokované lebky g. U pohřbu č. 18 měl zemřelý na pravé ruce prsten ze slitiny stříbra s cínem. Na levé lícni kosti pohřbu č. 20 ležel stříbrný provrtaný římský denár Faustiny, manželky císaře Antonia Pia z let 138–139 (?) n. l. (Kašpar 2014, 84; Nekvasil 1961c, 102). Keramika z vrstev I–III je datována zejména od 11. do přelomu 12. a 13. století a do 14.–15. století. Zejména od 11. až do přelomu 12. a 13. století jsou datovány také keramické fragmenty z vrstev IV. až VI.

Antropologickou analýzu provedl Milan Stloukal (Stloukal 1964). Analyzoval celkem 30 koster. Rozlišil 10 pohřbů mužských, 8 ženských, 9 nedospělých; dva dospělé pohřby nebyly pohlavně určeny. Věkově byly bez výrazných anomálií zachyceny věkové kategorie od 1 do 50 let. Na temeni jedné mužské lebky se nacházely stopy rozseknutí třemi ranami ostrým předmětem. U jiného muže byla zjištěna fraktura hrudního obratle a známky tuberkulózy.

V roce 1960 Jindra Nekvasil odkryl část patrového pohřebiště z mladší doby hradištní s doklady dlouhodobého pohřbívání, dle milodarů se jedná spíše o venkovské pohřebiště.

3. *Lokalita: Moravičany na Soutoku; trať: pravý břeh Třebůvky („Závodí“); parc. č.: 608, 609, 614/1, 614/6, 614/9, 614/19; doba výzkumu: červen–srpen 1963; druh výzkumu: zjišťovací sondáž; vedoucí výzkumu: PhDr. Jindra Nekvasil, CSc. (AÚ ČSAV Brno); literatura: Čižmář 2004, 181; Faltýnek 2010, 273; Halama 2017, 447; Kouřil, Gryc 2014, 108–111; Lutovský 2001, 196; Měřinský 1986, 45–47; Nekvasil 1963; 1964; 2005, 13; Šlězár 2017b, 104; uložení nálezů: Vlastivědné muzeum v Šumperku.*

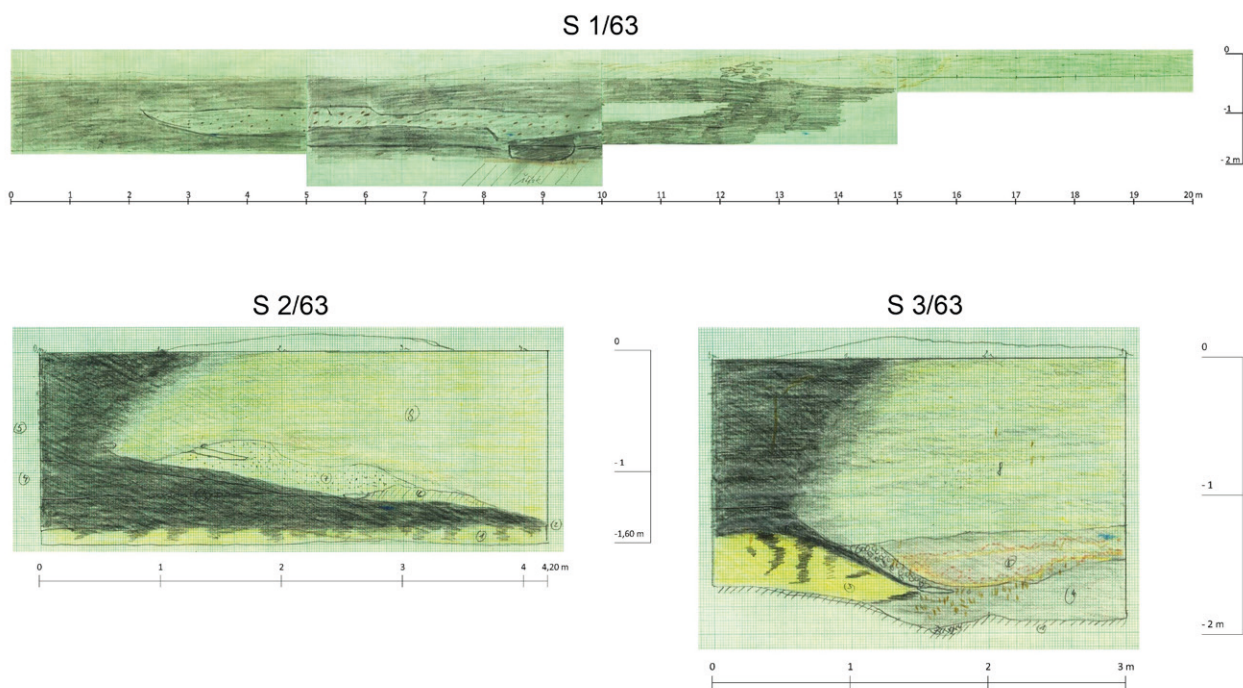
Na základě slibných nálezů z let 1954–1961 na pravém břehu Třebůvky položil Jindra Nekvasil v roce

1963 v tomto prostoru celkem tři sondy, a to v místech „kde je mírně vyvýšení“. Sonda 1/63 byla položena z důvodů zjištění stratigrafie, další dvě sondy S2/63 a S3/63 měly za cíl ověřit, zda bylo na okraji návrší opevnění (Nekvasil 1963; 1964; 2005, 13).

Sonda 1/63 o velikosti 20 × 4 m byla situována při okraji cesty lemující břeh Třebůvky (orientace asi S–J, obr. 3), a to na parc. č. 1545, souběžně se zdí domu č. p. 112 a ve vzdálenosti 15 m od ní (dnes je v tomto prostoru dům č. p. 241).

Z pořizovaného profilu (východní?, západní?) vyplývá, že sonda 1/63 dosáhla úrovně štěrkového podloží v hloubce 1,4–1,7 m (obr. 5). Na podložním štěrku ležela ještě tenká vrstva (0,06 m) žluté sprašové hlíny (jinde písku). Na podloží leželo kulturní souvrství o síle 1,3–1,5 m. V pořizovaném barevném plánu bez popisu

jsou zakresleny čtyři tmavě hnědošedé vrstvy, z nichž do druhé vrstvy od podloží jsou zahlabeny sídlištní objekty. Minimálně dvě spodní vrstvy byly pravěké (eneolit, doba bronzová, dohromady mocnost 0,6 m). Spodní partie kulturní vrstvy č. 3 pak náleželo době římské. Zbytek vrstvy č. 3 a vrstva č. 4 (dohromady mocnost cca 0,8 m) pak zřejmě byla středověkého původu. Stratigrafii uzavírala ornice o kolísající mocnosti 0,1–0,55 m. Na základě menšího počtu nalezených keramických zlomků Nekvasil považoval sídlištní aktivity v místě sondy 1/63 za okrajové. Ze sondy S1/63 bylo získáno 121 ks středověké keramiky. Ve svrchní části souvrství od povrchu do úrovně -0,7 m (vrstvy č. 3, 4 a ornice) se objevuje keramika mladší doby hradištní, ale i zlomky ze 13. a 14. století, pozdního středověku a raného novověku (15.–16. století). Nižší partie (0,7 až 0,9 m) pak obsahují výhradně keramiku 11.–12. století.

Obr. 5. Profily sond S1/63–S3/63. U profilu sondy S1/63, Popis nedochován. Severní profil sondy S2/63. Vrstva 1 – podložní jílovitá hlína s průsaky kulturní vrstvy, 2 – černá jílovitá hlína (neolit, lužická kultura), 3 – vrstva štěrku na povrchu vrstvy 3, tvořící pruh napříč sondou, 4 – hnědočerná jílovitá hlína s drobnými kousky mazanic, 5 – tmavě černá kyprá kulturní hlína, 6 – vrstva hrubšího štěrku, 7 – jemný žlutý písek, 8 – žlutošedá písčitá hlína. Severní profil sondy S3/63. Vrstva 1 – podložní vrstva štěrku, 2 – důlek ve štěrku vyplněný dřevem a pískem, 3 – žlutá jílovitá hlína s průniky kulturní vrstvy, 4 – šedý písek, 5 – šedý písek se žlutými vrstvami, 6 – vrstva štěrku s mezivrstvami písku, 7 – tmavě černá silně jílovitá kulturní vrstva, 8 – světle hnědá písčitá hlína, 9 – kulturní vrstva černá s hrudkami mazanic. Kresba J. Nekvasil?
Fig. 5. Profiles of trenches S1/63–S3/62. At trench profile S1/63, Description not preserved. North profile of trench S2/63. Layer 1 – subsoil clay loam with soak of the occupation layer, 2 – black clay loam (Neolithic, Lusatian culture), 3 – layer of gravel on the surface of layer 3 which forms a line across the archaeological trench, 4 – brown-black clay loam with small pieces of daub, 5 – loose dark-black occupation loam, 6 – layer of coarse gravel, 7 – fine yellow sand, 8 – yellow-grey sandy loam. North profile of archaeological trench S3/63. Layer 1 – subsoil layer of gravel, 2 – hole in gravel filled with wood and sand, 3 – yellow clay loam with intersection of the occupation layer, 4 – grey sand, 5 – grey sand with yellow layers, 6 – gravel layer with sand interlayers, 7 – strongly clayey dark-black occupation layer, 8 – light-brown sandy loam, 9 – occupation layer with lumps of daub. Drawing by Nekvasil?

Druhé dvě sondy Nekvasil položil v těsné blízkosti západního okraje cesty oddělující tratě „Závodí“ a „Záhumení“, probíhající ve směru SZ–JV, ve vzdálenosti 60 a 90 m od břehu Třebůvky.

Sonda č. 2/63 o délce 4,2 m a šířce 0,9 m (orientace Z–V, obr. 3). Dle jednoho zdokumentovaného profilu (severní profil) vyplývá, že podloží v podobě jílovité hlíny (č. 1) bylo dosaženo v hloubce 1,5 m pod povrchem (obr. 5). Na něm ležela 0,3 m mocná černě zbarvená jílovitá hlína č. 2 s nálezy z eneolitu a snad i doby bronzové. Na této pravěké vrstvě pak lokálně ležela vrstvička štěrku č. 3 o síle 0,05 m (povodeň?). Východním směrem pak přibližně do poloviny sondy vyklíňovala hnědočerná jílovitá hlína č. 4 s drobnými kousky mazanic (KLPP?). Ve východních třech čtvrtinách sondy ležela přímo na vrstvě 2 vydutá vrstva hrubšího žlutého štěrku č. 6 o max. síle 0,15 m. Na spodní partii souvrství č. 5 o síle 0,1 m, zhruba v úseku vyklíňující vrstvy č. 4, ležela opět vydutě tvarovaná vrstva jemného žlutého písku č. 7 o max. síle 0,35 m, převrstvující i uložení č. 6. Vše potom překrývala vydutá žlutošedá písčité hlína o síle až 1,4 m. Ve zbylé západní čtvrtině sondy stratigrafii uzavíralo více než 0,9 m mocné souvrství tmavě černých kyprých hlín (vrstva 5). Přitom se z hlediska stratigrafie jeví, že svrchních zhruba 0,8 m souvrství č. 5 překrývalo vrstvu č. 8. Rozhraní mezi vrstvami č. 5 a 8 bylo rozplzlé v šířce zhruba 0,2 m.

Sonda č. 3/63 měla rozměry 3 × 1,2 m (orientace Z–V, obr. 3). Sonda dosáhla max. hloubky 2,0 m mezi 5.–10. délkovým metrem, kde se nacházel podložní štěrku č. 1 (obr. 5). Do štěrku byla zahloblena jamka vyplněná dřevem a pískem. Následně se utvořila vrstva šedého písku č. 4 mocná až 0,45 m. Na této vrstvě neantropogenního původu spočívala vrstva žluté jílovité podložní hlíny č. 3, spadající východním směrem. Na podložní vrstvu č. 3 nasedala tmavě černá silně jílovitá kulturní vrstva č. 7, mocná 0,2 m a vyklíňující se po spádu vrstvy č. 3 na východě. Nad spádem vytvořeným vrstvou č. 3 a překrytým vrstvou č. 7 se nacházela vrstva štěrku s mezivrstvami písku č. 6 o síle 0,15 m. Východně od vrstvy 6 se pak nacházela vrstva šedého písku se žlutými mezivrstvami č. 5 o síle 0,4 m. Obdobně jako v sondě S2/63 se ve východních třech čtvrtinách sondy nad vrstvami č. 5–7 nacházela mohutná vydutá vrstva světle hnědé písčité hlíny mocné až 1,35 m. V západní čtvrtině se zase vytvořilo mohutné kulturní souvrství tmavě černých hlín s hručkami mazanic o síle až 1,1 m (č. 9).

Ve shodě s Jindrou Nekvasilem se dá situace interpretovat tak, že v sondě S3/63 bylo odkryto koryto bývalého vodního toku (č. 4), do něhož po břehu spadaly pravěké kulturní vrstvy z eneolitu a doby bronzové (č. 7). V intervalu po době bronzové a před raně středověkou periodou se tok vodoteče lemovaný štěrkem (č. 6) zanášel pískem (č. 5) a posunul se

tak více východním směrem. Nad zaneseným korytem toku byl vybudován fortifikační prvek v podobě jednoduchého hliněného násypu (valu) bez vnitřní konstrukce (č. 8), jehož rozměry neznáme. Po jeho vybudování se vytvářelo mohutné středověké souvrství z 11.–13. století (č. 9). Hranice mezi č. 8 a 9 jsou rozplzlé, což je dokladem degradace valu erozí. Nekvasil se snažil mechanicky rozdělit souvrství 9 na tři úrovně (0,6–0,8 m; 0,8–1,00 m, 1,05–1,25 m, poslední včetně části vrstvy č. 7), získané středověké keramiky bylo málo (5 kusů), pocházela z vrstvy č. 9 a odpovídala 11.–12. století.

V sondě S2/63 nebyla zachycena přímo vodoteč, nicméně situace byla dosti podobná sondě S3/63. Vodoteč se nacházela zřejmě východně od sondy S2/63. Zbytek koryta Nekvasil ještě registroval východně od komunikace v trati Záhumení. Pravěké kulturní vrstvy se právě východním směrem svažovaly (zejména č. 4). Opět někdy na počátku hlavního sídlištního raně středověkého horizontu byl vybudován hliněný násyp (val). Není však zcela zřejmé, zda se v případě vrstev č. 6 a 7 jedná o pozůstatky starší fáze či fází fortifikace, nebo jde o vnitřní konstrukční prvek časově shodný s tělesem valu č. 8, případně o pouhý různorodý materiál použitý při návršení valu. Vzhledem k tomu, že obdobné vrstvy v sondě S3/63 postrádáme, jedná se zřejmě o pouhou lokální záležitost. Opět se po vybudování valu vytvářelo mohutné středověké souvrství z 11.–13. století (č. 5). Hranice mezi č. 5 a 8 jsou rozplzlé, což zase dokládá erozi valu. Mohutné souvrství č. 5 opět Nekvasil rozdělil na čtyři mechanické vrstvy zhruba po 0,2 m. Souvrství obsahuje keramiku 11. až přelomu 12. a 13. století. Z vrstvy 0–0,2 m pochází zlomek poklice ze 14. století, ještě v hloubce 0,4–0,6 m byl nalezen jeden fragment keramiky ze 13. století.

Komplikovanou otázkou je samotná datace valu. Jindra Nekvasil val v sondě S3/63 datuje do 11. století na základě střepů (Nekvasil 1963, 3). Nicméně jedná se zřejmě o keramiku z vrstvy č. 9. U sondy č. 2 uvádí: „...byla zde zachycena i pod destrukcí kulturní vrstva, patrně velkomoravská, která dosedala na lužickou kulturní vrstvu.“ (Nekvasil 1963, 3). Ve své poslední publikaci věnované Moravičanům k dataci valu Nekvasil (2005, 30) uvádí: „Zkusili jsme se po něm (tzn. opevnění, pozn. aut.) podívat za řekou a vskutku byly ve dvou sondách zjištěny stopy již sneseného valového tělesa, které se nalézalo na břehu již zaniklého vodního toku. Žel k datování tu nebylo nic.“ Ze sondy S2/63 pochází celkem pouze 14 ks středověké keramiky, vztah k valu však mají pouze jen dva zlomky. Nekvasil zaznamenal „střepy v 2. černé vrstvě pod pískem = na profilu 4“. Dle stratigrafie se jednoznačně jedná o vrstvy č. 4 a část vrstvy č. 5, která podbíhá pod těleso valu (č. 6–8). Zlomek č. A35515 je sice pravěký okraj mísy, ale fragment č. A35516 je již z obou stran seříznutý okraj raně středověkého hrnce s příměsí tuhy (obr. 6: 1, 19: 21), rámcově srovnatelný s okraji

z 11. století (srov. obr. 19: 15, 16). Druhý zlomek se vztahem k valu je výduf většího hrnce (A35514, obr. 6: 2), případně zásobnice, s příměsí tuhy, béžovohnědou engobou a s výzdobou v podobě pásů rýh, typických pro 12. a spíše 13. století. Tento zlomek má pocházet ze „žluté vrstvy šterku“. Pravděpodobně tedy může souviset s tělesem valu, zřejmě jeho destrukcí.³ S jistotou dávkou opatrnosti tedy můžeme vznik opevnění zařadit nejdříve do 11. století. Vzhledem ke stratigrafické situaci v sondách S1–S3/63 se zřejmě v mladší době hradištní utvořila pouze něco málo více než 0,2 m silná kulturní sídlištní vrstva z 11.–12. století. Po zániku mladohradištního sídliště a se změnou hydrologických poměrů (nové koryto Třebůvky viz níže) i s možným pravidelným nánosem hlín, se postupně vytvářela 0,7 m mohutná ornice, která byla ve vrcholném středověku zemědělsky využívána a orbou se do ní dostávala i keramika z narušovaných mladohradištních situací v místě i z okolí.

Obr. 6. Sonda S2/63. Keramické zlomky A35514 (č. 2) a A35516 (č. 1) ze sondy S2/63. Foto J. Novák.

Fig. 6. Trench S2/63. Pottery fragments A35514 (No. 2) and A35516 (No. 1) from trench S2/63. Photo by J. Novák.

4. Lokalita: Moravičany na Soutoku; trať: pravý břeh Třebůvky („Závodí“); parc. č.: 610, 612/2; doba výzkumu: 1985–1987; druh výzkumu: náhodné nálezy; vedoucí výzkumu: Karel Faltýnek, Vladimír Kapl?; literatura: Halama 2017, 447; Šlězár 2017b, 104; uložení nálezů: Vlastivědné muzeum v Šumperku.

Dva rozsáhlejší soubory pravěké a středověké keramiky byly získány během výstavby dvou nových rodinných domů. První dům p. Jaroslava Glöcknera (dnes č. p. 283, parc. č. 610) byl stavěn v roce 1985 a druhý dům p. Miroslava Ficnara (dnes č. p. 285, parc. č. 612/2) v roce 1987 (obr. 3). Oba dva domy východním směrem bezprostředně navazují na plochu

sondy S1/63. Ani u jedné akce nebyl přítomen archeolog, postrádáme tedy jakoukoliv dokumentaci. Nálezy (keramika a jedna esovitá záušnice) ze stavby prvního domu získal od stavebníka Karel Faltýnek, který je předal do muzea v Mohelnici (tedy pobožce Vlastivědného muzea v Šumperku). Soubor keramiky ze stavby druhého domu asi získal Vladimír Kapl, který jej taktéž předal do místa současného uložení nálezů (Halama 2017, 447; Šlězár 2017b, 104).

5. Lokalita: Moravičany na Soutoku; trať: Soutok (hřbitov); parc. č.: 619; doba výzkumu: rok 1992; druh výzkumu: náhodné nálezy; vedoucí výzkumu: Karel Faltýnek; literatura: Halama 2017, 447; Šlězár 2017b, 104; uložení nálezů: Vlastivědné muzeum v Šumperku.

Během rozšiřování hřbitova západním směrem na počátku 90. let 20. století získal Karel Faltýnek v severozápadní části z výkopku pro ohradní zeď hřbitova menší soubor pravěké a středověké keramiky a železnou radlici (obr. 2: 7).

6. Lokalita: Moravičany na Soutoku; trať: pravý břeh Třebůvky („Závodí“); parc. č.: 614/12, 614/13, 614/14, 614/1, 606/4, 976/1; doba výzkumu: rok 1996; druh výzkumu: náhodné nálezy; vedoucí výzkumu: Karel Faltýnek; literatura: Faltýnek 2017, 11, 22; Halama 2017, 447; Šlězár 2017b, 104; uložení nálezů: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Olomouci.

Menší soubor pravěké a středověké keramiky získal Karel Faltýnek sběrem z výkopků zeminy z neohlášených výkopů pro sklepy tří nově budovaných rodinných domů (č. p. 325, 326 a 327), z výkopu pro příjezdovou komunikaci (parc. č. 614/1) a z výkopů pro elektrické a telefonní vedení na parc. č. 976/1 před domem č. p. 241 (obr. 3; Faltýnek 2017, 11, 22).

7. Lokalita: Moravičany na Soutoku; trať: Soutok; parc. č.: 972/1; doba výzkumu: září až říjen 2010; druh výzkumu: záchranný; vedoucí výzkumu: Mgr. Jakub Vrána (Archeologické centrum Olomouc, č. akce 8/2010); literatura: Halama 2017, 447; Šlězár 2017b, 104; Vrána 2011; uložení nálezů: Archeologické centrum Olomouc.

Při výstavbě tlakové kanalizace v Moravičanech v roce 2010 získal Jakub Vrána 12 lidských kostí v neanatomické poloze z liniového výkopu situovaného v místě krajnice na západní straně vozovky (obr. 3). Severně od linie ležela Nekvasilova sonda z roku 1960 (Vrána 2011).

8. Lokalita: Moravičany na Soutoku; trať: Soutok (hřbitov); parc. č.: 619; doba výzkumu: červe-

nec až srpen 2013; druh výzkumu: záchranný; vedoucí výzkumu: PhDr. Pavel Šlězár, Ph.D. (NPÚ ÚOP v Olomouci, č. akce 22/13); literatura: Faltýnek, Šlězár 2016; Halama 2017, 447; Kalábková 2016; Šlězár 2017b, 105–108; uložení nálezů: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Olomouci.

V letních měsících roku 2013 byla hloubena sonda S1/13 o celkových rozměrech 5 × 5,5 m při stávajícím severozápadním vstupu na hřbitov v místě, které vzniklo rozšířením hřbitova západním směrem roku 1992 (obr. 3). Výzkum byl vyvolán záměrem využít nově vzniklý prostor pro pohřbívání.

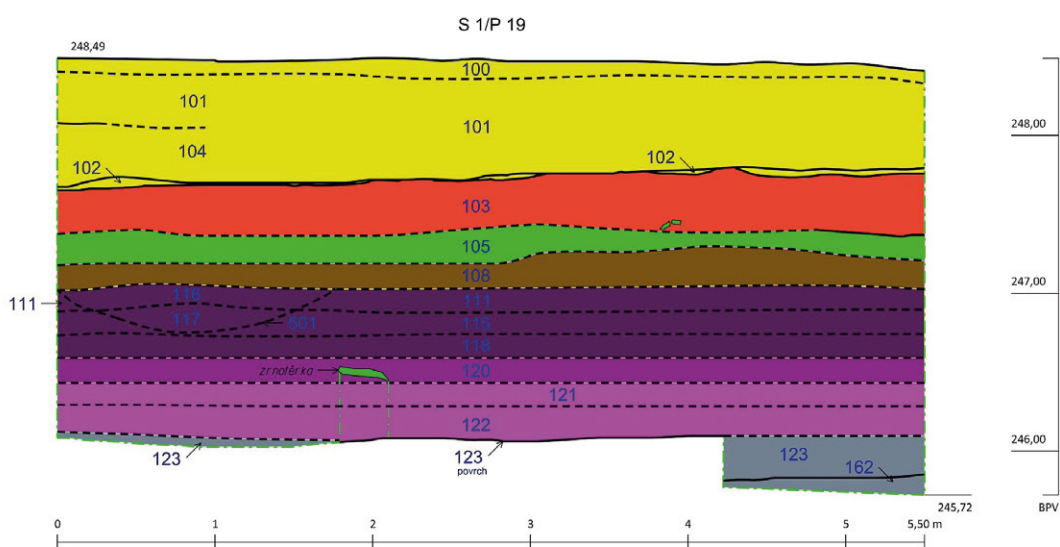
Podloží bylo dosaženo v hloubce 2,4 m (246,04 m n. m., obr. 7, 8). Geologické podloží tvořila světle hnědá písčité jílovité hlína (k. 123). Mikrosondou bylo zjištěno, že uložení č. 123 je silná 0,3 m a pod ní se nacházel ještě říční štěrku (k. 162). Nad podložím se utvořilo mohutné pravěké souvrství o mocnosti více než 0,9–1,0 m, makroskopicky obtížně rozlišitelných vrstev tmavě hnědošedých až černých odstínů písčitého jílovitých hlín s drobkami a malými fragmenty maza-nic a uhlíků. Rozlišeno bylo několik chronologických úrovní. Přímo do podloží byla zahlobena pravoúhlá struktura jedenácti sloupových jam, asi pozůstatek větší obytné stavby, a větší sídlištní objekt k. 520 z doby eneolitu, zasypaný na povrchu vrstvou štěrku k. 124. Tuto situaci překrývala vrstva k. 122, do které bylo zahlobeno sedm sloupových jam (jednalo se o dna). Na vrstvu k. 122 nasedala uložení k. 121. Obě uložení patřily také do epochy eneolitu (lengyelská kultura, kultura nálevkovitých pohárů, kultura zvoncovitých pohárů).

Následující vrstva k. 120 časově náležela ještě eneolitu, ale rovněž již i do úseku doby bronzové (kultura nálevkovitých pohárů, věteřovská skupina, středodunajská mohylová kultura, lužická fáze komplexu KLPP). I do této vrstvy byly zahlobeny dvě sloupové jámy. Nejvýraznější sídlištní horizont o síle 0,5 m patřil době bronzové a halštatské (slezskoplatěnická fáze komplexu KLPP, k. 118–111). Z pravěké keramiky je také komplex KLPP zastoupen největším podílem (78 %). Příměs keramiky tohoto kulturního komplexu ve starších vrstvách je zjevně způsobena nerozeznáním mladších zásahů (zahlobených objektů)

Obr. 8. Sonda S1/13. Profil P19 (východní) sondy S1/13. Foto K. Faltýnek.

Fig. 8. Trench S1/13. Profile P19 (eastern) of trench S1/13. Photo by K. Faltýnek.

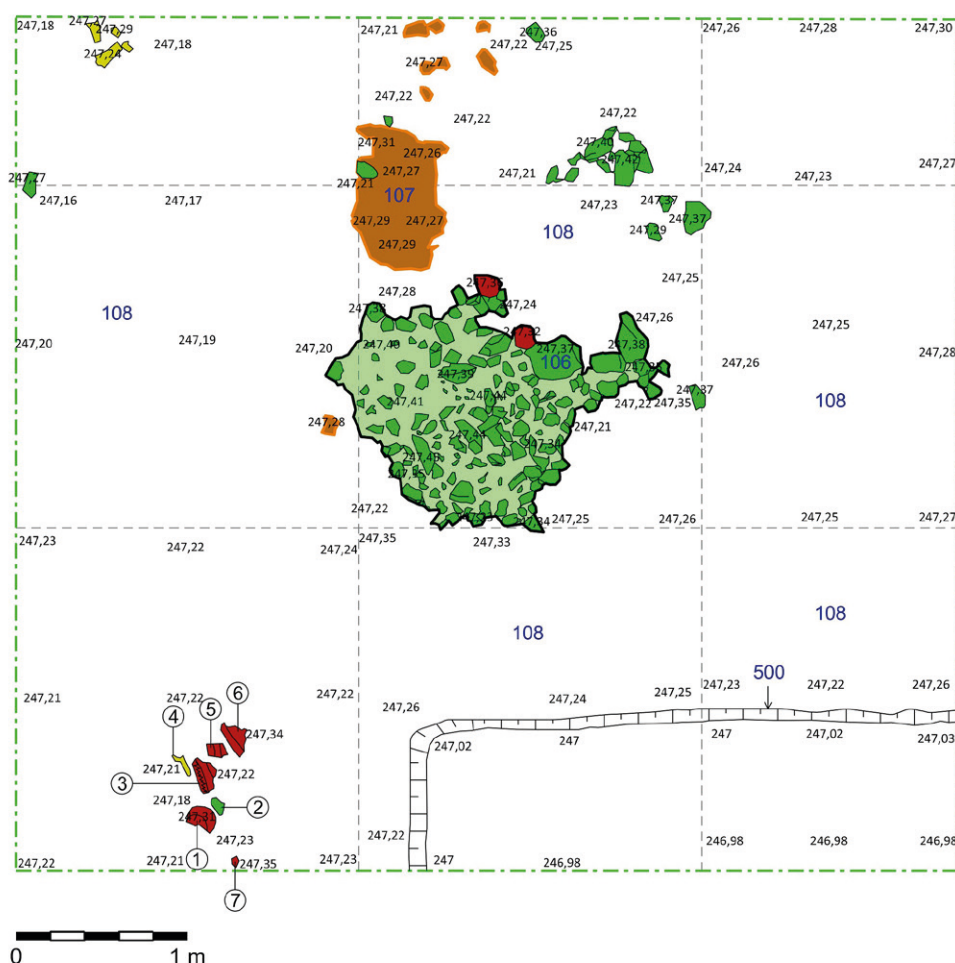
Obr. 7. Sonda S1/13. Profil P19 (východní) sondy S1/13. Kresba K. Faltýnek, digitalizace J. Grégr.

Fig. 7. Trench S1/13. Profile P19 (eastern) of trench S1/13. Drawing by K. Faltýnek, digitization by J. Grégr.

do starších úrovní při exkavaci. V horizontu KLPP bylo rozpoznáno pouze dno menšího sídlištního objektu k. 502, zahluobené do vrstvy k. 119. Stratigrafický sled pravěkých vrstev z horizontu KLPP uzavírala uložení k. 111, do níž byl ještě zahluoben sídlištní objekt k. 501 (sonda zachytila polovinu objektu), jehož výplň uzavírala skvrna vypálené hlíny k. 112 (1,0 × 0,5 m) s mazanicemi s otisky konstrukcí.

Nad zmíněnou vrstvou se nacházela zhruba 0,15 až 0,25 m silná vrstva k. 108. Jednalo se o tmavě šedou až černou uhlitou prachovou hlínu, nahodile s drobkami a malými fragmenty mazanic a drobkami uhlíků, mírně byly zastoupeny malé až střední kamínky. Tato uložení obsahovala v menším množství keramiku z období protohistorie (latén, doba římská) a z větší části raného středověku. Početně byly zastoupeny zlomky pravěké keramiky (KLPP), zjevně v druhotné poloze. Vrstva, bohatá na keramiku, vznikla homogenizací původní protohistorické uložení, která byla opětovně zkulturněna v době raného středověku. Dle značně fragmentarizované a atypické keramiky od 10. století (ojediněle) až do 12.–13. století, s tě-

žištěm v 11. a 12. století. Kromě několika zlomků mazanic s otisky prutů z této vrstvy měl jeden fragment mazanice na povrchu vápennou líčku. Z uložení pochází také 11 malých zlomků cihel se zjevnými stopami abraze, jeden zlomek prejzu a čtyři koprolity. Z pravěku a protohistorie kromě keramiky pochází nálezy štípané industrie, zrnotěrka, zlomek žerňovu a kostěný hřeben z doby římské. Na povrchu uložení k. 108 ležela přibližně uprostřed sondy na ploše 2,0 × 1,5 m kumulace kamenů k. 106 (85 % kameny, 15 % tmavě šedá až černá prachová hlína, kameny: 75 % střední kamínky, čteně velké kameny, nahodile bloky, obr. 9, 10). Další již menší kumulace kamenů ležela 1 m jihovýchodně. Východním směrem od k. 106 navíc ležela ve vzdálenosti 0,2 m mazanice s otisky prutů (k. 107, obr. 9). Ve vzdálenosti 1,7 m severozápadně od k. 106 byla zdokumentována kumulace větších fragmentů keramiky z 1. poloviny 13. století (počátek?, obr. 11). Na povrchu uložení k. 108 se tak zjevně nacházel destrukční zánikový horizont, uzavírající raně středověkou epochu osídlení. Není vyloučeno, že uložení k. 106 mohla souviset s destruováním blízkého opev-

Obr. 9. Sonda S1/13. Půdorys sondy S1/13 s kumulací kamenů k. 106, mazanice k. 107 a zlomky keramiky na povrchu k. 108. Kresba K. Faltýnek, digitalizace J. Grégr.

Fig. 9. Trench S1/13. Ground plan of trench S1/13 with cumulation of stones c. 106, daub c. 107 and pottery fragments from the surface c. 108. Drawing by K. Faltýnek, digitization by J. Grégr.

Obr. 10. Sonda S1/13. Kumulace kamenů k. 106 a mazanice k. 107. Foto K. Faltýnek.

Fig. 10. Trench S1/13. Cumulation of stones c. 106 and daub c. 107. Photo by K. Faltýnek.

Obr. 11. Sonda S1/13. Kumulace pozdněhradištní keramiky na povrchu k. 108. Foto K. Faltýnek.

Fig. 11. Trench S1/13. Cumulation of Late Hillfort Period pottery, on the surface of c. 108. Photo by K. Faltýnek.

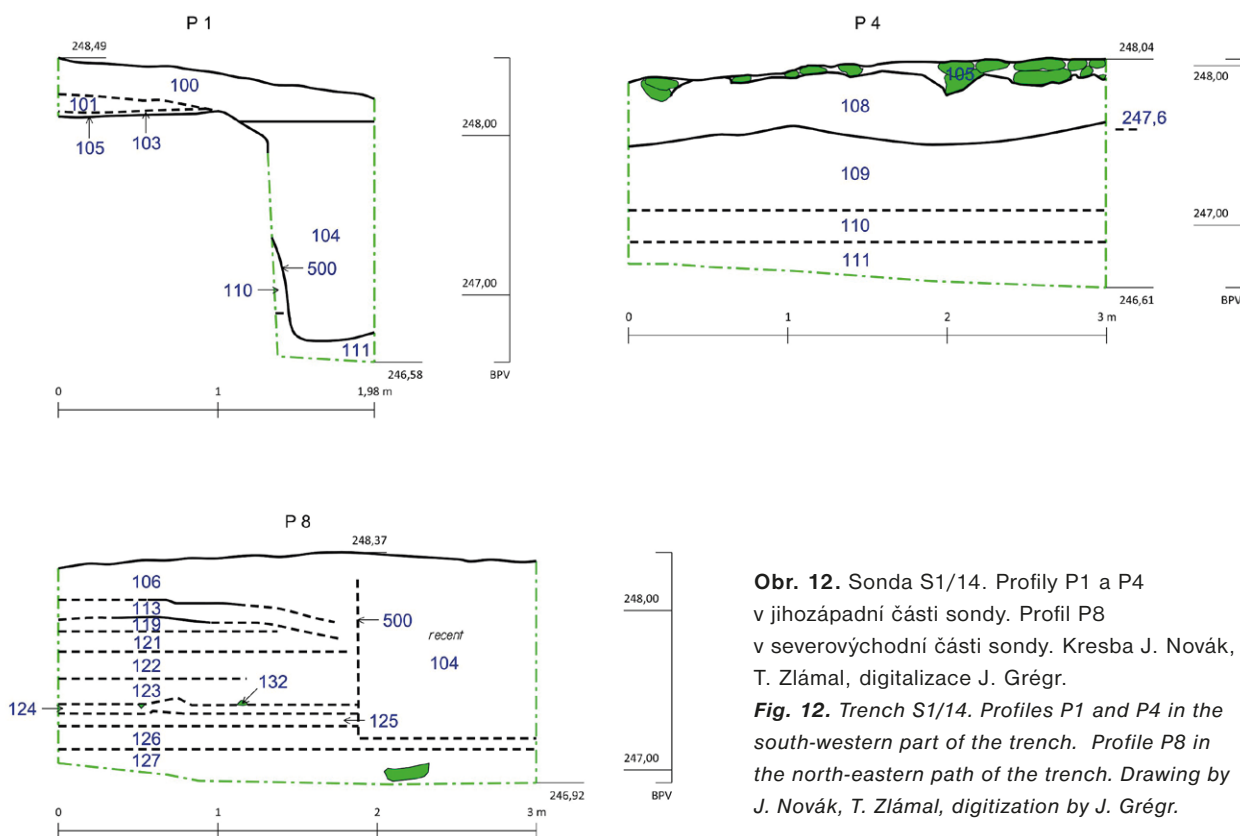
nění (viz níže). Všechny uvedené situace překrývala 0,2 m mocná vrstva k. 105, charakterizovaná jako tmavě šedá až černá prachová hlína, mírně obsahující střední kamínky, mírně drobký a malé fragmenty mazanice s otisky prutů. Vrstva obsahovala keramiku z pravěku, protohistorie a raného středověku, ale již i zlomky keramiky z rozpětí 2. poloviny 13. století až

16. století. Snad se jedná o vrstvu ornice, vytvořené po zániku raně středověkého osídlení lokality. Uložení k. 105 překryla tmavě šedá až černá písčité hlína (k. 103) o síle 0,4–0,5 m, obsahující již nahodile fragmenty cihel, četně kamínky a oblázky. Na jihozápadní straně sondy byla do vrstvy k. 103 zahlobena vápenná jáma (k. 500), sondou zachycená pouze částečně, a to v délce 3,3 m a šířce 1,1 m. Kromě starších příměsí keramiky (opět pravěk, protohistorie, středověk) vrstvu datovaly novověké zlomky keramiky z 16.–19. století. Stratigrafii uzavíralo 0,8 m mocné souvrství recentních uloženin (hnědožluté prachové hlíny, k. 102, 104, 101) a travní drn k. 100 (Faltýnek, Šlězár 2016; Kalábková 2016; Šlězár 2017b, 105–108).

9. *Lokalita: Moravičany na Soutoku; trať: Soutok; parc. č.: 972/1; doba výzkumu: listopad až prosinec 2014; druh výzkumu: záchranný; vedoucí výzkumu: PhDr. Pavel Šlězár, Ph.D. (NPÚ ÚOP v Olomouci, č. akce 59/14); literatura: Faltýnek, Šlězár 2016; Šlězár 2017b, 105–108; uložení nálezů: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Olomouci.*

Na podzim roku 2014 byla věnována pozornost prostoru při jižní vnější straně ohradní zdi hřbitova a hlavně podél malé farní zahrady západním směrem od zděného zahradního altánu (obr. 3). Výzkum vyvolala potřeba nového elektrického vedení a výměny sloupu veřejného osvětlení. Byl situován západně od Nekvasilovy sondy z roku 1960, v jejíž těsné blízkosti byla nově položena sonda S1/14 o rozměrech 8 × 2 m. Sonda nedosáhla geologického podloží. Byla rozdělena na dvě části (jihozápadní a severovýchodní) s kontrolním blokem o délce 2 m uprostřed. Jižní část sondy takřka po celé délce narušovala rozsáhlá recentní vápenná jáma k. 500.

V jihozápadní části sondy stratigraficky nejstarší úroveň v podobě mohutné vrstvy k. 109 zasahovala do hloubky 1,4–1,7 m, zhruba 1,0 m pod horní hranici této uloženiny (obr. 12: P1, P4). Ta byla ve své dolní části ještě rozdělena na umělé úrovně (k. 110, k. 111). Vrstva k. 109 byla tmavě šedočerná, ulehlá písčitojílovitá hlína, nahodile obsahovala drobký uhlíků, mazanice, kamínků a oblázků. I ve svých spodních partiích vrstva obsahovala keramiku 14. století spolu s převažujícím podílem pravěkých střeptů, dále raně středověkých střeptů i zlomků keramiky 13. století. Nad touto mohutnou vrstvou se nacházela tmavě šedá písčité jílovitá hlína k. 108 s příměsí stejných komponent jako k. 109, nicméně obsahující již i keramiku 15.–16. století. Z úrovně k. 108 byl zřejmě hlouben výkop s úzkou spárou pro ohradní zeď farní zahrady k. 900. Její paty bylo dosaženo na úrovni povrchu k. 109. Na vrstvě k. 108 navíc spočívala 0,20–0,25 m mocná novověká vrstva kamenů k. 105 (střední kamínky, velké kamínky, kameny), obsahující i fragmenty malt a vápna, která byla zachycena prakticky v celé dél-

Obr. 12. Sonda S1/14. Profily P1 a P4 v jihozápadní části sondy. Profil P8 v severovýchodní části sondy. Kresba J. Novák, T. Zlámal, digitalizace J. Grégr.

Fig. 12. Trench S1/14. Profiles P1 and P4 in the south-western part of the trench. Profile P8 in the north-eastern path of the trench. Drawing by J. Novák, T. Zlámal, digitization by J. Grégr.

Obr. 13. Sonda S1/14. Vrstva kamenů (destrukce? pochůzná úprava?) k. 108 z období novověku. Foto K. Faltýnek.

Fig. 13. Trench S1/14. Layer of stones (destruction? walking adjustment?) c. 108 from the Modern Age. Photo by K. Faltýnek.

ce sondy S1/14 (obr. 13). Nápadný byl zvláště lokální výskyt rozdrobeného a zvětralého vápenného pojiva. Není jasné, zda se jednalo o destrukci, či zbytek nějaké pochůzné úpravy v souvislosti se zdí k. 900. Stratigrafii uzavíralo 0,15–0,35 m novověkých a recentních vyrovnávek terénu s travním drnem, přičemž se vrstvy svažovaly od zdi k. 900 jižním směrem a vytvořily tak dosud patrné vyvýšené místo nad okolním terénem.

V severovýchodní části sondy se exkavace zastavila v obdobné hloubce 1,25–1,55 m od současné úrovně povrchu, stejně jako v první části sondy (obr. 12: P8). Situace zde však byla od první části sondy odlišná, neboť někde v oblasti kontrolního bloku se zřejmě nacházel západní okraj pohřebiště, objeveného Nekvasilovou sondou S1/60. Do nejspodnější uloženiny k. 127 již byly zapařeny dva pohřby jedinců (hroby č. 4 a 5). Nad nimi ležely další tři pohřby (hroby č. 1–3, obr. 14). Všichni jedinci byli bez milodarů, v anatomické poloze a orientovaní ve směru Z–V. V zásypech hrobů se nahodile vyskytovaly drobký a malé fragmenty vápna, malty a taktéž i cihel. Dva větší fragmenty těchto cihel jsou typické pro období kolem poloviny až 2. poloviny 13. století, přičemž na jejich povrchu místy stále lpí velmi kvalitní vápenná malta. Dva jiné fragmenty, avšak typologicky zcela totožných cihel, byly nalezeny již v sondě S1 z roku 2013, kde byly součástí novověkých terénních dorovnávek. Tmavá hnědočerná písčítá

jílovitá hlína s nahodilou příměsí kamínků, oblázků, drobků vápna, mazanic a uhlíků obsahovala kumulace lidských kostí včetně lebek. V uloženině k. 127 se opět kromě převládající starší keramiky, objevovaly i zlomky keramiky 14. století. Lidské kosti obsahovaly i výše situované uložení k. 126 a 125 (dohromady síla 0,2 m), opět i s keramikou 14. století, které byly charakterizovány jako zásypy hrobů. Nad nimi ležící vrstvy k. 124 až 122 představovaly planýrku o mocnosti 0,2 m, opět s keramikou 14. století a dvěma železnými šípkami. Zbytek zvrstvení je prakticky totožný jako v první části sondy od k. 108 (Faltýnek, Šlězár 2016; Šlězár 2017b, 105–108).

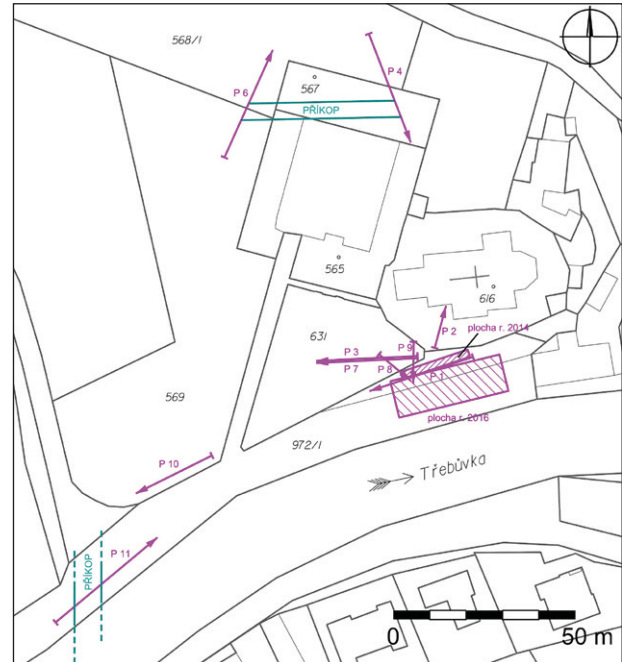

Obr. 14. Sonda S1/14. Kostrové hroby č. 1–3 v severovýchodní části sondy. Foto K. Faltýnek.

Fig. 14. Trench S1/14. Skeleton graves No. 1–3 in the north-eastern part of the trench. Photo by K. Faltýnek.

10. *Lokalita:* Moravičany na Soutoku; *trať:* Soutok; *parc. č.:* 972/1, 631, 616, 567, 568/1, 569; *doba výzkumu:* roky 2013–2014, 2016; *druh výzkumu:* zjišťovací, nedestruktivní; *vedoucí výzkumu:* PhDr. Pavel Šlězár, Ph.D., Mgr. Martin Moník, Ph.D. (NPÚ ÚOP v Olomouci; Univerzita Palackého v Olomouci); *literatura:* Faltýnek, Šlězár 2016; Moník 2013; Moník 2014; Moník 2016; Šlězár 2017b, 105–108; *uložení nálezů:* bez nálezů.

V souvislosti s výzkumy NPÚ v letech 2013–2014 proběhlo na lokalitě několik geofyzikálních prospekcí realizovaných katedrou geologie Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci (obr. 15).

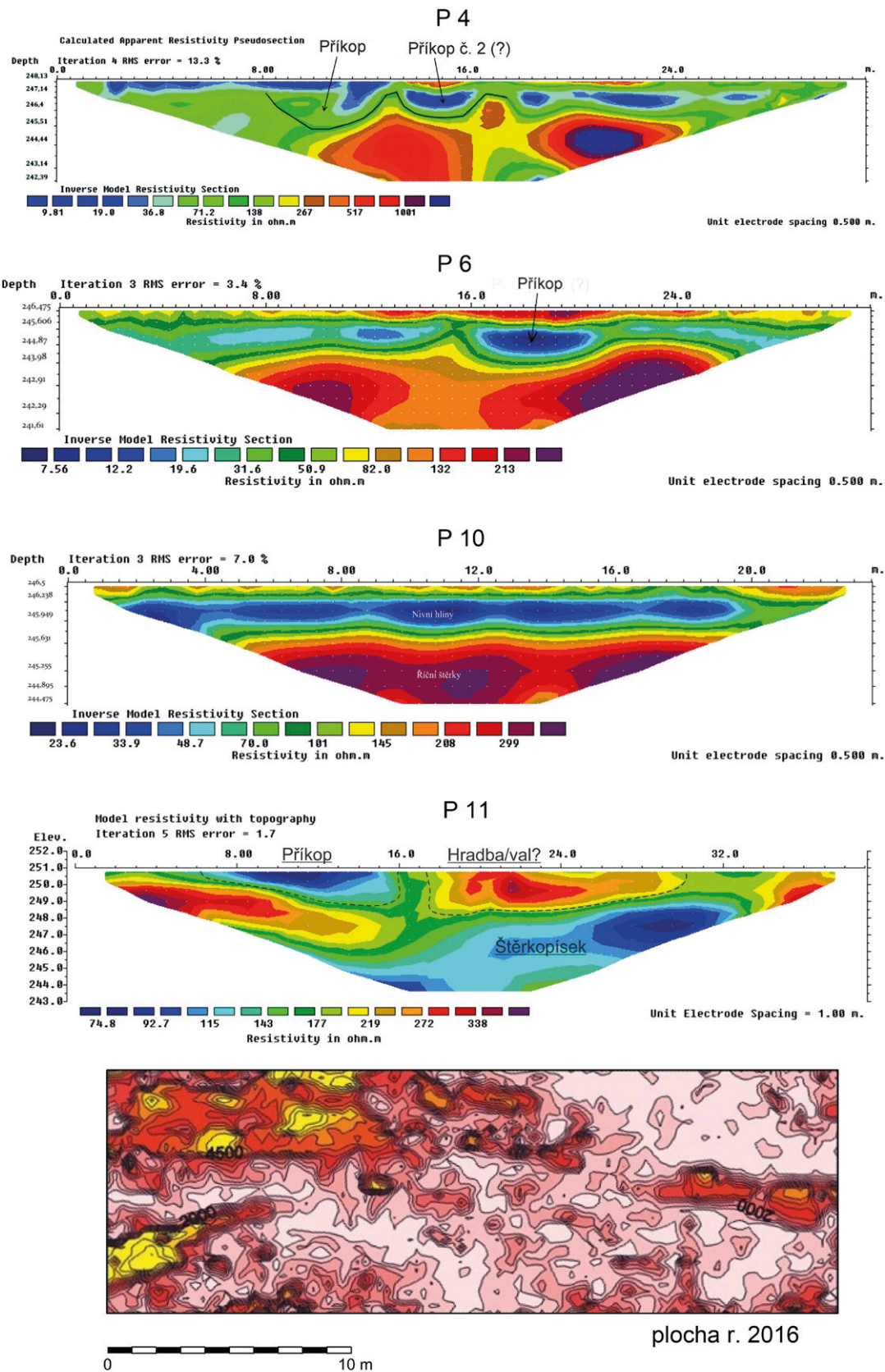

Obr. 15. Geofyzikální prospekce z let 2013–2014 a 2016. Polohy profilů P1–P4, P6–P11 a ploch 1/2014 a 1/2016. Podle M. Moníka, digitalizace J. Grégr.

Obr. 15. Geophysical survey from 2013–2014 a 2016. Positions of profiles P1–P4, P6–P11 and sites 1/2014 a 1/2016. According to M. Moník, digitization J. Grégr.

V roce 2013 bylo pomocí elektrického odporového profilování (ERT) v okolí kostela sv. Jiří v Moravičanech provedeno devět vertikálních řezů (profily 1–4 a 6–10). Profily byly položeny v délkách od 11,5 m do 31,5 m při rozpětí elektrod 0,5 m. Dosažená hloubka signálu činila od dvou do čtyř metrů. Celkem šest profilů (1–3, 6–9) bylo soustředěno jak do farské zahrady, tak bezprostředně vedle ní za obvodovou zeď, tedy přibližně do místa, kde byla následujícího roku položena sonda S1/14, a jeho bezprostředního okolí. Jeden z profilů byl umístěn i na hřbitově, jihozápadně od kostela sv. Jiří. Ve farní zahradě byly na profilech 3 a 7 sice zaznamenány anomálie, ale zřejmě souvisely se stromy v zahradě. Na profilu P1 byla zřejmě zachycena úroveň vrstvy kamenů k. 105 v S1/14.

Zajímavější výsledky poskytly dva profily (P4 a P6) měřené ve stodole, uzavírající na severu areál dvora fary, a v prostoru severně od ní. Zde byly měřením zaznamenány anomálie, vyhodnocené jako přibližně 5 m široký příkop, na profilu P4 snad i dvojitý,

Obr. 16. Geofyzikální prospekce z roku 2013 (profily P4, P6, P10), 2014 (P11) a 2016 (plocha 1/2016). Podle M. Moníka, digitalizace J. Grégr.

Fig. 16. Geophysical survey from 2013 (profiles P4, P6, P10), 2014 (P11) and 2016 (site 1/2006). According to M. Moník, digitization by J. Grégr.

o hloubce kolem dvou metrů (obr. 16: P4). Zvýšený odpor v jižní části hlavního příkopu na řezu 4 naznačuje, že zde možná došlo k částečnému zasypání materiálem původní hradby (?). Další menší zahloubeniny sousedící s hlavním příkopem se již na západnějším řezu P6 neobjevily (obr. 16: P6), jednalo se asi o sídlištní objekty. Zdá se, že fortifikace probíhá přibližně směrem ZSZ–VJV, její další ramena ale nebyla dalšími řezy zastížena. Zbývající profil P10, položený asi 90 m jihozápadně od kostela sv. Jiří ve farní zahradě, měl za cíl detekovat další (západní) průběh možného opevnění areálu. Profil však potvrdil pouze, že se pod ornici nachází blíže nespecifikované nivní hlíny s nízkým odporem a pod nimi vysokoodporové říční štěrky (obr. 16: P10; Moník 2013).

Následujícího roku 2014 pokračovalo měření metodou ERT s cílem nalézt případný západní průběh opevnění lokality. Profil P11 byl tedy situován do míst jihozápadně od P10 (obr. 16: P11), kde se opravdu podařilo zachytit anomálii odpovídající příkopu o šířce až 10 m a hloubce 2 m a možné destrukci hradby (?) v šířce 12,5 m. Z profilů P12–P16 pak byla sestavena plocha 1/2014 o velikosti 19,5 × 2,0 m, situovaná znovu do míst plánované sondy S1/14. Objevila se opět anomálie v podobě následným výzkumem odkryté vrstvy kamenů k. 105 v S1/14 (Moník 2014).

Prozatím poslední měření proběhlo v roce 2016, a to v jižním okolí sond S1/60 a S1/14. Cílem prospekce bylo pokusit se lokalizovat možnou církevní stavbu v souvislosti s objeveným etážovým pohřebištěm. Zkoumaná plocha je z velké části pokryta asfaltovou vozovkou, proto bylo použito měření pomocí georadaru (GPR) na ploše 30 × 10 m, přičemž bylo provedeno 31 profilů o délce 30 m (obr. 16: plocha). Výsledky byly plošně vizualizovány, hodnoty amplitud radarových vln mezi 2000 a 4500 (žlutá a červená barva) mohou označovat např. kamenitou navážku, zdiva apod. Profily zachytily průběh kanalizace, tato však byla jako recentní v plánu nevizualizována. V rámci textu jsou vyobrazeny tři hlavní větší prostorové anomálie. První výrazná anomálie se nachází jižně hned za hranou sondy S1/14 o rozměrech 10 × 3,5 m se zřetelnými signály v hloubkách od 0,2 do 1,25 m. Zde se nabízí jasná souvislost s rozměrnou vápennou jámou k. 500 zachycenou v sondě S1/14. Výraznější hodnoty východně od této anomálie snad odpovídají poloze sondy Jindry Nekvasila S1/60 z roku 1960. Druhá větší anomálie ve tvaru liniové struktury, snad odraz průběhu inženýrských sítí, se objevila v jihovýchodní části měřeného prostoru vedle budovy bývalé školy. Signál je však v jihovýchodním měřeném prostoru velmi rozrušený, zřejmě vlivem přítomnosti dalších recentních výkopů. Třetí, nejzajímavější anomálie, se nachází na jihozápadní straně měřeného areálu. Je jasně ohraničená, o šíři zhruba 2 m, pravděpodobně odpovídající zdivu v hloubce 0,6 m a níže. Tato anomálie by na měřené ploše zřejmě nejlépe odpovídala hledané církevní stavbě (Moník 2016).

4) Komponenty sídelního areálu

Na základě stratigrafických vztahů ze sond J. Nekvasila (S1/60, S1–S3/63) a pozdějších výzkumů z let 2013 a 2014 (S1/2013, S1/2014) lze konstatovat, že raně středověká *kulturní vrstva* z 11.–12. století byla minimálně 0,2 m silná. Dá se předpokládat, že v centrální části lokality mohla být mocnější. Po zániku mladohradištního sídliště se postupně vytvářela 0,7 m mohutná vrstva, kvalitativně na úrovni ornice, která byla ve vrcholném středověku zemědělsky obdělávána, a orbou se do ní dostávaly reziduální nálezy ze starších období. Na vzniku mohutné ornice měla kromě přirozených přírodních příčin určitě vliv nivelizace povrchu rozoráváním mohutnější raně středověké (i pravěké) kulturní vrstvy z centrální části lokality. Důležitou roli mohla hrát změna koryta říčky Třebůvky ve 14. století, která mohla být příčinou nánosů hlín v současném pravobřeží lokality (srov. Bláha 1988, 156–159). Prozatím nemáme z lokality ani jeden prozkoumaný bezpečně datovaný a dokumentovaný zahloubený *sídelní objekt* (jámu), datovanou do raně středověku. Roli v tom jistě sehrává samotné situování archeologických sond do okrajových partií lokality, či do prostoru pohřebiště. Z obytných objektů jsou uváděny „*sídelní stavby, nejspíše zeměnice*“ identifikované podle shluku kamenů a nálezu na pravé straně Třebůvky. Údajnou zeměnici s ohništěm zachytil také hrobník A. Adamec při kopání hrobů na hřbitově (Nekvasil 1962, 98). Do mladohradištního období zřejmě spadá *opevnění* lokality pomocí zhruba dva metry hlubokého příkopu, zjištěného geofyzikální prospekci v letech 2013 a 2014 (P4, P6, P11), jeho šířka odpovídala intervalu 5–10 m. Anomálie u vnitřní hrany příkopu v šířce 12,5 m by mohla signalizovat destrukci hradby (?), snad s použitím kamenů v jejím tělese (?). Těleso hradby v podobě hliněného násypu bez vnitřní konstrukce prozkoumal v sondách S2/63 a S3/63 J. Nekvasil. Dá se předpokládat, že hradba v podobě pouhého násypu bez vnitřní konstrukce by bez oprav asi nemohla sloužit příliš dlouhou dobu. Již ve 12. století byl osídlen prostor v předpolí opevnění (S1/13). Dá se proto předpokládat, že v průběhu 12. století již hradba a příkop přestávají plnit fortifikační účel. Známkou toho je i eroze tělesa valu zachycená J. Nekvasilem v obou sondách z roku 1963. Poslední komponentou areálu je *pohřebiště*, zkoumané Nekvasilem v roce 1960 (S1/60) a nověji taktéž K. Faltýnkem a P. Šlězarem v roce 2014 (S1/14, Šlězár 2017b, 107–108). Prozkoumáno bylo celkem 36 orientovaných hrobů. Počátky pohřbívání lze na základě milodarů v podobě esovitých záušnic malého průměru z hrobu č. 23 datovat do 11. století, pohřbívání pokračuje na stejném místě i ve 12. století (esovité záušnice velkého průměru). Dá se však předpokládat, že největší část hrobů patří až do 13. věku, kdy registrujeme patrové pohřbívání v tomto prostoru. Hroby již neobsahují milodary, v zásypech hrobů se objevují zlomky keramiky 13. století. Pohřbívání zřejmě ustává až

někdy ve 14. století, jak naznačuje keramika ve svrchních patrech hrobů. Pohřbívání ještě v průběhu vrcholného středověku připustil i J. Nekvasil (1961b, 102). Vzhledem k vývojovým fázím lokality (viz níže) lze předpokládat, že pohřebiště kontinuálně sloužilo také obyvatelům nově lokované návesní silnicové vsi (tedy současných Moravičan), založené ve 13. století severozápadně od Soutoku. Na samotné centrální návsi současných Moravičan raně středověké nálezy nebyly objeveny, nejstarší keramika je datována do 13. století (Baják 2010, 452; Faltýnek 2017, 16). První písemná zpráva o Moravičanech se vztahuje k roku 1249 (CDM III, č. 142, s. 111). Sonda S1/14 zřejmě identifikovala západní okraj pohřebiště. Důležité jsou také nálezy fragmentů vápna, malty a cihel v nejmladších hrobových zásypech. Dva větší fragmenty těchto cihel s kvalitní vápennou maltou na povrchu jsou typické pro období kolem poloviny až průběhu 2. poloviny 13. století. Dva jiné fragmenty, avšak typologicky zcela totožných cihel, byly nalezeny již v sondě S1 z roku 2013, kde byly součástí novověkých terénních dorovnávek. Patrové pohřbívání, spolu s nálezy stavebních materiálů a pojiv indikují možnou přítomnost církevní stavby a vrcholně středověkého hřbitova. Zdivo, které bychom mohli hypoteticky spojovat s touto církevní stavbou, snad zachytila geofyzikální prospekce v roce 2016. Polohopisně se tento pravděpodobný kostel se hřbitovem nacházel v blízkosti současného levého břehu toku Třebůvky. Lze odůvodněně předpokládat, že právě proražení nového koryta řeky Třebůvky ve 14. století stálo za přesunem hřbitova a výstavbou současného kostela sv. Jiří v dostatečné vzdálenosti od vodního toku. Tuto hypotézu podporuje i uměnovědné datování kostela sv. Jiří do 15. století (Samek 1999, 560–562). Samotná poloha kostela sv. Jiří, situovaného mimo jádro ve 13. století vysazené vesnice, vypovídá o respektování starších tradic kontinuálního pohřbívání na Soutoku.

5) Artefaktuální prameny a horizonty osídlení na lokalitě v období středověku

5.1 Keramika

Z nálezových souborů shromážděných jednotlivými výzkumy (viz kap. 3) byl vybrán keramický materiál z období raného až vrcholného středověku (do 14. století), který byl následně analyzován.⁴ Kvalitativně se jedná zejména o nestratifikované předměty z velké části pocházející z povrchových sběrů, náhodných nálezů, homogenizovaných uloženin ze starších i novějších sondážních výzkumů. Jedná se tak vlastně o reprezentativní vzorek, charakterizující námi sledované období. Cílem vyhodnocení byla zejména charakteristika moravičanského souboru keramiky pomocí základní kvalitativně morfologicko-typologické srovnávací ana-

lýzy. Pro účely analýzy byl vytvořen deskriptivní systém v podobě databáze v programu Microsoft Access. Při sestavování databáze jsme se inspirovali již zdařile aplikovanými popisnými a analytickými systémy a jejich vyhodnoceními pro oblast Moravy (např. Balcárková 2010; 2013; Balcárková, Kalhous 2016, 128–150; Macháček 2001; Mazuch 2013; Kalčík 2015, 149–173; Procházka, Peška, 2007; Procházka 2017, 89–239). Kromě základních popisných a morfometrických deskriptorů (inventurní číslo, akce, sonda, stratigrafická jednotka, velikost fragmentu, hmotnost, maximální síla stěny atd.) přiřazených jednotlivým objektům (tedy keramickým zlomkům), se formulář databáze soustředil zejména na materiálové příměsi a jejich podíl ve hmotě, ukončení okraje, tvar ústí a styl výzdoby. Terminologické ukotvení typů ukončení okraje, tvarů ústí a stylu výzdoby poskytl zejména disertační práce Adély Balcárkové (2016; Balcárková et al. 2017). Jako potencionální příměsi keramické hmoty byly předdefinovány tyto materiály: grafit, křemen, organika, písek, slída, břidlice. Mimo samotné určení přítomnosti či nepřítomnosti hrála rovněž roli fragmentarizace identifikovaného prvku a jeho podíl ve hmotě. Fragmentarizace byla vyjádřena třemi hodnotami. Jemně do velikosti <0,1 mm, středně >0,1 mm a zároveň <0,5 mm a hrubě >0,5 mm. Podíl ve hmotě určovaly rovněž tři hodnoty. Slabě <15 %, silně >30 % a středně (>15 % a zároveň <30 %). Tyto výše uvedené parametry následně dopomohly k výslednému stanovení strukturálních jevů a zařazení každého jednotlivého fragmentu do chronologického horizontu lokality na základě známých vývojových tendencí moravské raně středověké keramiky (např. Balcárková 2013, 787–790; Galuška 2009; Goš 1977; Goš, Karel 1979; Macháček 2001, 207–210; Procházka, Peška, 2007; Procházka 2017, 169–240; Unger 1984).

Soubor z období raného až vrcholného středověku (do 14. století) z lokality na Soutoku sestává z celkového počtu 2 144 kusů keramických fragmentů a jedné celé nádoby, jejichž souhrnná váha činí 69 414 g. V souboru je 277 kusů okrajů, které dále doplňují okraje se zdobenou výdutí (98 ks) a okraje s nezdobenou výdutí (27 ks). Zdobených výdutí je 677 ks a nejvíce jsou v souboru zastoupeny nezdobené výdutě v počtu 913 ks. Méně početná jsou dále dna (80 ks), dna s nezdobenou výdutí (58 ks) a dna se zdobenou výdutí (10 ks). Velmi ojediněle zaznamenáváme také ucha a poklice (jednotky kusů).

Z typologického hlediska jednoznačně převažují hrnce (2 041 ks). Mnohem méně evidujeme zásobnice (56 ks) a zásobnicové hrnce (31 ks), stojící na pomezí hrnců a zásobnic. V řádech jednotek kusů jsou pak zastoupeny džbány (2 ks), mísy (6 ks), mísa/poklice (1 ks), pánev (1 ks), poklice (5 ks) a talíř (1 ks).

Nejčastějším způsobem ukončení okraje bylo zaoblené ukončení (105 ks). Velmi hojné bylo rovněž

vodorovně seříznutí (73 ks) a seříznutí kuželovitě, případně kuželovitě a válcovitě (54 ks). Za těmito nejpočetnějšími typy následovalo dále kyjovité ukončení (40 ks) a seříznutí nálevkovité (37 ks). Z početněji zastoupených ukončení lze ještě jmenovat hraněné (19 ks), zesílené (14 ks) a římsovité (13 ks). Ostatní typy nebyly početněji zastoupeny. Jde například o ukončení palicovitě a zaoblené, prožlabené kolmo a šikmo, zahrocené a zavínuté.

Mezi nejpočetnější tvary okrajů patřily římsovité (100 ks) a přehnuté (65 ks). Mezi početnou skupinu patří rovněž okraje vytažené, z nichž nejvíce se projevil okraj vytažený (52 ks), vytažený s lištou (52 ks) a vytažený a přehnutý (41 ks).

Nejčastěji zaznamenanou příměsí v keramické hmotě byl grafit (70 %), nejvíce jemné (54 %), nebo střední fragmentárnosti (46 %). Dále následoval křemen (19 %), kde dominovala střední fragmentárnost (78 %), následována jemnou fragmentárností (21 %). Méně zastoupena byla slída (6 %) o téměř výhradně jemné fragmentárnosti (85 %) a následoval písek (5 %). Další příměsí jako organika či břidlice se objevovala jen ojediněle a jejich hodnota se pohybuje v množství nedosahující ani jednoho procenta.

Velikostně bylo zastoupeno nejvíce fragmentů střední velikosti (1625 ks), následují fragmenty velké (326 ks; větší než 64 cm²) a malé (193 ks; menší nebo rovné 4 cm²). Zastoupení abraze zlomků bylo následující: střední (1382 ks), velká (736 ks) a malá (26 ks).

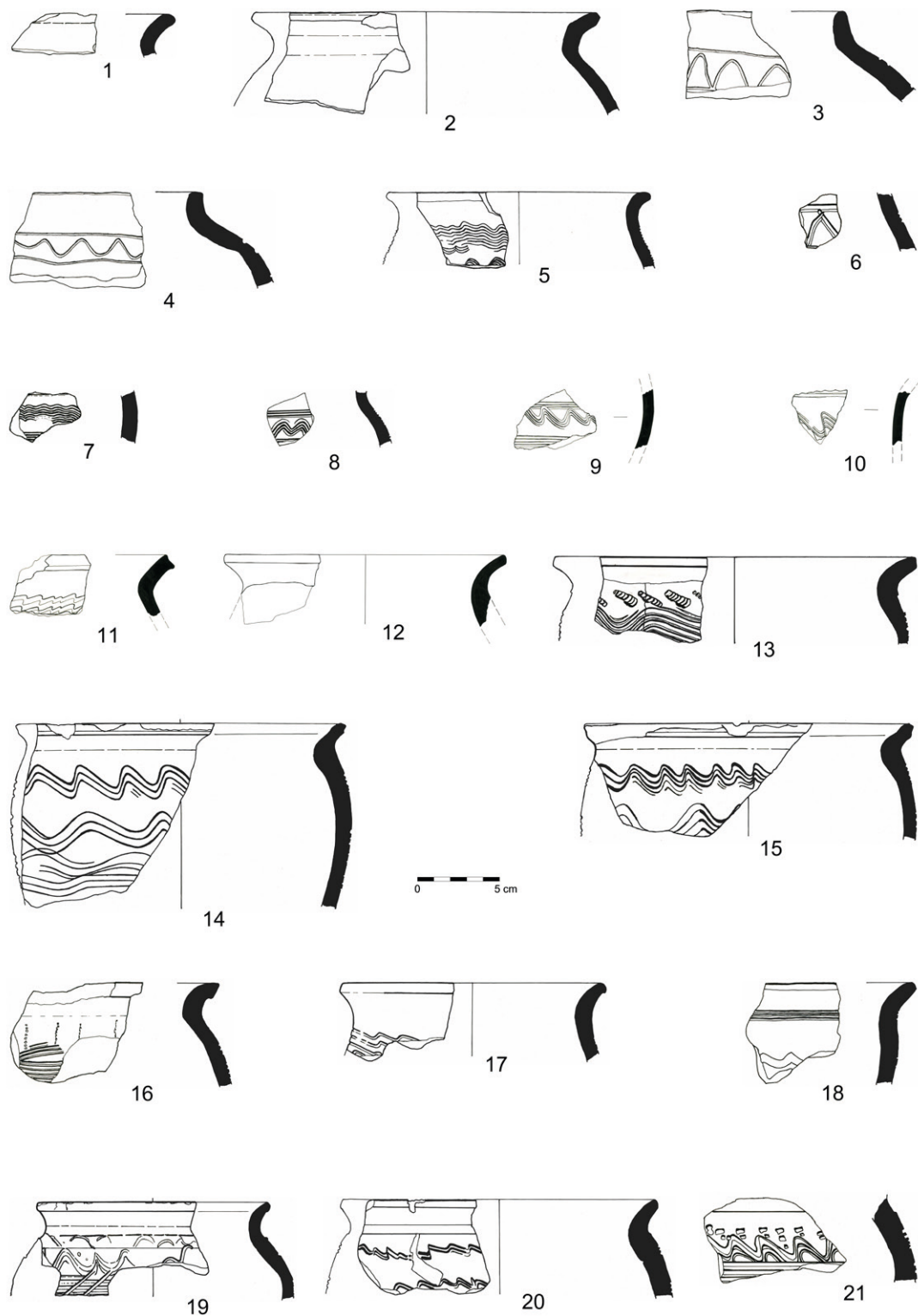
Z chronologického hlediska se podařilo v souboru z Moravičan na Soutoku rozlišit základní horizonty lokality, které odráží obecné vývojové tendence středověké keramiky (např. Balcárková 2013, 787–790). Ve výčtu se jedná o časně slovanské období (2. třetina 6. až polovina 7. století), starohradištní (2. polovina 7. až 8. století), středohradištní (9. až polovina 10. století), mladohradištní období (2. polovina 10. až 12. století) a vrcholný středověk (13.–14. století). Pokud se jedná o kvantitu, nelze vzhledem ke kvalitativním vlastnostem souboru keramiky přesně kvantifikovat, nicméně v případě časně slovanského období, starohradištního období a středohradištního období se orientačně jedná o jednotky až desítky kusů, zcela v souboru dominuje mladší doba hradištní (orientačně kolem tří čtvrtin kusů keramiky), zbytek spadá do éry vrcholného středověku.

Časně slovanské období (obr. 17: 1–2) představuje v ruce vyráběná hrnčičina keramiky pražského typu tmavě hnědých a šedých barev s hrubou písčitou hmotou, střední příměsí křemene a s jednoduchými zaoblenými okraji. Střepey jsou špatného výpalu a nezdobené. Problematické se jeví bližší časové zařazení dvou fragmentů v ruce vyráběných nádob tmavě šedohnědé barvy s písčitým materiálem s příměsí

křemene ve hmotě, se zaoblenými okraji a výzdobou v podobě jednoduché ryté vlnovky mezi dvěma rýhami (obr. 17: 3, 4; 27: 1). Vyloučit přitom můžeme zařazení do doby římské (srov. Halama 2017, 446–460). I když se u mladších variant keramiky pražského typu již ojediněle objevuje výzdoba jednozubým nástrojem (samostatná vlnovka a samostatná rýha), hřebenem a kolky, pro výzdobu v podobě ryté vlnovky mezi dvěma rýhami analogie postrádáme (srov. Jelínková 1990; Měřínský 2002, 160–168; Profantová 2005, 139–220), náznakem může být kombinace vlnovky a rýhy na nádobě z Roztok (Profantová 2005, 477, obr. 227:1). Výzdoba v podobě ostré hřebenové vlnice mezi rýhami (obr. 17: 6) by pak odpovídala závěrečné fázi časně slovanského období (Měřínský 2002, 165: 9; Profantová 2005, 171, 213), nicméně tento výzdobný motiv lze ještě na Mohelnicku sledovat i ve střední době hradištní na keramice z Palonína (Goš, Kapl 1986, obr. 5:11). V samotných Moravičanech bylo zkoumáno časně slovanské sídliště v trati Dlouhé Dílečky. Pochází odtud nálezy v ruce vyráběných nádob s příměsí písku, vypálených do hnědých barev. Z výzdoby se vyskytla „*nepravidelná jednoduchá vlnovka s ostrými až špičatými vrcholy*“. Vyskytl se i obtáčený střepe zdobený pásy několikanásobných vlnic a rytých čar (Goš 1966; Goš 1988, 181–182).

Do starohradištního období (obr. 17: 5, 7; 27: 2, 3) byly zařazeny zlomky již obtáčené, písčité keramiky se slabou až střední příměsí křemene a slídy s jednoduchými zaoblenými vně vyhnutými okraji s výzdobnými motivy v podobě nízké hřebenové vlnice (srov. Macháček 1995; Macháček 2000; Měřínský 2002, 480–491; Měřínský 2011, 191–196). Jedná se však o malé a málo početné zlomky s nízkou vypovídací schopností, proto může jít i o zlomky s chronologickým přesahem do středohradištního období. Nízká vlnice byla zaznamenána i na velkomoravské keramice z blízkého Palonína (Goš, Kapl 1986, obr. 3: 7).

Středohradištní období (obr. 17: 8–11). Keramika je obtáčená, užitá technologie je slabě formující. Výpal výhradně středně tvrdý, nezáměrně oxidační. Z typologického hlediska se jedná o hrnce. Hlavní příměs keramické hmoty tvoří slabě a středně zastoupený křemen střední fragmentárnosti. Následuje slabě a středně zastoupení písku jemné fragmentárnosti. I zde dominují jednoduché zaoblené okraje, objevuje se i okraj s vytaženými oběma hranami (obr. 17: 11). Nejčastějšími výzdobnými motivy jsou hřebenové vlnice (i vysoké), hřebenové pásy a jejich různé kombinace. Zaznamenány jsou rovněž jednoduché vlnovky a rýhy ryté jednohrotým nástrojem. I když se jedná opět o malý počet zlomků, lze spatřovat analogie k této keramice v materiálu z blízkého Palonína (Goš, Kapl 1986, 187–191, 196–197) i regionu Prostějovska a Olomoucka (Bláha 1980; Bláha 2001; Fojtík, Šmíd 2008; Přichystalová 2014, 254–260). V obecnější rovině pak i ke vzdálenějším jihomoravským lokalitám

Obr. 17. Výběr keramiky z časně slovanského období č. 1–2, 3–4?, 6; starohradištního období (č. 5, 7), středohradištního období (č. 8–11) a povelkomoravské fáze (č. 12–21), (inv. č. 1 – A50269, 2 – A50274, 3 – A50267-2, 4 – A50267-1, 5 – A50268, 6 – 39/14-104/21, 7 – A50315, 8 – A10202, 9 – 22/13-105/183, 10 – 22/13-105/326, 11 – 22/13-105/208). Kresba K. Faltýnek.

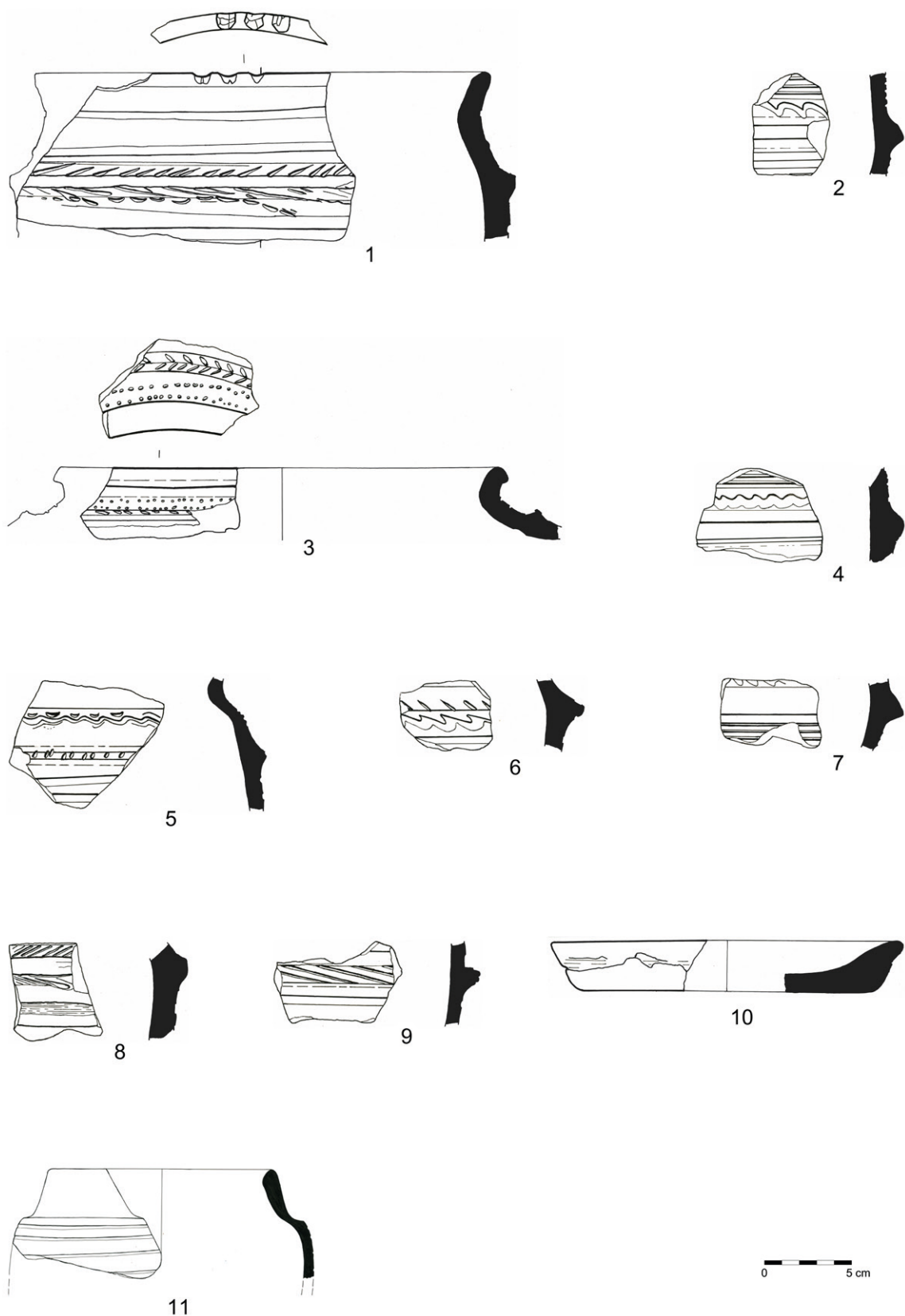
Fig. 17. Selection of pottery from the Early Slavonic Period No. 1–2, 3–4?, 6; the Early Hillfort Period (No. 5, 7), the Middle Hillfort Period (No. 8–11) and After Fall of Great Moravian phase (No. 12–21), (inventory No. 1 – A50269, 2 – A50274, 3 – A50267-2, 4 – A50267-1, 5 – A50268, 6 – 39/14-104/21, 7 – A50315, 8 – A10202, 9 – 22/13-105/183, 10 – 22/13-105/326, 11 – 22/13-105/208). Drawing by K. Faltýnek.

(např. Macháček 2001; Mazuch 2013). V moravičanském souboru byla zjištěna také přítomnost keramiky *povelkomoravské fáze* (obr. 17: 12–21). Keramika je obtáčená slabě formující. Výpal je spíše středně tvrdý (vryp železem), nezáměrně oxidační. Dominantním typem nádoby je stále hrnec. Zaznamenán je jeho soudkovitý tvar (obr. 17: 14, 27: 4). Hlavní příměsí materiálu se stává grafit, který je zde již zastoupen ve všech keramických zlomcích. Fragmentárnost grafitu je výhradně jemná či střední. Spektrum způsobu ukončení okraje se rozšiřuje. Kromě jednoduchých zaoblených ukončení máme doložena ukončení kuželovitě, válcovitě i nálevkovitě seříznutá (obr. 17: 16), objevuje se i vytažení spodní i horní hrany (obr. 17: 14–15). Nejvíce se projevují jednoduché a vně vyhnuté tvary ústí. Udržují se tradice velkomoravské výzdoby keramiky v podobě hřebenové výzdoby (vlnice, pásy rýh, šikmé vpichy). Objevují se také jednoduché vlnovky a rýhy vytvářené jednohrotým nástrojem. Keramika povelkomoravské fáze je charakterizována jako keramika velkomoravských tradic s výzdobou jednohrotého nástroje, ale i výzdobnými motivy hřebenovým nástrojem (vlnice, vpichy). Charakteristickým znakem povelkomoravské keramiky je přidávání grafitu do keramické hmoty (srov. Balcárková 2013, 787–788; Kalčík 2015, 149–173; Staňa 1998, 96, 112). Povelkomoravskou keramiku známe z nedaleké Olomouce (Bláha 2001, 52; Bláha 2000, obr. 69–79; Šlézar 2017a, 112, obr. 16–17), ale i Litovelska a Uničovska (Hlubek, Šlézar 2014, 590, obr. 10; Šlézar 2013b, 47: 1, 2).

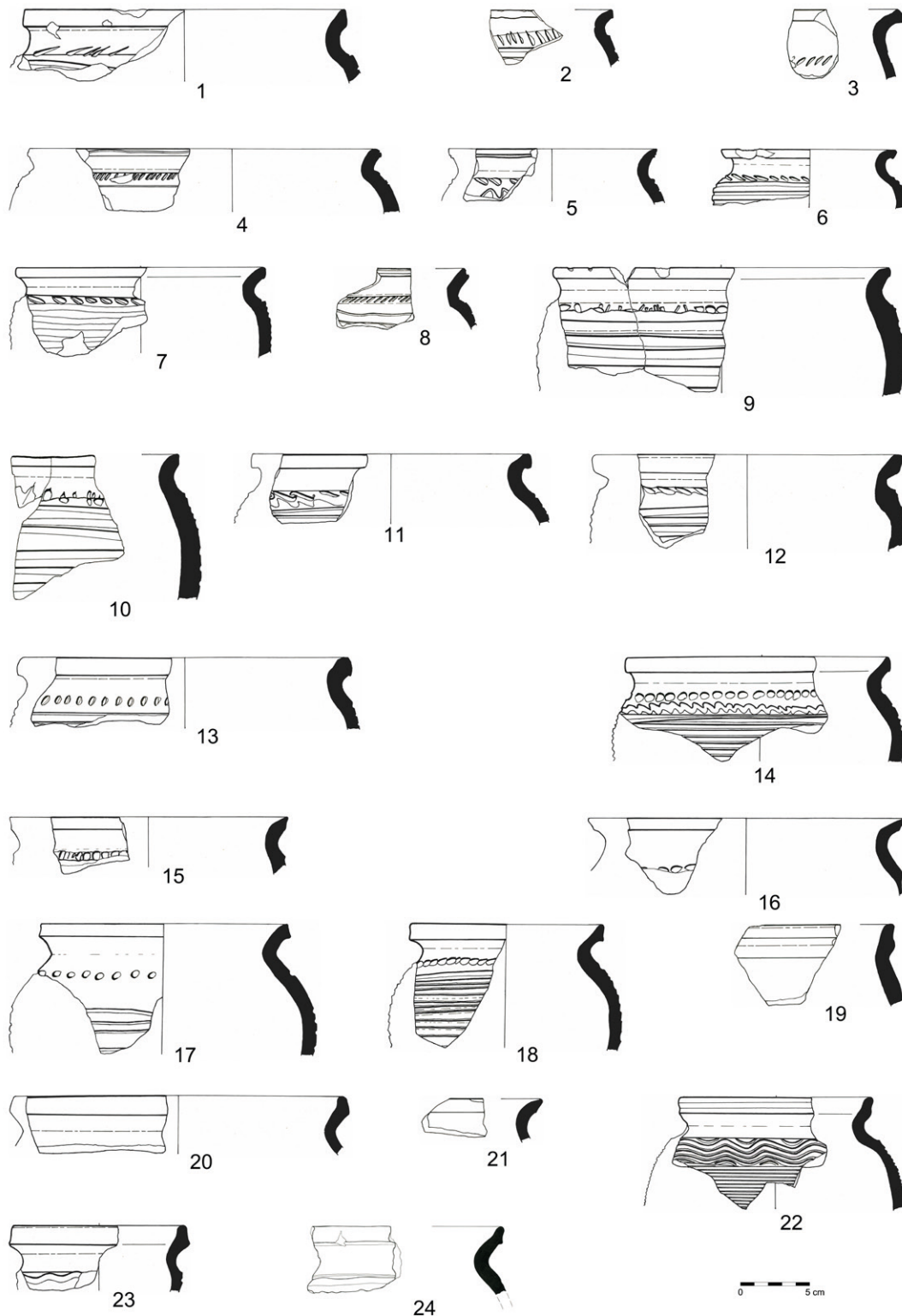
Mladohradištní období (obr. 18–23, 27: 5–14). V souboru keramiky ze Soutoku lze sledovat výskyt starší mladohradištní keramiky s vyhnutými okraji s různou úpravou ukončení (zakulacení, seříznutí) a mladší mladohradištní keramiky s okraji vzhůru vytaženými. Chronologický předěl bývá kladen do doby po polovině 11. století, kdy se vzhůru vytažené okraje začínají objevovat. Zpočátku jsou vzhůru vytažené okraje nezdobené, někdy v rozmezí mezi 3. čtvrtinou 11. a přelomem 11./12. století začínají vzhůru vytažené okraje v souborech dominovat (Balcárková 2013, 788–789; Procházka, Peška 2007, 143–150). Výrazným morfologickým znakem fáze keramiky okolo roku 1000 a 1. poloviny 11. století je výskyt velkých nádob s plastickými lištami kombinovanými s bohatou výzdobou v podobě záseků a hřebenových vpichů. Lišty se vyznačují zejména trojúhelníkovitou profilací (obr. 18). Novinkou jsou také nádoby s válcovitým hrdlem zakončeným prostým seřezáním (Balcárková 2013, 788; Procházka 2009a, 160, 162, 166). V Moravičanech jsou zastoupeny pouze ojediněle (obr. 18: 11), v keramických souborech se vyskytují až do počátku 13. století, takže i moravičanskou nádobu je nutné datovat do tohoto širšího rozpětí. U starší mladohradištní keramiky s vyhnutými okraji s různou úpravou ústí dominuje na Soutoku slabě formující obtáčení a středně tvrdý výpal (vryp železem). Materiál je nezáměrně oxidač-

ní. Typologicky je zastoupen hrnec. Hlavní příměsí je grafit jemné a střední fragmentárnosti, jeho podíl ve hmotě u více než poloviny zlomků dosahuje silného zastoupení. Grafitová keramika je bez engoby. Jen velmi ojediněle je ve hmotě doplněn křemen, písek a slída (obr. 19: 6). Hlavními způsoby ukončení okraje jsou vodorovný, kuželovitý, válcovitý a nálevkovitý. Vyskytují se kombinace s vytaženou spodní i horní hranou (obr. 19: 18, 22, 24; 20: 2, 10). Vedle jednoduchých zaoblených ukončení jsou ojediněle zastoupeny okraje hraněné (obr. 20: 5–8). U hrnců byl zaznamenán vejčitý (obr. 20: 6, 16) a soudkovitý tvar tou jednoduchou vlnovkou (obr. 20: 12). Lze sledovat odsazení hrdla nádob (obr. 20: 3, 9), což je však typickým znakem pro celé mladohradištní období. Výzdobu na této keramice, zejména na podhrdlí, tvoří linie šikmých záseků či vrypů pod hrdlem, která je na těle nádoby doplněna horizontálními rýhami (obr. 19: 1–4, 8), rytou jednoduchou vlnovkou (obr. 19: 5, 11) i hřebenovou vlnicí a svazky rýh. Styl výzdoby doplňují do jednoho pásu uspořádané čoučkovité vrypy a jednoduché vpichy (obr. 19: 13–18). Ve výzdobě převládá rýhování (jednozubým i vícezubým rydlem), často velmi husté, rýhy bývají hluboké a mnohdy i široké, výzdobu již tvoří i žlábký. Nejčastěji je v moravičanském souboru zastoupena dvojkombinace motivů v podobě jedné vlnovky pod hrdlem nad rýhami na těle nádoby (obr. 20). Analogie pro tuto keramiku datovatelnou do 11. století lze v moravském prostředí hledat např. v Kosticích, Mstěnicích, Přerově i Starém Městě (srov. Balcárková 2013; Galuška 2009; Nekuda 2000, 152–242; Procházka 2017, 127–240; Procházka, Wihoda 2006). Mladohradištní keramika ze Soutoku zapadá také do regionálního vývoje keramiky (srov. Goš 1977, 300).

Po polovině 11. století se objevují nádoby s vytaženými okraji, v rozmezí mezi 3. čtvrtinou 11. a přelomem 11./12. století začínají vzhůru vytažené okraje v souborech dominovat. V průběhu 2. poloviny 12. století dochází k maximálnímu vytažení okraje a umístění výzdoby na vnější stranu okraje (Balcárková, Kalhous 2016, 128–150; Goš 1977, 300; Procházka, Peška 2007, 154–155). Také v moravičanském materiálu zaznamenáváme vytažené okraje s lištou (obr. 21: 1, 8, 12, 14, 17, 19, 22, 25, 27, 30, 32, 33), které se postupně ve 12. století mění v římsovité okraje (obr. 21: 2, 3, 5, 15, 31). Nejvíce zastoupeny jsou v souboru vodorovné prosté a zaoblené okraje, dále následuje seříznutí a hraněné okraje s římsou (obr. 21: 13, 16, 18, 29). Z výzdoby se objevuje jednoduchá vlnovka na vnější straně okrajů (obr. 21: 9, 20, 31, 32) a na těle nádob rýhy, žlábký a vlnovky (obr. 21: 10). Grafit je stále hlavní příměsí v keramické hmotě (tentokrát i hrubé zrnitosti). Patrně tomuto období patří největší počet značek na dnech hrnců (obr. 22), i když mohou pokračovat až do 13. století (obr. 22: 10). Celkem bylo v Moravičanech zjištěno deset značek, ve dvou případech jde o shodný motiv „boží ruky“ (obr. 22: 2, 4, srov. Varadzin 2005, 178–179, 191–192).

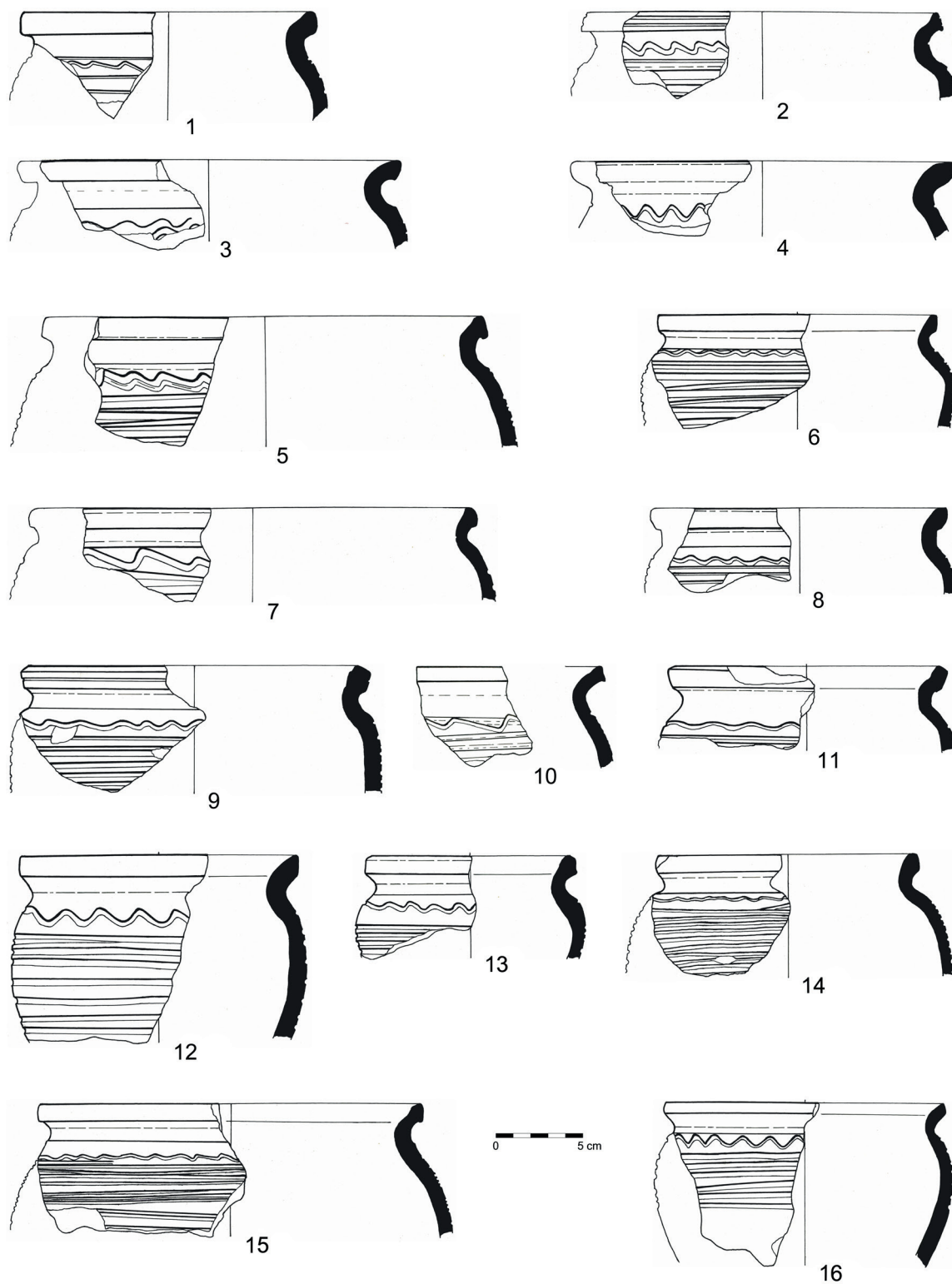

Obr. 18. Výběr keramiky z mladší doby hradištní (inv. č. 1 – A35365, 2 – 59/14-106/1, 3 – A10504, 4 – A45925, 5 – A10553, 6 – A45905, 7 – A636-3-47, 8 – A35406, 9 – A10546, 10 – A50304, 11 – 74116). Kresba K. Faltýnek.
Fig. 18. Selection of pottery from the Late Hillfort Period (inventory No. 1 – A35365, 2 – 59/14-106/1, 3 – A10504, 4 – A45925, 5 – A10553, 6 – A45905, 7 – A636-3-47, 8 – A35406, 9 – A10546, 10 – A50304, 11 – 74116). Drawing by K. Faltýnek.

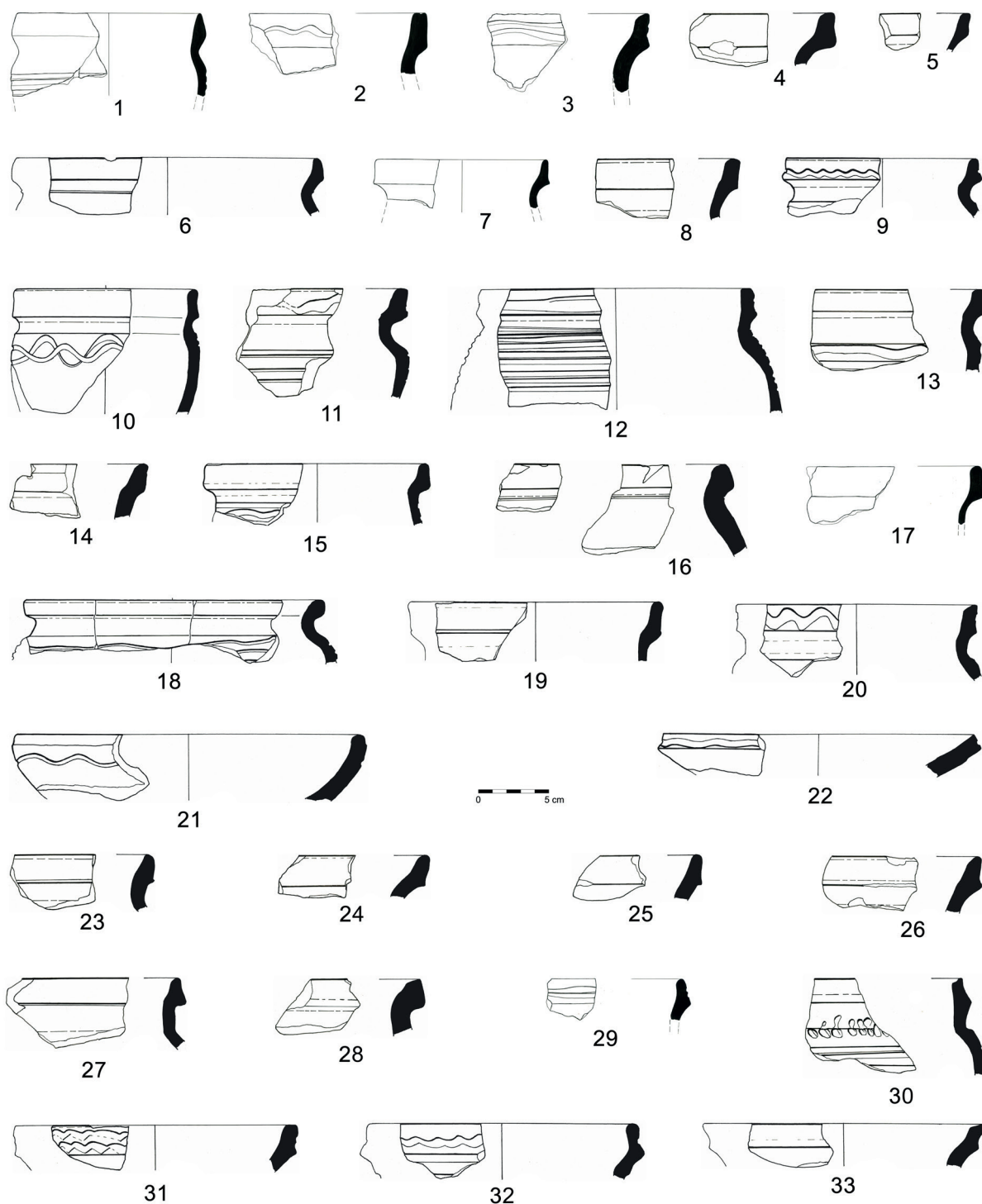
Obr. 19. Výběr keramiky z mladší doby hradištní (inv. č. 1 – A35464, 2 – A35426, 3 – A10345, 4 – A35460, 5 – A35433, 6 – A50275, 7 – A35485, 8 – A45902, 9 – A35378, 10 – A35366, 11 – 59/14-126/1, 12 – A35387, 13 – A10521, 14 – A10283, 15 – A10578, 16 – A50296, 17 – A50193, 18 – A50277, 19 – A10525, 20 – A10503, 21 – A35516, 22 – A50280, 23 – A10300, 24 – 74174). Kresba K. Faltýnek.

Fig. 19. Selection of pottery from the Late Hillfort Period (inventory No. 1 – A35464, 2 – A35426, 3 – A10345, 4 – A35460, 5 – A35433, 6 – A50275, 7 – A35485, 8 – A45902, 9 – A35378, 10 – A35366, 11 – 59/14-126/1, 12 – A35387, 13 – A10521, 14 – A10283, 15 – A10578, 16 – A50296, 17 – A50193, 18 – A50277, 19 – A10525, 20 – A10503, 21 – A35516, 22 – A50280, 23 – A10300, 24 – 74174). Drawing by K. Faltýnek.

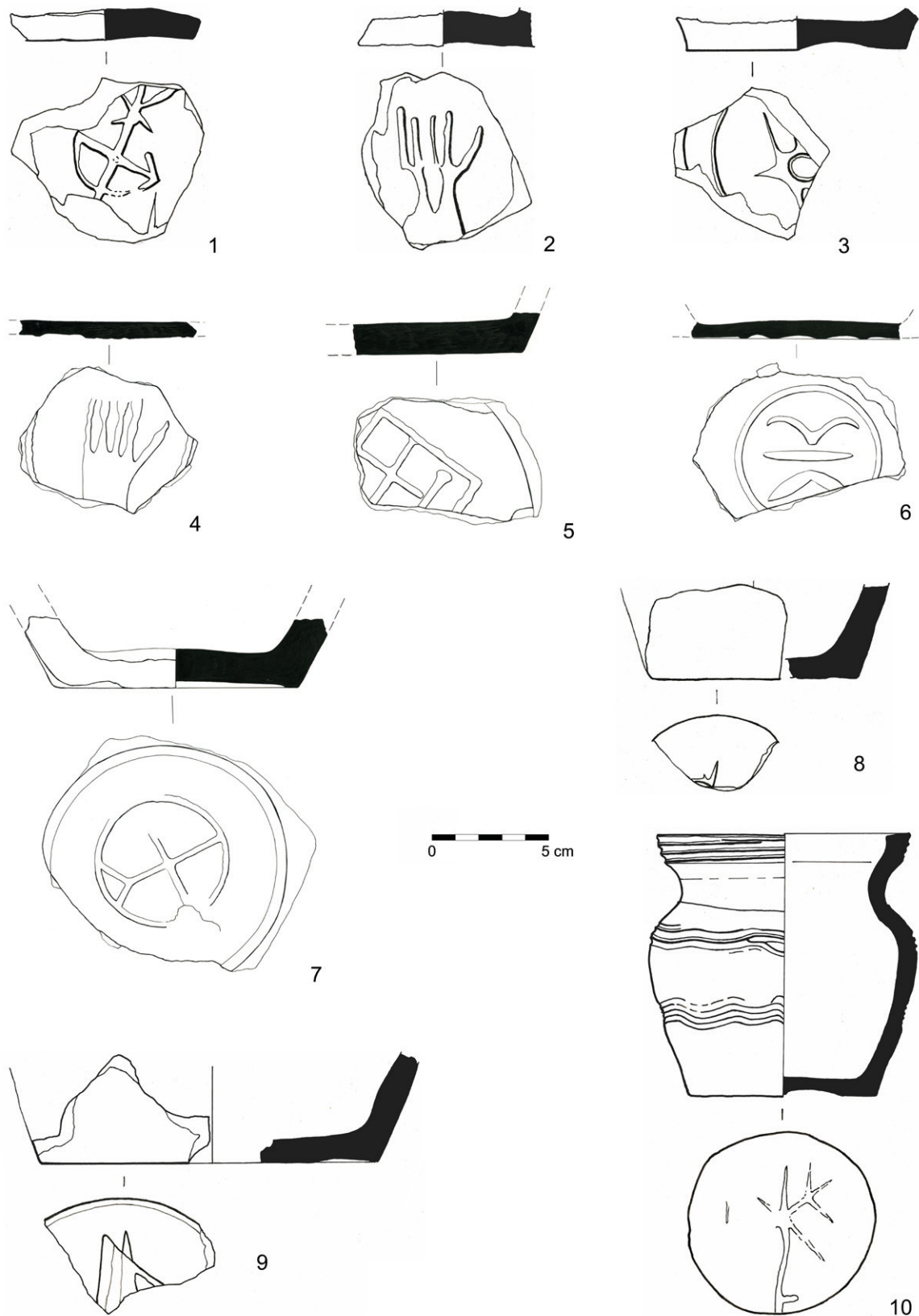
Obr. 20. Výběr keramiky z mladší doby hradištní (inv. č. 1 – A50278, 2 – A5898, 3 – A50279, 4 – A10515, 5 – A10517, 6 – A10526, 7 – A10502, 8 – A10501, 9 – A35461, 10 – A50284, 11 – A35369, 12 – A10499, 13 – A35353, 14 – A10527, 15 – A10523, 16 – A10498). Kresba K. Faltýnek.

Fig. 20. Selection of pottery from the Late Hillfort Period (inventory No. 1 – A50278, 2 – A5898, 3 – A50279, 4 – A10515, 5 – A10517, 6 – A10526, 7 – A10502, 8 – A10501, 9 – A35461, 10 – A50284, 11 – A35369, 12 – A10499, 13 – A35353, 14 – A10527, 15 – A10523, 16 – A10498). Drawing by K. Faltýnek.

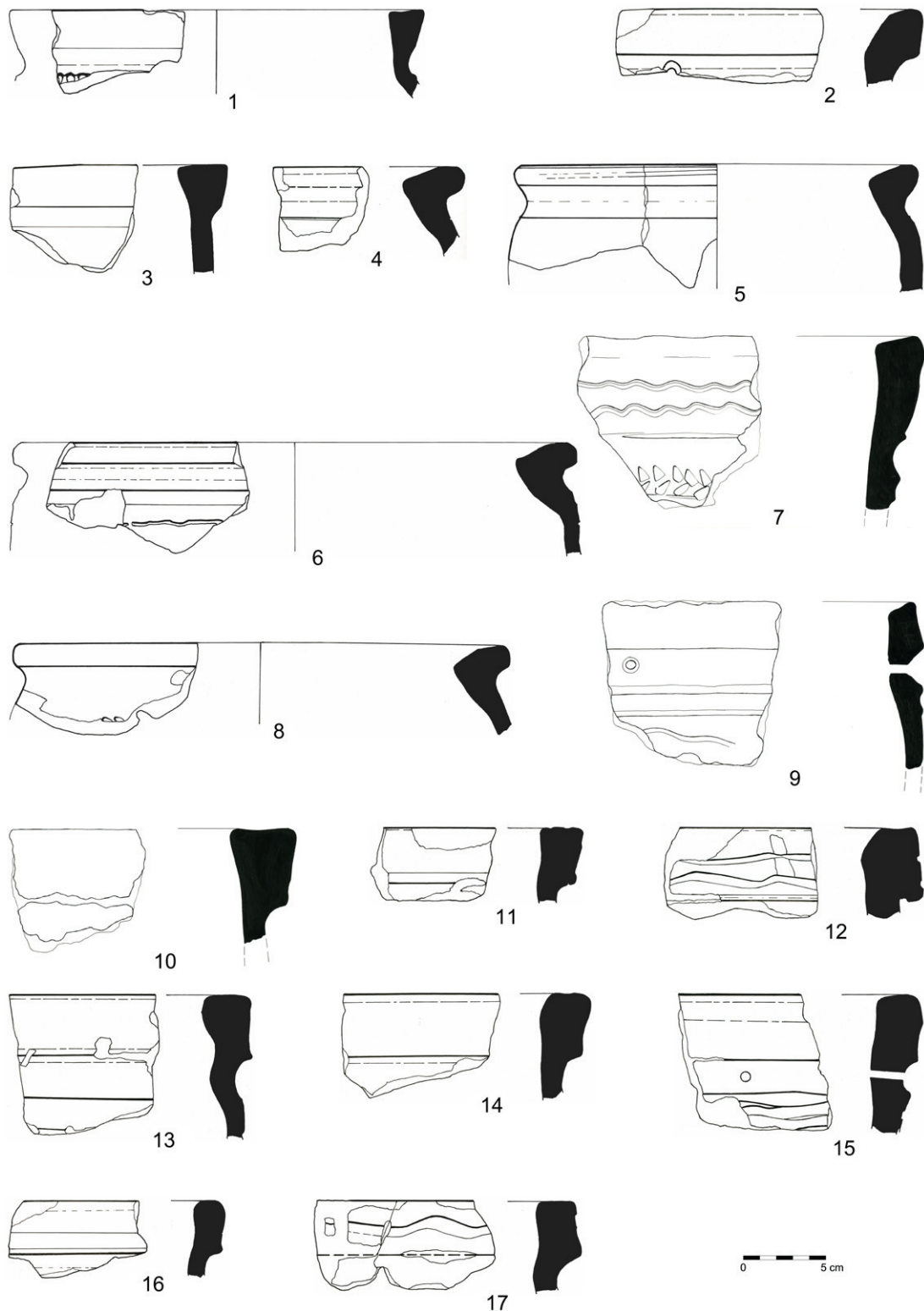
Obr. 21. Výběr keramiky z mladší doby hradištní (inv. č. 1 – 74175, 2 – 74178, 3 – 74117, 4 – A50300, 5 – A35500, 6 – A10510, 7 – 74177, 8 – A10519, 9 – A10206, 10 – A10533, 11 – A10229, 12 – A10280, 13 – A10219, 14 – A45903, 15 – A10775, 16 – 35404, 17 – A74155, 18 – A35488, 19 – A45871, 20 – A10787, 21 – A10789, 22 – A10790, 23 – A10505, 24 – A10789, 25 – A50299, 26 – A35488, 27 – A10514, 28 – A35413, 29 – A10580, 30 – A10206, 31 – A10777, 32 – A10788, 33 – A45871). Kresba K. Faltýnek.

Fig. 21. Selection of pottery from the Late Hillfort Period (inventory No. 1 – 74175, 2 – 74178, 3 – 74117, 4 – A50300, 5 – A35500, 6 – A10510, 7 – 74177, 8 – A10519, 9 – A10206, 10 – A10533, 11 – A10229, 12 – A10280, 13 – A10219, 14 – A45903, 15 – A10775, 16 – 35404, 17 – A74155, 18 – A35488, 19 – A45871, 20 – A10787, 21 – A10789, 22 – A10790, 23 – A10505, 24 – A10789, 25 – A50299, 26 – A35488, 27 – A10514, 28 – A35413, 29 – A10580, 30 – A10206, 31 – A10777, 32 – A10788, 33 – A45871). Drawing by K. Faltýnek.

Obr. 22. Značky na dnech keramických nádob (inv. č. 1 - A35523, 2 - A10535, 3 - A50366, 4 - 74152, 5 - 74164, 6 - Mo-RD-96-1/31, 7 - Mo-RD-96-1/33, 8 - A45873, 9 - A10529, 10 - 74171). Kresba K. Faltýnek.

Fig. 22. Marks on the bottoms of ceramics vessels (inventory No. 1 - A35523, 2 - A10535, 3 - A50366, 4 - 74152, 5 - 74164, 6 - Mo-RD-96-1/31, 7 - Mo-RD-96-1/33, 8 - A45873, 9 - A10529, 10 - 74171). Drawing by K. Faltýnek.

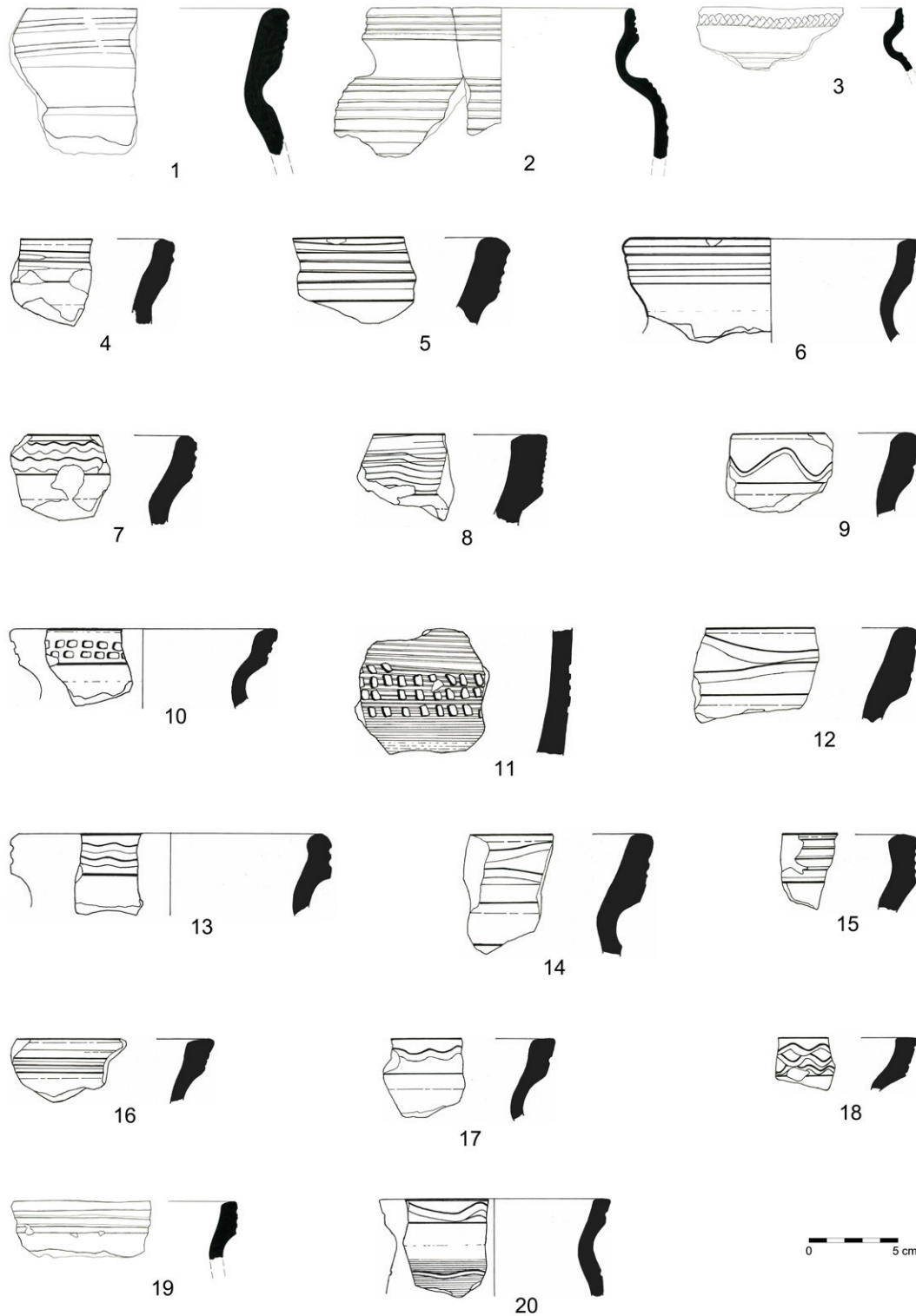

Obr. 23. Zásobnice z mladší doby hradištní (inv. č. 1 – 59/14-101/23, 2 – A45960, 3 – 59/14-127/1, 4 – A35486, 5 – A50282, 6 – A35403, 7 – 74182, 8 – A10564, 9 – 74118, 10 – 74181, 11 – A10205, 12 – A10301, 13 – A10296, 14 – A10282, 15 – A35521, 16 – A10780, 17 – 9/14-113/12). Kresba K. Faltýnek.

Fig. 23. Storage vessels from the Late Hillfort Period (inventory No. 1 – 59/14-101/23, 2 – A45960, 3 – 59/14-127/1, 4 – A35486, 5 – A50282, 6 – A35403, 7 – 74182, 8 – A10564, 9 – 74118, 10 – 74181, 11 – A10205, 12 – A10301, 13 – A10296, 14 – A10282, 15 – A35521, 16 – A10780, 17 – 9/14-113/12). Drawing by K. Faltýnek.

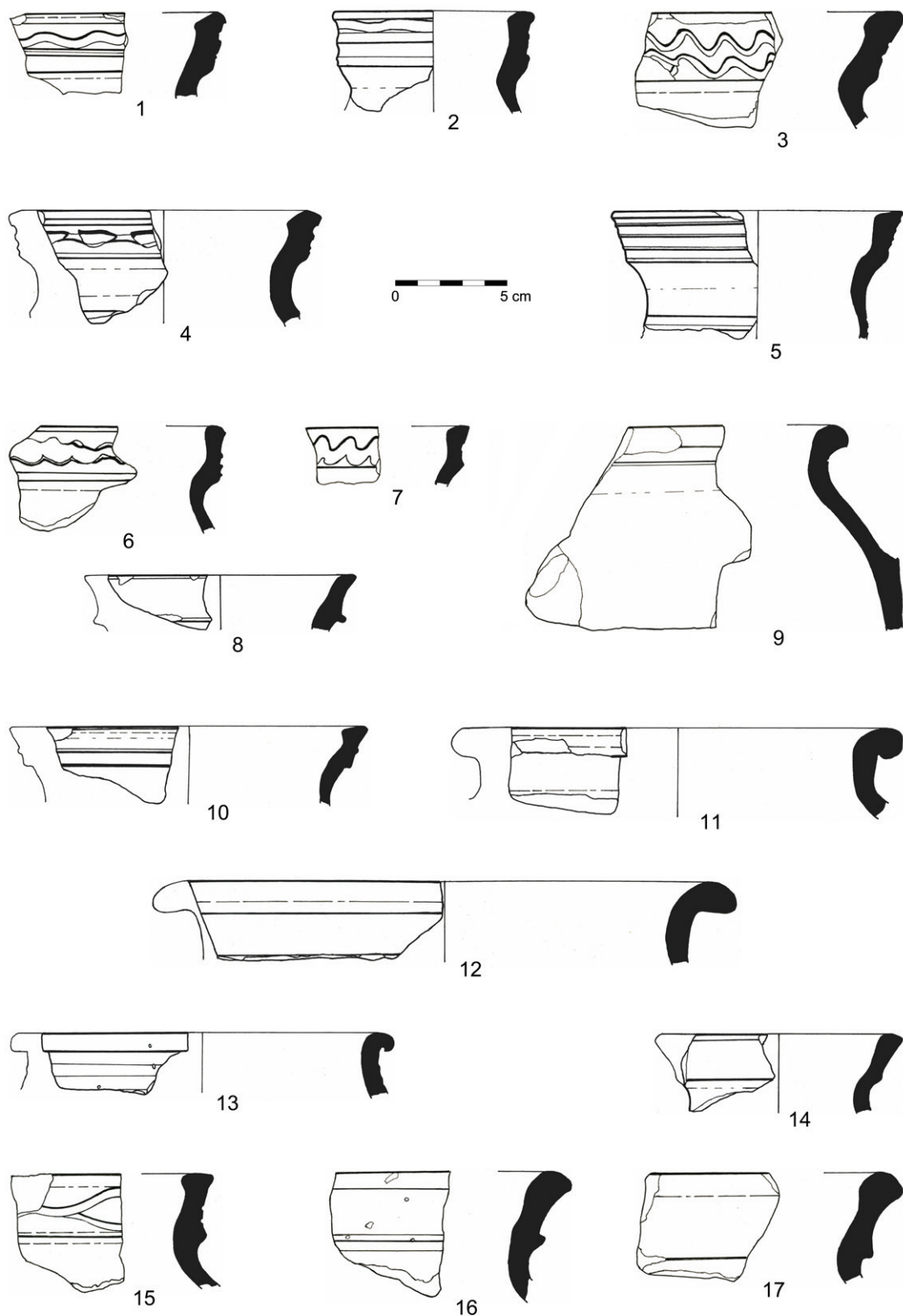

Obr. 24. Zásobnice z mladší doby hradištní a vrcholného středověku (inv. č. 1 – 74182, 2 – A10512, 3 – A10786, 4 – A10563, 5 – A10281, 6 – A10204, 7 – A45897, 8 – A10343, 9 – A10222, 10 – A10221, 11 – A10287, 12 – A10289, 13 – A10506, 14 – A50147, 15 – A10500, 16 – A10513, 17 – A10220, 18 – A45919, 19 – A10611). Kresba K. Faltýnek.
Fig. 24. Storage vessels from the Late Hillfort Period and from the High Middle Ages (inventory No. 1 – 74182, 2 – A10512, 3 – A10786, 4 – A10563, 5 – A10281, 6 – A10204, 7 – A45897, 8 – A10343, 9 – A10222, 10 – A10221, 11 – A10287, 12 – A10289, 13 – A10506, 14 – A50147, 15 – A10500, 16 – A10513, 17 – A10220, 18 – A45919, 19 – A10611). Drawing by K. Faltýnek.

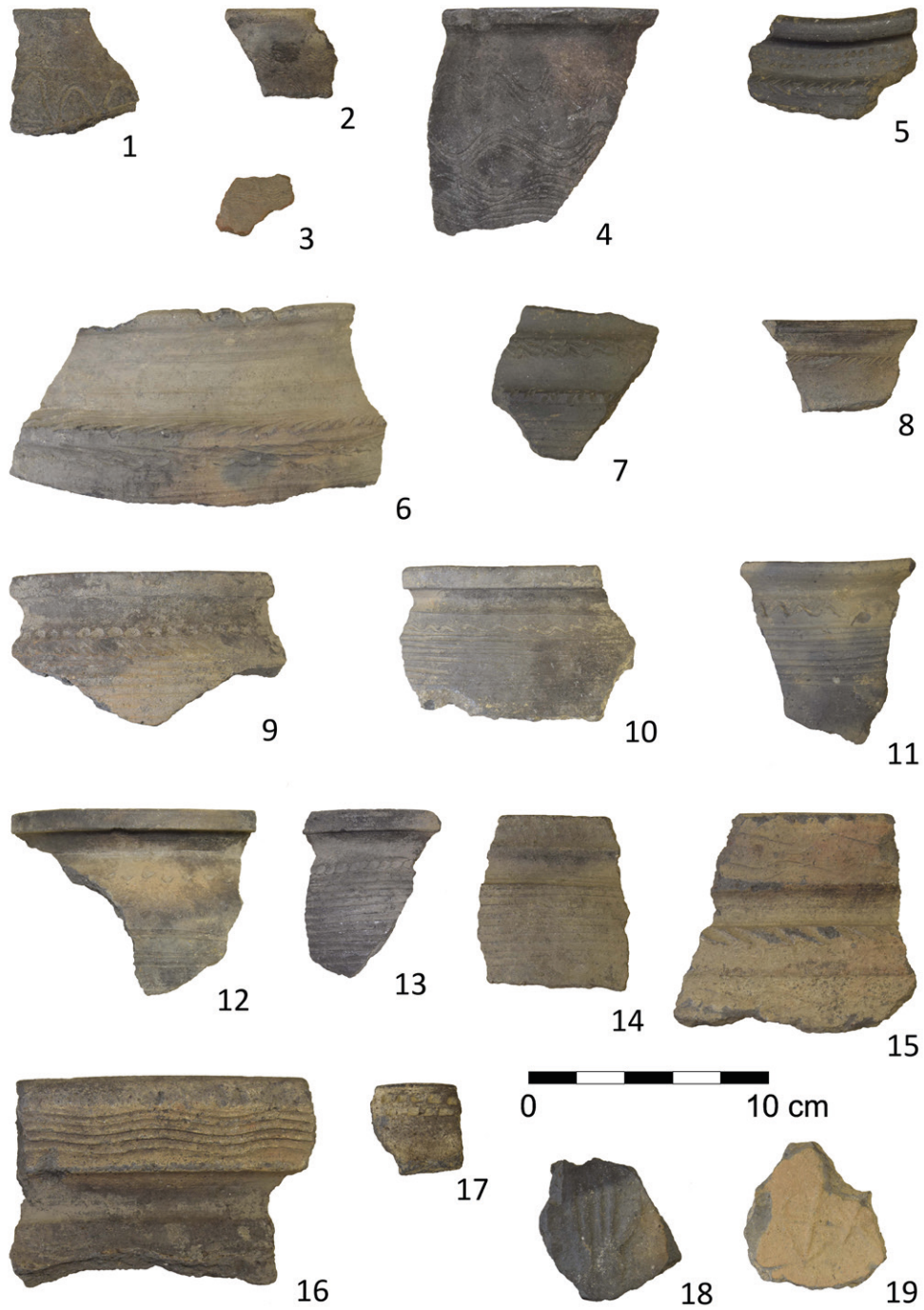
Obr. 25. Výběr keramiky vrcholného středověku (inv. č. 1 – 74139, 2 – 22/13-105/2, 3 – 22/13-105/1, 4 – A35496, 5 – A10286, 6 – A50152, 7 – A35497, 8 – A35416, 9 – A10292, 10 – A50156, 11 – A50170, 12 – A10295, 13 – A50149, 14 – A10293, 15 – A35489, 16 – A10227, 17 – A10225, 18 – A35385, 19 – 22/13-105/309, 20 – A50373. Kresba K. Faltýnek.

Fig. 25. Selection of pottery from the High Middle Ages (inventory No. 1 – 74139, 2 – 22/13-105/2, 3 – 22/13-105/1, 4 – A35496, 5 – A10286, 6 – A50152, 7 – A35497, 8 – A35416, 9 – A10292, 10 – A50156, 11 – A50170, 12 – A10295, 13 – A50149, 14 – A10293, 15 – A35489, 16 – A10227, 17 – A10225, 18 – A35385, 19 – 22/13-105/309, 20 – A50373. Drawing by K. Faltýnek.

Obr. 26. Výběr keramiky z vrcholného středověku (inv. č. 1 - A35456, 2 - A50158, 3 - A10230, 4 - 59/14-126/68, 5 - A50374, 6 - A10223, 7 - A35419, 8 - A45947, 9 - A45949, 10 - A50375, 11 - A35450, 12 - A10195, 13 - 59/14-117/1, 14 - A45950, 15 - A35448, 16 - A10197, 17 - A10196). Kresba K. Faltýnek.

Fig. 26. Selection of pottery from the High Middle Ages (inventory No. 1 - A35456, 2 - A50158, 3 - A10230, 4 - 59/14-126/68, 5 - A50374, 6 - A10223, 7 - A35419, 8 - A45947, 9 - A45949, 10 - A50375, 11 - A35450, 12 - A10195, 13 - 59/14-117/1, 14 - A45950, 15 - A35448, 16 - A10197, 17 - A10196). Drawing by K. Faltýnek.

Obr. 27. Výběr keramiky raného středověku a 13. století (inv. č. 1 – A50267, 2 – A50268, 3 – A50315, 4 – A10532, 5 – A10504A, 6 – A35365, 7 – A10553, 8 – A35460, 9 – A10283, 10 – A10523, 11 – A10498, 12 – A50193, 13 – A50277, 14 – A10280, 15 – A10221, 16 – A10220, 17 – A50156, 18 – A10535, 19 – A35523). Foto J. Novák.

Fig. 27. Selection of pottery from the Early Middle Ages and from the 13th century (inventory No. 1 – A50267, 2 – A50268, 3 – A50315, 4 – A10532, 5 – A10504A, 6 – A35365, 7 – A10553, 8 – A35460, 9 – A10283, 10 – A10523, 11 – A10498, 12 – A50193, 13 – A50277, 14 – A10280, 15 – A10221, 16 – A10220, 17 – A50156, 18 – A10535, 19 – A35523). Photo by J. Novák.

Typologii nádob v souboru ze Soutoku z mladší doby hradištní kromě dominantních hrnců doplňují ojediněle i mísa a plochý talíř (obr. 19: 10; 21: 17–18). Po polovině 11. století se začínají objevovat také zásobnice z grafitového materiálu starších forem kyjovitých okrajů (obr. 23: 1–3). Do 2. poloviny 11. století lze snad zařadit i okraje vzhůru vytažené, směrem nahoru se zužující (obr. 23: 6). Není jasné, zda do 2. poloviny 11. století patří zásobnice s přehnutými okraji (obr. 23: 4–6, 8). Kyjovité okraje zásobnic zhruba obdélného průřezu lze zařadit do 12. století (obr. 23: 11–15, 17). Vyskytují se i typy zásobnic s kyjovitými okraji lichoběžníkovitého průřezu kratšího typu (obr. 24: 5, 15), které se postupně zvětšují (obr. 24:16–19). Zásobnice jsou potaženy engobou, a uplatňuje se na nich výzdoba v podobě vlnovek, žlábků, rýh, vrypů a vpichů (obr. 24), objevuje se také plochá lišta, často zdobená (obr. 24: 6, 10, 16; Goš, Karel 1979).

Vrcholný středověk. Část vrcholně středověkého materiálu odpovídá *pozděhradištní fázi* (obr. 22: 10; 25: 1–15, 19–20) Tato fáze plynule navazuje na předchozí období. Hlavní je stále středně tvrdý výpal keramiky a obtáčení keramiky. Stále se vyskytuje v keramické hmotě grafit jako hlavní příměs. Okraje jsou zaoblené, římsovité a svislé, zevnitř neprožlabené. Ve výzdobě se objevuje radélko (obr. 25: 10, 11), vnější plochu okraje zdobí často rýhování (obr. 21: 2, 4–6, 8, 15), objevují se stále vlnovky jednoduché i zdvojené (obr. 25: 7, 9, 13; srov. Goš 1977, 300; Procházka, Peška 2007, 175–221). U keramiky 13. století v souboru ze Soutoku je stále zastoupena hradištní tradice výroby keramiky, což je typické pro střední a severní Moravu. U římsových okrajů hrnců pozorujeme vodorovné seříznutí, někdy i dovnitř, a nastupující mírné prožlabení zevnitř (obr. 22: 10; 25: 16–18, 20). Postupně seříznutí římsovitého okraje dovnitř, spojené s prožlabením zevnitř a členitější vnější profilací okraje, převládá ve 2. polovině 13. století (obr. 26: 1–5, 7). Častěji se vyskytují nádoby bez příměsi grafitu (obr. 26: 2, 4, 6). Objevuje se i zesílený a zaoblený okraj (obr. 26: 9, 11), ve hmotě však stále s příměsí tuhy. Nové typy nádob zastupují poklice a džbány. Ojediněle se vyskytují také zlomky redukčně tvrději pálené, do šedých tónů zbarvené, dokonaleji obtáčené keramiky (srov. např. Bláha, Sedláčková 1998; Goš 1977, 300–301; Procházka, Peška 2007, 170; Procházka et al. 2002, 207–208; Šlězár 2013a, 69). Během 13. století také pokračuje vývoj zásobnic (obr. 24: 17–19). Vyskytují se i zásobnicové hrnce (obr. 25: 5, 8), stojící velikostí mezi zásobnicemi a běžnými hrnci. Jsou vyrobené ze hmoty s větší příměsí tuhy (obdobně jako zásobnice) a s římsovými okraji. Těla zásobnicových hrnců se velmi těžko odlišují od těl zásobnic, síla stěn se pohybuje zhruba okolo 1,0 cm (Sedláčková 2015, 196–197). Na střední Moravě se tyto nádoby vyskytují ve 13. století (srov. Bláha 1987),⁵ jejich výskyt pokračuje i ve 14. století, kdy v jejich hmotě ubývá tuha a zvětšuje se výška římsovitého okraje.

V mladším stupni vrcholného středověku – 14. století – (obr. 26: 8, 10, 12–17) nese keramika rysy olomouckého keramického okruhu s podílem velmi tvrdě oxidačně pálené a dokonaleji obtáčené žluté „krupičkové“ keramiky (obr. 26: 13, 15). Ze hmoty mizí tuha, okraje jsou nejčastěji formovány do podoby okruží a zavlnutých okrajů. V souboru dominují hrnce, objevují se džbány, mísy a poklice (srov. např. Bláha, Sedláčková 1998; Šlězár 2013a, 69).⁶

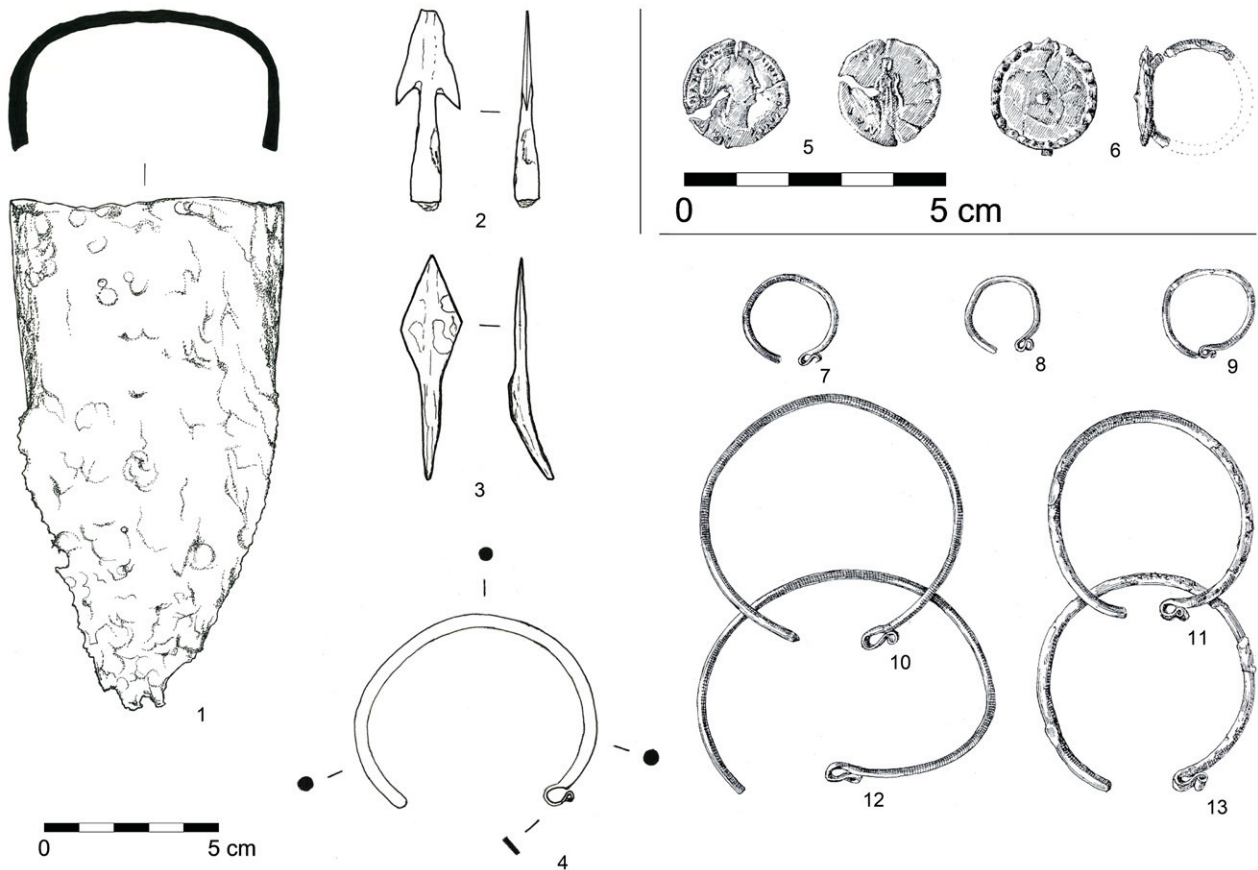
Z hlediska vztahů prostorového rozložení nálezů a chronologie vycházející z dílčích souborů z jednotlivých terénních akcí (viz kap. 3) nevyplývají žádné nápadné podstatné rozdíly mezi jednotlivými soubory. Za zmínku stojí pouze malé zastoupení keramiky 11. století v sondě S1/13 a zároveň nárůst keramických zlomků ze 12. století. Vzhledem k situování sondy S1/13 již mimo předpokládaný průběh opevnění je pravděpodobné, že osídlení je v 11. století vázáno zejména na vnitřní prostor areálu vymezeného fortifikací. Ve 12. století je již osídlen prostor vně opevnění, pokud se však nejedná pouze o projev hospodaření s odpadem (Šlězár 2017b, 109).

5.2 Kovové artefakty

Kovových artefaktů je z lokality známo překvapivě málo. Z barevných kovů jde především o soubor jedenácti záušnic s esovitou kličkou, pocházející z výzkumu J. Nekvasila v roce 1960 (S1/60, obr. 28: 7–13, 29: 1–11). Tři záušnice malého průměru (průměr 19–23 mm, síla drátu 1,8–2,0 mm) pochází z rozrušeného hrobu 23. Spektrální analýza prokázala, že se jedná o mosazné záušnice (Cu 80–83 %, Zn 8–13 %). Osm záušnic ze slitin mědi (Cu 86–92 % s příměsí Sn do 6 % a Zn do 6 %), velkého průměru (průměr 53 až 69 mm, síla drátu 2,5–3 mm), bylo nalezeno v hrobě 8 a u dislokované lebky, Nekvasilem označené písmenem g (Nekvasil 1961c, 101). Jedna záušnice ze slitiny mědi a stříbra (Cu 86 %, Ag 8 %) velkého formátu (průměr 68 mm, síla drátu 3,5 mm) pochází z pravobřeží Třebůvky ze sběru ze stavby rodinného domu p. Jaroslava Glöcknera (dnes č. p. 283) v roce 1985 (obr. 28: 4, 29: 12). Ve shodě s J. Nekvasilem (1961b, 101) lze uvažovat o datování záušnic malého průměru do průběhu 11. století a záušnic velkého průměru do 12. století (Macháček et al. 2016, 72–73; Měřínský 2013, 58–61; Štefan 2010; Ungerman 2010; 233–234). Bohužel dnes nezvěstný je masivnější prsten s kruhovou obroučkou a s kruhovým štítkem s plastickou výzdobou po obvodu ze slitiny stříbra s cínem, nalezený na pravé ruce kostry 18 (obr. 28: 6, Nekvasil 1961c, 101). Obecně lze tento šperk spojovat s mladší dobou hradištní (srov. Měřínský 2013, 62–63). V hrobě č. 20 byl na levé lícni kosti lebky nalezen stříbrný provrtaný římský denár (Faustina, manželka císaře Antonia Pia, 138–139 (?) n. l., použitý zřejmě jako obolus mrtvých (Kašpar 2014, 84; Nekvasil 1961c, 102).

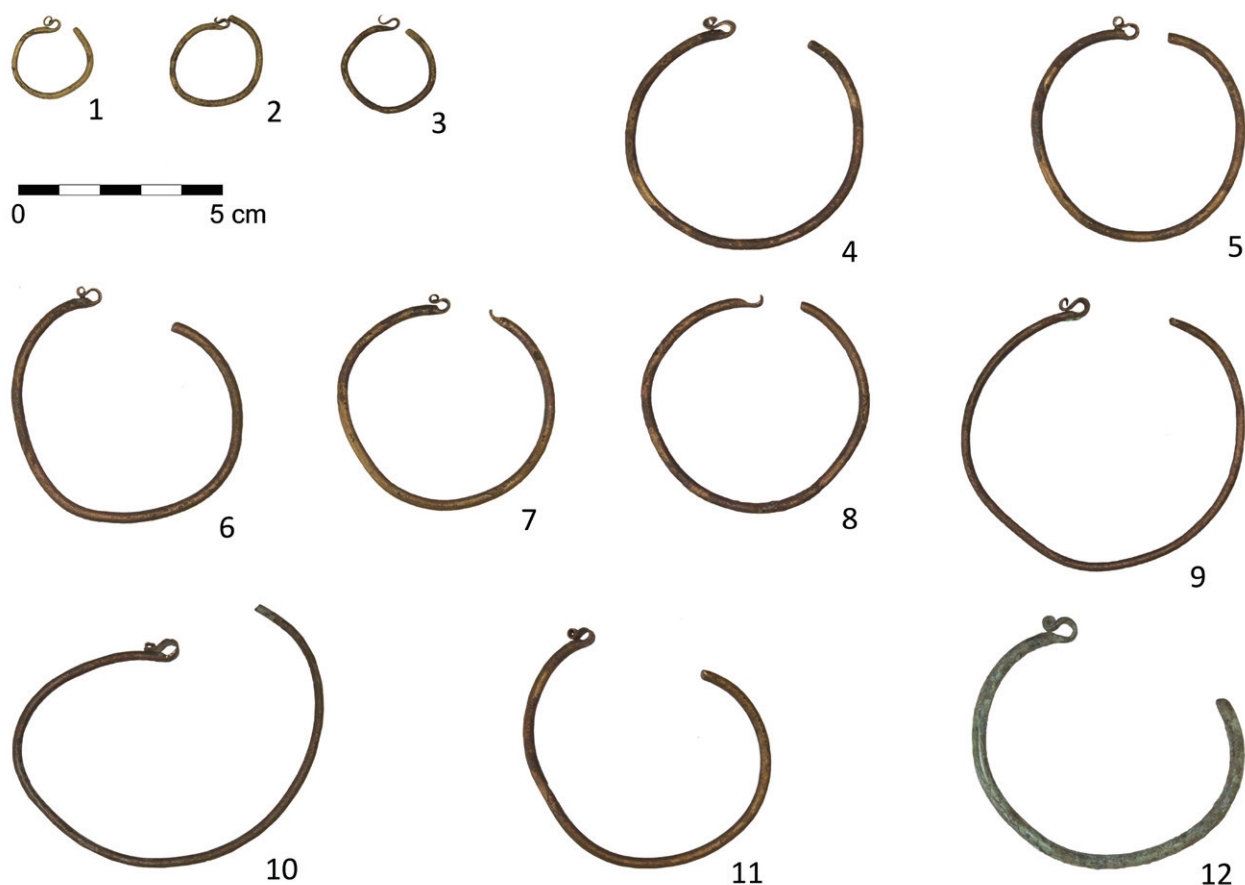
Z železných předmětů stojí za zmínku železná šipka s tulejí a křídélky z vrstvy k. 122 v sondě S1/14 (obr. 28: 2) a železná rombická šipka s trnem z vrstvy k. 123 v sondě S1/14 (obr. 28: 3). Obě uloženy byly datovány na základě přítomnosti keramiky až do 14. století, nicméně obsahovaly reziduální nálezy keramiky z mladší doby hradištní. Starší datace je pravděpodobná zejména u exempláře železné rombické šipky s trnem, která má analogie v nálezech z 10. století a je spojována se staromaďarským etnikem (srov. Kouřil 2003; 2008; 2016), což je velmi zajímavé v souvislosti s nálezem staromaďarského udidla, nalezeného v blízkosti hradi-

ště ve Stavenicích, datovaného do 10. století. Z vnitřní plochy hradiště navíc pochází skleněný korál snad související opět s Karpatskou kotlinou (Kouřil, Gryc 2014, 104–108). Z dalších železných artefaktů stojí za zmínku malá železná symetrická radlice nalezená v roce 1992 v severozápadní části z výkopku pro ohradní zeď hřbitova (obr. 28: 1), kterou lze řadit do raného středověku (srov. Beranová, Lutovský 2009, 105–106). Ostatní nestratifikované nálezy stavebních kování a nožů lze spojovat asi až s obdobím vrcholného středověku a novověku. Nejspíše do 14. století lze klást nález zlomku podkovy ze sondy S1/14 z vrstvy k. 122.

Obr. 28. Kovové artefakty z lokality č. 1 – železná radlice, č. 2, 3 – železné šipky, č. 4 – esovitá záušnice s kličkou ze stavby domu p. Jaroslava Glöcknera (dnes č. p. 283) v roce 1985, č. 5 – stříbrný provrtaný římský denár z S1/60, č. 6 – prsten se slitiny stříbra s cínem z S1/60, č. 7–13 – esovité záušnice s kličkou z S1/60 (inv. č. 1 – bez inv. č., 2 – 59/14-122/3, 3 – 59/14-123/43, 4 – A50159, 5 – dnes neznámé?, 6 – dnes neznámé, 7–13 – vše A51443). Č. 1–4 kresba K. Faltýnek, č. 5–13 podle J. Nekvasila (1961b).

Fig. 28. Metallic artefacts from locality No. 1 – iron ploughshare, No. 2, 3 – iron arrowheads, No. 4 – S-shaped temple rings with kink from the house construction of Mr. Jaroslav Glöckner (now No. 283) in 1985, No. 5 – silver Roman drilled denarius from S1/60, No. 6 – ring from alloy of silver and tin from S1/60, No. 7–13 – S-shaped temple rings with kink from S1/60 (inventory No. 1 – without inventory No., 2 – 59/14-122/3, 3 – 59/14-123/43, 4 – A50159, 5 – today missing?, 6 – today missing, 7–13 – everything A51443). No. 1–4 drawing by K. Faltýnek, No. 5–13 according to J. Nekvasil (1961b).

Obr. 29. Záušnice s esovitou kličkou z výzkumu J. Nekvasila v roce 1960 (S1/60, č. 1–11) a esovitá záušnice s kličkou ze stavby domu p. J. Glöcknera (dnes č. p. 283) v roce 1985 (č. 12), inv. č. 1–11 – vše A51443, 12 – A50159. Foto J. Novák.
Fig. 29. The temple ring with S-shaped kink from J. Nekvasil excavation in 1960 (S1/60, No. 1–11) and S-shaped temple ring with kink from the house construction of Mr. J. Glöckner (now No. 283) in 1985 (No. 12), inventory No. 1–11 – everything A51443, 12 – A50159. Photo by J. Novák.

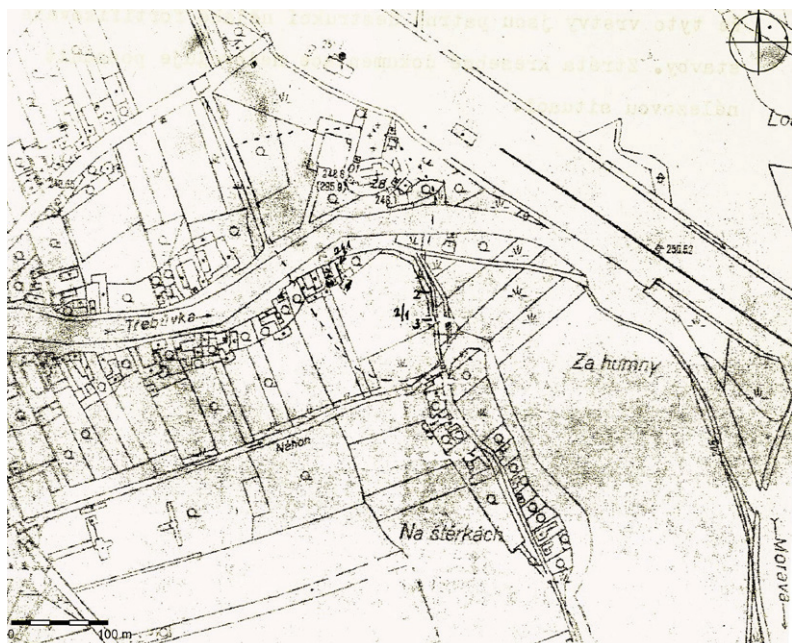
5.3 Ostatní nálezy

Ve sbírkách Vlastivědného muzea v Šumperku jsou z lokality na Soutoku uloženy fragmenty cihel, mazanice, zvířecí kosti a paroh, jedná se o nestratifikované předměty z povrchových sběrů a náhodných nálezů. Nekvasil uvádí také nálezy „zlomků mlýnských kamenů“ z pravého břehu Třebůvky (Nekvasil 1962, 98).

6) Rekonstrukce rozsahu a podoby osídlení lokality

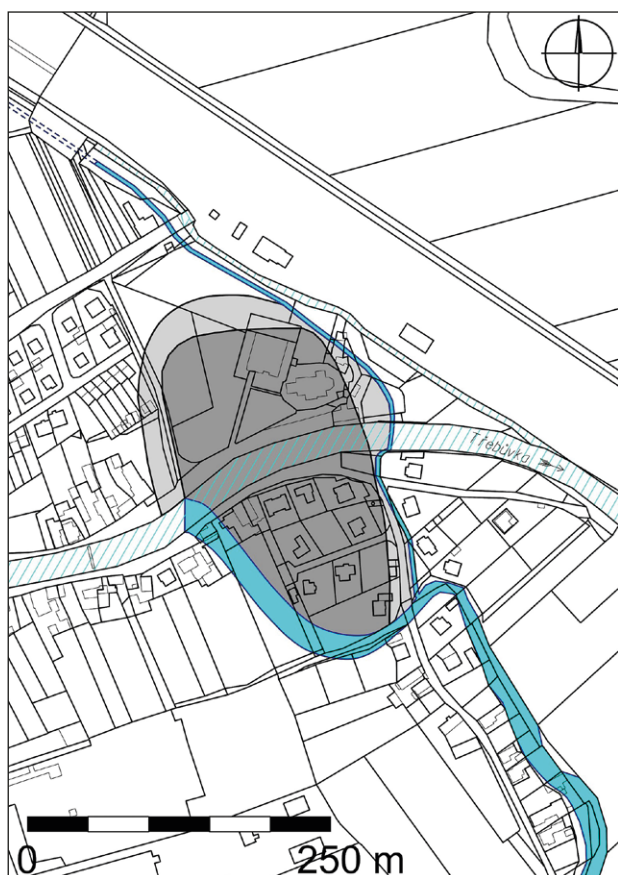
Areál polykulturní lokality na Soutoku leží ve východní části intravilánu obce Moravičany, na malém sprašovém návrší těsně před soutokem Třebůvky s Moravou. Od severovýchodu areál kolem kostela sv. Jiří obtéká ještě malá bezejmenná vodoteč vtékající do Třebůvky. Vede podél nynější železniční trati (Olomouc – Zábřeh), jejíž násep původní terén pozměnil.

Lokalitu protíná zregulovaná řeka Třebůvka, která vyděluje na severu areál kolem kostela sv. Jiří (levobřeží Třebůvky) a na jihu prostor tzv. Závodí (pravobřeží Třebůvky). Na vrcholu mírného návrší na levobřeží Třebůvky stojí v jádru gotický farní kostel sv. Jiří s původním hřbitovem, později rozšířeným severním směrem. Dále fara s hospodářským dvorem, budova staré školy, rodinné domy a zahrady. V tzv. Závodí na pravobřeží Třebůvky se ve 2. polovině 20. století nacházely pole a zahrady tehdejšího jednotného zemědělského družstva a od 70. let byla oblast zastavována rodinnými domy. Východní okraj trati Závodí tvoří místní asfaltová komunikace, východně od ní pak leží trať Záhumení. Nadmořská výška lokality na Soutoku činí 246–248,5 m. Už v roce 1961 Jindra Nekvasil vyslovil názor (Nekvasil 1961a, 2), že současný tok říčky Třebůvky byl v místech bývalého mlýnského náhonu jižně od současného toku, který je patrný ještě na mapách 2. vojenského mapování a na leteckém snímkování z roku 1953. Později, v roce

Obr. 30. Původní plán J. Nekvasila s vyznačením sond S1/63–S3/63 a předpokládaným rozsahem sídliště (čárkovaně). Autor J. Nekvasil (nedatováno, 1963?).

Fig. 30. The original plan by J. Nekvasil with marking of trenches S1/63–S3/63 and with expected range of the settlement (dashed). Authored by J. Nekvasil (undated, 1963?).

Obr. 31. Přibližná rekonstrukce rozlohy sídliště v 11. a 12. století. Tmavě šedá – opevněný areál, světle šedá – osídlený areál mimo opevnění. Autor P. Šlězár.

Fig. 31. Approximate reconstruction of the settlement area in the 11th and 12th centuries. Dark-grey – fortified area, light-grey – inhabited area outside fortification. Authored by P. Šlězár.

1963, uvažoval o pozdějším přerušení kdysi souvislé plochy sídliště na Soutoku a v roce 1974 konstatoval, že: „Řeka pravděpodobně až ve středověku prorazila návrší a oddělila levou část v podobě oválu asi $50 \times 200\text{ m}$ velkého, od části pravobřežní velké asi $100 \times 200\text{ m}$...“ (Nekvasil 1963, 3; Nekvasil 1974, 1). Tuto myšlenku od Nekvasila převzal i Vladimír Goš (1974, 80). Svoji představu o rozsahu osídlení polohy na Soutoku Nekvasil zaznamenal v mapě snad z roku 1963 (obr. 30), která však byla až do roku 2014 neznámá (viz výše pozn. 2).

Nekvasilův plán z roku 1963 byl konfrontován s mapami 1. a 2. vojenského mapování, stabilního katastru, katastrálními mapami, leteckým snímkem z roku 1953 a samozřejmě výsledky realizovaných záchraných archeologických výzkumů (obr. 31).⁷ V prvním kroku byl rekonstruován původní tok říčky Třebůvky na jižní straně v místech bývalého mlýnského náhonu. Na jihozápadní straně byl tok Třebůvky rekonstruován na základě výpovědi pamětníků z domu č. p. 113, kdy během katastrofálních povodní na Moravě v roce 1997 říčka Třebůvka sledovala původní tok svého koryta. Nevíme, zda byla jižní a jihozápadní strana lokality opevněna, ale mohl zde dostačovat samotný tok Třebůvky, doplněný případně lehčím opevněním (např. palisádou). Na východní straně byl rekonstruován tok drobné vodoteče, zmiňované již Nekvasilem v sondách S2/63 a S3/63, na základě katastrálních map a map stabilního katastru. Podle zjištění učiněných v sondách S2/63 a S3/63 byl stanoven průběh opevnění ve východní části lokality. Linie opevnění na severní straně byla rekonstruována zejména podle výsledků geofyzikální prospekce z roku 2013 (profily P4 a P6) a na severozápadní straně vycházela z výsledků geofyzikální prospekce z roku 2014 (profil P11).

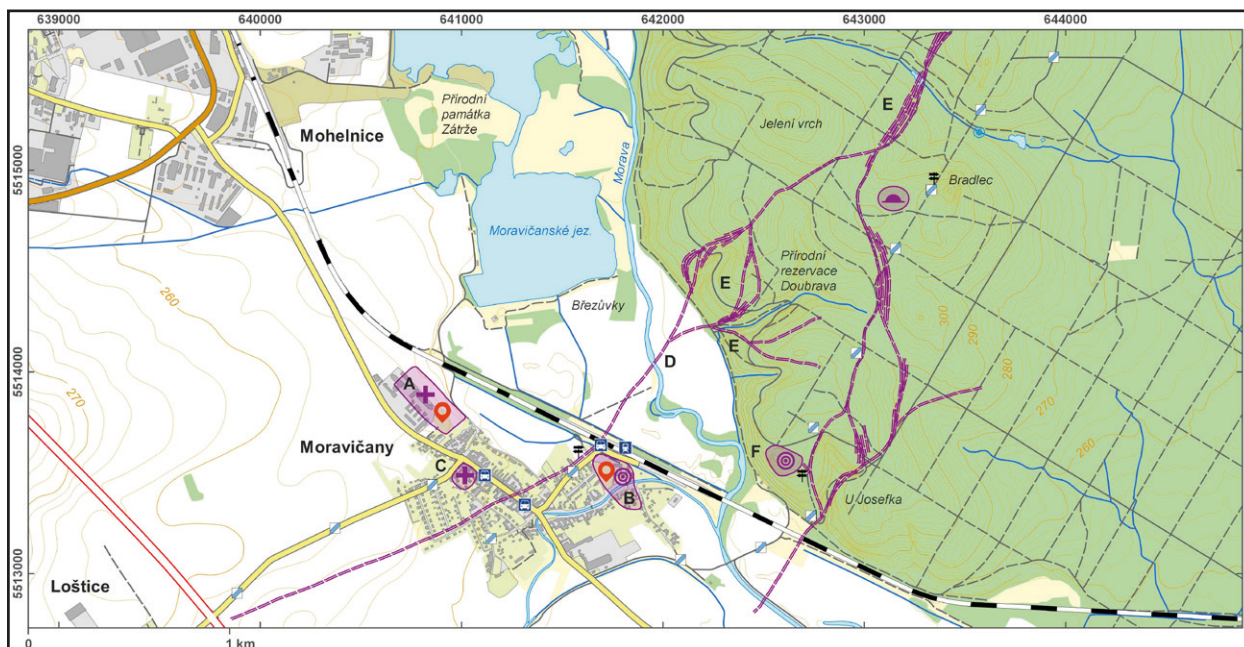
Zajímavé je, že mimo opevněnou plochu se na severní a severozápadní straně lokality nachází ještě výrazné pravěké kulturní souvrství, zjištěno bylo také raně středověké osídlení (sonda S1/13, sběry 1992, výskyt mazanic a pravěké keramiky v krtinách). Pravěké sídliště tak zřejmě bylo rozsáhlejší a pravděpodobně nebylo opevněno. Původní celá opevněná vyvýšenina byla ve směru S–J dlouhá přibližně kolem 250 m a ve směru Z–V zhruba 140 m široká. Celkové rozměry lokality včetně neopevněných částí mohly dosahovat až kolem 290 × 180 m. Její část na levém břehu je o něco málo vyšší než část na pravém břehu. Rekonstruovaný rozsah opevněné plochy činí přibližně 3,2 ha, spolu s osídlenou plochou mimo rekonstruované opevnění pak mohl být rozsah plochy sídliště kolem 4,2 ha.

7. Závěr

Polykulturní lokalita v Moravičanech na Soutoku patří k dlouhodobě opomíjeným moravským lokalitám pravěku a středověku. Na povrchové sběry a náhodné nálezy z 50. až 70. let 20. století, získané především zásluhou místního faráře Josefa Nováka a Jiřího Adamce, navázaly zjišťovací sondy Jindry Nekvasila v letech 1960 a 1963. Dva provedené záchranné výzkumy Karla Faltýnka a Pavla Šlězara z let 2013–2014, doplněné o geofyzikální prospekci Martina Moníka,

přinesly nové poznatky o lokalitě. Z nálezových souborů shromážděných jednotlivými výzkumy byl vybrán keramický materiál z období raného až vrcholného středověku (do 14. století) v počtu 2 144 kusů, který byl následně analyzován. Kvalitativně se jednalo zejména o nestratifikované nálezy pocházející z velké části z povrchových sběrů, náhodných nálezů a homogenizovaných uloženin ze starších i novějších výzkumů. Jelikož se většinou nejednalo o stratifikované soubory, cílem vyhodnocení bylo zejména vytvoření základních charakteristik vývojových fází keramiky. Z časně slovanského (2. třetina 6. až polovina 7. století), starohradištního (2. polovina 7. až 8. století) a středohradištního období (9. až polovina 10. století) pochází pouze jednotky až desítky kusů keramiky. V souboru zcela dominuje mladší doba hradištní (orientačně kolem tří čtvrtin kusů keramiky), zbytek spadá do éry vrcholného středověku. Nálezy z průběhu 15. století a mladší, související s provozem a fungováním kostela sv. Jiří, fary a hospodářského zázemí, již hodnoceny nebyly.

V keramické hmotě je od 10. století až do 13. století dominantní tuha, což odpovídá již dříve učiněným závěrům V. Goše (1977). Mezi střediska hrnčářské produkce Mohelnicka v 11. a 12. století lze zařadit Žádlovice, kde jsou hrnčiči připomínáni k roku 1141, a samotnou Mohelnici (Goš 1988, 184; Mačalová 1984).

Obr. 32. Poloha raně středověkých archeologických lokalit A – sídliště v trati Dilečky, B – hradiště na Soutoku, C – pohřebiště na tzv. Penkově zahradě na severozápadním okraji Moravičan, D – přechodové místo řeky Moravy, E – svazky úvozových cest, F – hradiště na k. ú. Stavenice. Podle H. Dehnerové a P. Šlězara (2015).

Fig. 32. Location of Early Middle Ages sites A – settlement at Dilečky, B – hillfort at Soutok, C – burial ground at the (so-called) Penkov garden on the north-western edge of Moravičany, D – crossing point of the Morava river, E – bundle of sunken lane, F – hillfort in the Stavenice cadastre. According to H. Dehnerová and P. Šlězár (2015).

Lokalita na Soutoku byla až do 11. století běžným otevřeným zemědělským sídlištěm (obr. 32: B). Kromě Soutoku bylo časně slovanské sídliště rozpoznáno J. Nekvasilem také během výzkumu pohřebiště z doby bronzové na severním okraji Moravičan v trati Dílečky (obr. 32: A). Byly zachyceny zřejmě tři chaty (Goš 1966, 588–591; Goš 1988, 181–182; Nekvasil 2005, 29). Nejasný je vztah Soutoku k pohřebišti ze střední doby hradištní na tzv. Penkově zahradě na severozápadním okraji Moravičan (obr. 32: C), kde měly být v letech 1888 a 1904 objeveny hroby, z nichž jeden měl obsahovat zlaté šperky a další údajně meč a nůž. Nálezy jsou v současné době neznámé. V roce 1954 zde provedl J. Nekvasil revizní výzkum, který datoval pohřebiště do středohradištního období (hrob s bronzovým prstenem, náušnicí, dvěma skleněnými korálky). Další hrob byl prozkoumán v roce 1958 (hrob s nožem, ocílkou, třemi šipkami a vědrem; Dostál 1966, 147; Nekvasil 1959, 661–663; Nekvasil 1958, 66–67; Nekvasil 2005, 29–30).⁸ Lze připustit, že pohřebiště mohlo sloužit zároveň i několika sídlištím v okolí, zajímavá je však jeho vazba na průběh dálkových komunikací v tomto prostoru. V Moravičanech se nacházelo vhodné přechodové místo řeky Moravy, svědčí o tom soustavy úvozových cest, jež se nacházejí východně od Moravičan na svazích lesa Doubrava (obr. 32: D, E). Jde o trasy směřující z Brněnska a východních Čech do Slezska (Martínek a kol. 2011; Šlézar 2013a, 56; 2013b, 46). V souvislosti s přechodem přes řeku Moravu a s dálkovými cestami bylo v 10. století vybudováno hradiště na současném katastru Stavenic. Pohyb po dálkových komunikacích pravděpodobně dokládají i nálezy spojované se staromaďarským prostředím (udidlo, korál ze Stavenic, šipka ze Soutoku?) (Kouřil, Gryc 2014, 104–108). Lze předpokládat, že stavenické hradiště plnilo i správní a hospodářskou funkci pro oblast Mohelnicka a možná i Uničovska. Lokalita na Soutoku mohla být v tuto dobu součástí hospodářského zázemí hradiště. Z neznámých příčin je následně stavenické hradiště opuštěno.

Od 11. století vzrůstá intenzita osídlení v poloze na Soutoku, zřejmě je také v tomto období vybudováno opevnění v podobě hliněného násypu patrně bez vnitřní konstrukce a příkopu. Toto opevnění na Soutoku by mohlo být nástupcem stavenického hradiště. Již ve 12. století byl osídlen prostor v předpolí opevnění (srov. těsná blízkost sondy S1/13 a severní linie opevnění). Svědčí o tom nálezy zlomků keramiky v kulturní vrstvě, pokud se tedy nejedná o způsob zacházení s odpadem. Dá se předpokládat, že v průběhu 12. století již hradba a příkop přestávají plnit fortifikační účel. Známkou toho je i eroze tělesa valu zachycená J. Nekvasilem v obou sondách z roku 1963. Jednoznačnější závěry o době vzniku a zániku i podobě fortifikace by mohl přinést až nový archeologický výzkum opevnění. Pokud bychom chtěli hradiště na Soutoku zařadit do některé z kategorií raně stře-

dověkých hradů, tak vzhledem k absenci písemných zpráv, chybějícím dokladům přítomnosti elit, výroby apod., se jistě nejednalo o nejvyšší funkční vrstvu raně středověkých hradů, jakými byly na střední Moravě Olomouc a Přerov. Šlo spíše o raně středověký hrad nižší kategorie teritoriálního významu pro oblast Mohelnické brázdy (Procházka 2009b, 99–107).

Centrální funkci v oblasti ve 12. století zřejmě přebírají blízké Loštice s románským kostelem sv. Prokopa a raně středověkým dvorcem s nálezem depotu 274 denárů olomouckého knížete Svatopluka, situované na výhodnějším komunikačním uzlu. Na Uničovsku, o jehož vztahu k hradišti na Soutoku lze uvažovat jen velmi hypoteticky, má zatím blíže nejasnou funkci Medlovský újezd zmiňovaný roku 1141. Jeho význam je však nesporný z hlediska církevní správy, protože litovelské kostely sv. Jakuba a sv. Marka i uničovský kostel Nanebevzetí Panny Marie jsou kostely filiálními k mateřskému kostelu sv. Petra a Pavla v Medlově (Faltýnek 2016, 283; Goš 2007, 7–9; Šlézar 2013b, 46, 50; 2013b, 46, 50; 2018).

Pravděpodobně na přelomu 12. a 13. století je sídliště na Soutoku opuštěno. Tento akt zřejmě souvisí s vysazením nové vesnice v podobě návěsní silnicové vsi v místech současných Moravičan ve 13. století, jak dokládají nálezy keramiky i písemná zmínka z roku 1249. Zároveň v tuto dobu sledujeme širší strukturální změny v celém regionu: v nové poloze bylo vysazeno biskupské město Mohelnice s hradem, jehož protíváhu vytvořil zeměpanský hrad Úsov. Další centrum představovalo také o něco dříve vysazené královské město Uničov, trhová ves vzniká také v prostoru litovelského Starého města. Přes tyto strategické lokality je pak vedena zemská komunikace Moravská Třebová – Mohelnice – Úsov – Uničov. Moravičany se tak dostávají mimo průběh dálkových komunikací. Loštice si svůj význam podržely i nadále, a to kvůli spojení Olomouce s Moravskotřebovskem a Zábřežskem (Šlézar 2013a, 56). Od 11. století máme na Soutoku doloženo pohřbívání, které pokračuje i v následujícím věku a kontinuálně se vyvíjí až do 14. století, kdy zaniká. Pohřebiště zjevně využívají obyvatelé nově vysazené vesnice – současných Moravičan – severozápadně od Soutoku. Indicie v podobě zlomků stavebních materiálů a poživ z vrcholně středověkých hrobů dovolují usuzovat na existenci kostela a přílehlého hřbitova ve 13. století, čemuž nasvědčuje i patrové uspořádání prozkoumaných hrobů. Polohopisně se tento pravděpodobně nejstarší kostel se hřbitovem nacházel v blízkosti současného levého břehu toku Třebůvky. Prorážení nového koryta řeky Třebůvky ve 14. století stálo za přesunem hřbitova a výstavbou současného kostela sv. Jiří, datovaného do 15. století, v dostatečné vzdálenosti od vodního toku. Během 14. století se nově řekou Třebůvkou vydělené pravobřeží stalo hospodářsky využívaným prostorem (pole), levobřeží pak církevním areálem s kostelem sv. Jiří, farou a dvorem.

8. Poděkování

Práce vznikla v rámci řešení projektu GAČR GA15–22658S „Úloha center v přechodové společnosti na příkladech z raně středověké Moravy a Slezska“ a v rámci projektu Filozofické fakulty Univerzity Palackého „Společnost v historickém vývoji od středověku po moderní věk III“ (IGA_FF_2017_017).

Poznámky

- 1 Na dlouhou dobu byla také nezvěstná originální plánová dokumentace PhDr. Jindry Nekvasila, CSc., z výzkumu z roku 1963. Náhodně byla objevena až Mgr. Jakubem Halamou, Ph.D. ve Vlastivědném muzeu v Šumperku v roce 2014. Autorům studie byla laskavostí dr. Halamy dokumentace zapůjčena, digitalizaci provedl Jan Grégr z Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Olomouci.
- 2 Prostorové vymezení lokality existovalo v plánu z roku 1963 od PhDr. Jindry Nekvasila, CSc. Plán měl stejný osud jako ostatní dokumentace z roku 1963 (viz pozn. 1).
- 3 Situaci značně komplikují nejasnosti s Nekvasilovým přiřazením keramiky k vrstvám. Z rukopisu dokumentace vyplývá, že u keramiky vrstva 4 neodpovídá vrstvě 4 na profilu, ale jedná se o čtvrtou úroveň vrstvy 5 na profilu (0–0,2 m). Obdobně vrstvy 4 a 5 v sondě S3/63 odpovídají úrovním 0,6–0,8 m a 0,8–0,1,0 m vrstvy 9 na profilu.
- 4 Za zapůjčení nálezů z Vlastivědného muzea v Olomouci děkujeme Mgr. Lukáši Hlubkovi a za zapůjčení nálezů z Vlastivědného muzea v Šumperku Mgr. Jakubu Halamovi, Ph.D., a Mgr. Barboře Tomešové.
- 5 Nestránkováno. Jedná se např. o inv. č. A32586, A32590 až A32592.
- 6 Za konzultaci k problematice středověké keramiky z Moravičan na Soutoku děkujeme PhDr. Rudolfu Procházkovi, CSc., z Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i.
- 7 Mapy 1. a 2. vojenského mapování na: MAPIRE – The Historical Map Portal [online]. Dostupné na [www: <https://mapire.eu/en/>](http://www.mapire.eu/en/) [cit. 2018-07-29]. Mapy stabilního katastru na: Ústřední archiv zeměměřictví a katastru (ÚAZK) [online]. Dostupné na [www. <https://archivnimapy.cuzk.cz/uazk/pohledy/archiv.html/>](http://www.archivnimapy.cuzk.cz/uazk/pohledy/archiv.html/) [cit. 2018-07-29]. Letecký snímek z roku 1953 na: Kontaminovaná místa [online]. Dostupné na WWW: [<https://kontaminace.cenia.cz/>](https://kontaminace.cenia.cz/) [cit. 2018-07-29].
- 8 Část nálezů je uložena ve Vlastivědném muzeu v Šumperku.

Literatura a prameny

- Baják, M. 2010:** Moravičany (okr. Šumperk). Obecní úřad č. p. 67. *Přehled výzkumů* 51, 452.
- Balcárková, A. 2010:** Raně středověké osídlení na lokalitě Olomouc-Slavonín, „Horní lán“. *Přehled výzkumů* 51, 157–196.
- Balcárková, A. 2013:** Povelkomoravská a mladohradištní keramika datovaná mincemi z Kostic – Zadního Hrudu. *Archeologické rozhledy* LXIV, 786–824.
- Balcárková, A. 2016:** *Povelkomoravská a mladohradištní keramika v prostoru dolního Podyjí*. Rkp. disertační práce. Uloženo: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno.
- Balcárková, A., Dresler, P., Macháček, J. 2017:** *Povelkomoravská a mladohradištní keramika v prostoru dolního Podyjí*. Spisy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity 476. Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita.
- Balcárková, A., Kalhous, D. 2016:** Vývoj moravsko-rakouské hranice v raném středověku. Mikulov – vstupní brána na území Moravy. *Památky archeologické* CVII, 117–180.
- Beranová, M., Lutovský, M. 2009:** *Slované v Čechách. Archeologie 6.–12. století*. Praha: Libri.
- Bláha, J. 1980:** Otázka kontinuity slovanského osídlení Olomouckého kopce a několik poznámek k hmotné kultuře olomouckých Slovanů. *Vlastivědný věstník moravský* XXXII, 301–311.
- Bláha, J. 1987:** *Archeologický průzkum v Olomouci. Staveniště obchodního domu Prior, objekty 5/78, 59/79 a 68/79 (keramika)*. Archeologické prameny k dějinám olomoucké oblasti. Svazek I, sešit 2. Olomouc: Okresní středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Olomouci.
- Bláha, J. 1988:** Předběžná zpráva o objevu předvelkomoravského ústředí v Olomouci. *Archaeologia historica* 13/88, 155–170.
- Bláha, J. 2000:** *Mladohradištní keramika z Olomouce datovaná mincemi. Olomouc – Pekařská ulice, výzkum 1982–1984*. Nepublikovaný rukopis. Uloženo: Odborná knihovna Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Olomouci.
- Bláha, J. 2001:** Archeologické poznatky k vývoji a významu Olomouce v období Velkomoravské říše. In: L. Galuška, P. Kouřil, Z. Měřínský (eds.):

- Velká Morava mezi východem a západem.* Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 17. Brno: Archeologický ústav Akademie věd České republiky Brno, 41–68.
- Bláha, J., Sedláčková, H. 1998:** Slavnostní keramika. In: H. Sedláčková (ed.): *Sklo, slavnostní keramika a kachle. Renesanční Olomouc v archeologických nálezech. Archeologické výzkumy Památkového ústavu v Olomouci 1973–1996.* Olomouc: Památkový ústav v Olomouci, Spolek pro podporu historicko-archeologických výzkumů na Olomoucku, 15–18.
- CDM III: Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. III. (1241–1267).** Boček, A. (ed.). Olomucii 1841.
- Čižmář, M. 2004:** *Encyklopedie hradišť na Moravě a ve Slezsku.* Praha: Libri.
- Dehnerová, H., Šlězár, P. 2015:** Pravěké pohřebiště a středověké opevněné sídliště s pohřebištěm a kostelem. In: M. Tomášek (red.): *100 zajímavých archeologických lokalit Moravy a Slezska.* Praha: Národní památkový ústav, 225–228.
- Dostál, B. 1966:** *Slovanská pohřebiště ze střední doby hradištní na Moravě.* Praha: Academia.
- Faltýnek, K. 2007:** Poválečná činnost amatérských archeologů na Mohelnicku. *Archeologie Moravy a Slezska* VII, 196–211.
- Faltýnek, K. 2008:** Příspěvek k poznání neprofesionální archeologie v Moravičanech v 50. letech 20. století. *Archeologie Moravy a Slezska* VIII, 287–292.
- Faltýnek, K. 2010:** Archeologické výzkumy v Moravičanech ve světle kronikářských zápisů P. Josefa Nováka. *Archeologie Moravy a Slezska* X, 269–276.
- Faltýnek, K. 2016:** Loštice (okr. Šumperk). *Přehled výzkumů* 57(2), 283.
- Faltýnek, K. 2017:** *Moravičany. Intravilán obce. MO-NA-96, MO-RD-96.* Rkp. nálezové zprávy. Uloženo: Archiv Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Olomouci.
- Faltýnek, K., Šlězár, P. 2016:** Moravičany (okr. Šumperk). *Přehled výzkumů* 57(2), 287–288.
- Fojtík, P., Šmíd, M. 2008:** *Slovanské hroby a pohřebiště na Prostějovsku.* Pravěk. Supplementum 18. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno.
- Galuška, L. 2009:** K otázce osídlení Starého Města – Veligradu v době po zániku Velké Moravy. Mladohradištní keramika z lokality „Na zahrádkách“. *Archaeologia historica* 34/09, 605–638.
- Goš, V. 1966:** Staroslovanské sídliště v Moravičanech. *Archeologické rozhledy* XVIII, 588–591.
- Goš, V. 1974:** Sběrka Vlastivědného kroužku v Moravičanech (okr. Šumperk). *Zprávy Československé společnosti archeologické při ČSAV* XVI(5–6), 69–99.
- Goš, V. 1977:** Slovanská keramika 10.–13. století na severní Moravě. *Vlastivědný věstník moravský* XXIX, 291–303.
- Goš, V. 1988:** Slovanské osídlení severní Moravy. In: V. Frolec (red.): *Rodná země. Sborník k 100. výročí Muzejní a vlastivědné společnosti v Brně a k 60. narozeninám PhDr. Vladimíra Nekudy, CSc.* Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, Státní vědecká knihovna v Brně, 181–190.
- Goš, V. 2007:** *Loštice. Město středověkých hrnčářů.* Opava: Slezská univerzita v Opavě.
- Goš, V., Kapl, V. 1986:** Slovanská osada u Palonína, okr. Šumperk. *Archeologické rozhledy* XXXVIII, 176–204.
- Goš, V., Karel, J. 1979:** Slovanské a středověké zázemí severní Moravy. *Archeologické rozhledy* XXXI, 163–175.
- Halama, J. 2017:** Severní Morava v době římské a období stěhování národů. In: E. Droberjar, B. Komoróczy (eds.): *Římské a germánské spony ve střední Evropě. Archeologie barbarů 2012.* Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 53. Brno: Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i., 431–472.
- Hlubek, L., Šlězár, P. 2014:** Doklady zpracování železa v raném středověku na území Uničovska a Litovelska. *Archaeologia historica* 39(2), 583–607.
- Jelínková, D. 1990:** K chronologii sídlištních nálezů s keramikou pražského typu na Moravě. In: V. Nekuda, J. Unger, M. Čižmář (eds.): *Pravěké a slovanské osídlení Moravy. Sborník příspěvků k 80. narozeninám Josefa Poulíka.* Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, Archeologický ústav ČSAV, 251–281.
- Kalábková, P. 2016:** Sonda do pravěku Moravičan. *Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, společenské vědy* 312, 5–20.

- Kalčík, L. 2015:** *Povelkomoravské osídlení hradiska Staré zámky u Líšně*. Přehled výzkumů 56(2), 127–200.
- Kašpar, P. 2014:** *Nálezy římských mincí na území Olomouckého kraje*. Rkp. bakalářské práce. Uloženo: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci.
- Kouřil, P. 2003:** Staří Maďaři a Morava z pohledu archeologie. In: J. Klápště, E. Plešková, J. Žemlička (eds.): *Dějiny ve věku nejistot. Sborník k příležitosti 70. narozenin Dušana Třeštíka*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 110–146.
- Kouřil, P. 2008:** Archeologické doklady nomádkového vlivu a zásahu na území Moravy v závěru 9. a v 10. století. In: T. Štefanovičová, D. Hulínek (eds.): *Bitka při Bratislave v roku 907 a jej význam pro vývoj středního Podunajska*. Bratislava: Slovenský archeologický a historický inštitút – SAHI, občianske združenie, 113–135.
- Kouřil, P. 2016:** Staří Maďaři a jejich podíl na kolapsu a pádu Velké Moravy aneb Spojenci, sousedé, nepřátelé. In: J. Macháček, M. Wihoda a kol.: *Pád Velké Moravy aneb Kdo byl pohřben v hrobu 153 na Pohansku u Břeclavi? Prameny české historie*. Svazek 2. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 102–143.
- Kouřil, P., Gryc, J. 2014:** Hradiska 10. – 12. století na severní Moravě a v českém Slezsku. In: K. Chrzan, K. Czaplá, S. Moździoch (eds.): *Funkcje grodzów w państwach wczesnośredniowiecznej Europy Środkowej. Społeczeństwo, gospodarka, ideologia*. Wrocław, Głogów: Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Ośrodek Badań Nad Kulturą Późnego Antyku i Wczesnego Średniowiecza, 99–171.
- Lutovský, M. 2001:** *Encyklopedie slovanské archeologie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri.
- Mačalová, H. 1984:** Výsledky výzkumu v Lošticích-Žádlovicích (okr. Šumperk). *Archaeologia historica* 9/84, 101–110.
- Macháček, J. 1995:** Keramika středodunajské kulturní tradice. Příspěvek k diskusi o terminologii raného středověku. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity* E 40, 61–67.
- Macháček, J. 2000:** K absolutní a relativní chronologii keramiky středodunajské kulturní tradice na jižní Moravě. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity* M 5, 25–56.
- Macháček, J. 2001:** *Studie k velkomoravské keramice: metody, analýzy a syntézy, modely*. Brno: Ústav archeologie a muzeologie, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně.
- Macháček, J., Dresler, P., Přichystalová, R., Sládek, V. 2016:** *Břeclav – Pohansko VII. Kostelní pohřebiště na Severovýchodním předhradí*. Spisy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity 455. Brno: Masarykova univerzita.
- Martínek, J. a kol. 2011:** *Historické cesty* [online]. Projekt NAKI – Výzkum historických cest v oblasti severozápadní Moravy a východních Čech [cit. 2017-05-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.historicke-cesty.cz/>>
- Mazuch, M. 2013:** *Velkomoravské keramické okruhy a tzv. mladší velkomoravský horizont v Mikulčicích*. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 45. Brno: Archeologický ústav Akademie věd České republiky, Brno.
- Měřínský, Z. 1986:** Morava v 10. století ve světle archeologických nálezů. *Památky archeologické* LXXVII, 18–80.
- Měřínský, Z. 2002:** *České země od příchodu Slovanů po Velkou Moravu I*. Praha: Libri.
- Měřínský, Z. 2011:** *Morava na úsvitě dějin*. Vlastivěda moravská, NŘ Země a lid 4. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost.
- Měřínský, Z. 2013:** Hmotná kultura mladší doby hradištní na Moravě a ve Slezsku. *Archaeologia historica* 38(1), 45–90.
- Moník, M. 2013:** *Elektrické odporové profilování (ERT) u kostela sv. Jiří v Moravičanech*. Rkp. nálezové zprávy. Uloženo: Archiv Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Olomouci.
- Moník, M. 2014:** *Elektrické odporové profilování (ERT) u kostela sv. Jiří v Moravičanech II*. Rkp. nálezové zprávy. Uloženo: Archiv Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Olomouci.
- Moník, M. 2016:** *Geofyzikální prospekce jižně od hřbitovní zdi kostela sv. Jiří v Moravičanech*. Rkp. nálezové zprávy. Uloženo: Archiv Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Olomouci.
- Nekuda, V. 2000:** *Mstěnice 3. Zaniklá středověká ves. Raně středověké sídliště*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost.

- Nekvasil, J. 1958:** Nový slovanský hrob v Moravičanech, okr. Zábřeh. *Přehled výzkumů* 1958, 66–67.
- Nekvasil, J. 1959:** Dvě zapomenuté slovanská naleziště na Moravě. *Archeologické rozhledy* XI, 661–683.
- Nekvasil, J. 1961a:** *Moravičany (okr. Šumperk). Soutok*. Brno. Rkp. nálezové zprávy, č. j. 1350/61. Uloženo: Archiv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i.
- Nekvasil, J. 1961b:** O výzkumu raně středověkého pohřebiště v Moravičanech. *Severní Morava* 7, 50–51.
- Nekvasil, J. 1961c:** Raně středověké pohřebiště v Moravičanech, okr. Šumperk. *Přehled výzkumů* 1960, 101–102, tab. 43.
- Nekvasil, J. 1962:** Další doklady raně středověkého osídlení v Moravičanech – soutoku, okr. Šumperk. *Přehled výzkumů* 1961, 98.
- Nekvasil, J. 1963:** *Moravičany. Dílečky, soutok. Pohřebiště lužické kultury; sídliště a hradisko. Závěrečná zpráva červen až srpen 1963*. Rkp. nálezové zprávy, č. j. 1634/63. Uloženo: Archiv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i.
- Nekvasil, J. 1964:** Zjišťovací výzkum na raně středověkém hradisku v Moravičanech. *Přehled výzkumů* 1963, 62–63.
- Nekvasil, J. 1974:** *Moravičany (okr. Šumperk). Soutok*. Rkp. nálezové zprávy, č. j. 414/74. Uloženo: Archiv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i.
- Nekvasil, J. 2005:** *Moravičanské vzpomínání*. Moravičany: obec Moravičany.
- Novák, J. 1962:** Kam se dnes ukládají mrtví, měli svá sídla živí... *Kulturní zpravodaj města Mohelnice*, únor 1962, 6.
- Novák, J. 2009:** Moravičany v pravěku. *Archeologie Moravy a Slezska* IX, 273–283. Rukopis P. Josefa Nováka, doba vzniku [asi 1960–1964], redigovaný K. Faltýnkem.
- Profantová, N. 2005:** Analýza movitých artefaktů. Chronologie osídlení areálu v historických souvislostech. In: M. Kuna, N. Profantová (eds.): *Počátky raného středověku v Čechách*. Praha: Archeologický ústav AV ČR Praha, 139–225.
- Procházka, R. 2009a:** Moravská keramika kolem roku 1000 – otázka kontinuity a změny. In: S. Mozdziuch (red.): *Stare i nowe w średniowieczu. Pomiedzy innowacja i tradycja*. Spotkania bytomskie 6. Wrocław: Institut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, 151–186.
- Procházka, R. 2009b:** *Vývoj opevňovací techniky na Moravě a v českém Slezsku v raném středověku*. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 38. Brno: Archeologický ústav Akademie věd České republiky, Brno, v. v. i.
- Procházka, R. 2017:** *Hrad Přerov v raném středověku (9.–11. století) a počátky mladohradištní hmotné kultury*. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 54. Brno: Archeologický ústav Akademie věd České republiky, Brno, v. v. i.
- Procházka, R., Kováčik, P., Zůbek, A. 2002:** Nové poznatky k vývoji opevnění olomouckého hradu v raném a vrcholném středověku. *Archaeologia historica* 27/02, 197–213.
- Procházka, R., Peška, M. 2007:** Základní rysy vývoje brněnské keramiky ve 12.–13./14. století. *Přehled výzkumů* 48, 143–299.
- Procházka, R., Wihoda, M. 2006:** Polský průnik na Moravu a hrad Přerov v kontextu dějin 10. století. In: M. Dworaczek, A. B. Kowalska, S. Mozdziuch, M. Rębkowski (red.): *Świat Słowian wczesnego średniowiecza*. Szczecin, Wrocław: Institut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, 623–645.
- Přichystalová, R. 2014:** Olomouc-Nemilany. Stručná analýza raněstředověkého pohřebiště. In: R. Přichystalová, M. Kalábek (eds.): *Raněstředověké pohřebiště Olomouc-Nemilany. Katalog*. Spisy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně 424. Brno: Masarykova univerzita, 207–272.
- Samek, B. 1999:** *Umělecké památky Moravy a Slezska 2. J–N*. Praha: Academia.
- Sedláčková, L. 2015:** Středověká keramika. In: M. Plaček, M. Dejmal (eds.): *Veselí nad Moravou. Středověký hrad v říční nivě*. Brno: Archaia Brno o.p.s., 188–211.
- Staňa, Č. 1998:** Die frühmittelalterliche Graphittonkeramik in Mittelmähren. In: L. Poláček (Hrsg.): *Frühmittelalterliche Graphittonkeramik in Mitteleuropa*. Internationale Tagungen in Mikulčice IV. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 9. Brno: Archäologisches Institut der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik Brno, 87–125.
- Stloukal, M. 1964:** Výzkum koster ze středověkého pohřebiště v Moravičanech. *Přehled výzkumů* 1963, 63–65.

Šlězár, P. 2013a: „Nova villa“ – počátky královského města očima archeologie. In: K. Konečný (red.): *Uničov – historie moravského města*. Uničov: Město Uničov, 56–70.

Šlězár, P. 2013b: Období raného středověku (30. léta 6. století – 1213). In: K. Konečný (red.): *Uničov – historie moravského města*. Uničov: Město Uničov, 45–51.

Šlězár, P. 2017a: Archeologický výzkum u kostela Panny Marie Sněžné. Příspěvek k problematice počátků opevnění a církevních staveb na olomouckém Předhradí. *Přehled výzkumů* 58(2), 97–127.

Šlězár, P. 2017b: Hradiště v Moravičanech „Na Soutoku“ v raném středověku. *Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, společenské vědy* 314, 103–116.

Šlězár, P. 2018: Archeologie středověkého města. In: K. Konečný (red.): *Litovel. Velké dějiny města I. Od nejstarších dob do roku 1918*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 68–103.

Štefan, I. 2010: Příspěvek k chronologii a výpovědním možnostem esovitých záušnic. *Studia Mediaevalia Pragensia* 9, 171–205.

Unger, J. 1984: Základní horizonty keramiky 12. až 15. století na soutoku Jihlavy a Svratky. *Archeologické rozhledy* XXXVI, 288–296.

Ungerman, Š. 2010: Počátky mladohradištních pohřebišť na Moravě. In: Š. Ungerman, R. Přichystalová (eds.): *Zaměřeno na středověk. Zdeňkovi Měřínskému k 60. narozeninám*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 220–239.

Varadzin, L. 2005: Značky na dnech keramických nádob ve středověku. *Studia Mediaevalia Pragensia* 5, 165–199.

Vrána, J. 2011: Nález lidských ostatků v intravilánu obce Moravičany. In: M. Bém, J. Peška (eds.): *Archeologické centrum Olomouc. Ročenka 2010*. Olomouc: Archeologické centrum Olomouc, p. o, 215–223.

Resumé

The multicultural site in Moravičany at Soutok belongs to the long-forgotten Moravian sites of the Prehistoric and the Middle Ages. The test pits from 1960 and 1963 made by Jindra Nekvasil were connected to surface collection and random finds, obtained mainly by the local priest P. Josef Novák and Jiří Adamec, from the 1950s to 70s. The two rescue excavations carried out by Karel Faltýnek and Pavel Šlězár from 2013–2014,

appended by geophysical prospecting made by Martin Monik, have brought new information about the site. From the assemblage finds, which were collected by individual excavations, ceramic materials from the Early Middle Ages to the High Middle Ages have been selected. Selected ceramic materials (2144 pieces) were thoroughly analysed. Qualitatively, they were mainly unstratified finds originating from the surface collection, random finds and homogenized sediments from older and newer excavations. The aim of the evaluation was to create a basic characteristic of ceramics development phases. From the Early Slavonic Period (from 2/3rd of the 6th to mid-7th century), the Early Hillfort Period (from the 2nd half of the 7th to 8th century) and the Middle Hillfort Period (from 9th to mid-10th century) come only individual or tens of pieces of ceramics. Ceramic materials from the Late Hillfort Period dominated (about three-quarters of the pottery). The rest of the material falls in the era of the Middle Ages. Finds from the 15th century, and from a later period, related to the operation and functioning of the church St. George, rectory and the economic background, have not been evaluated.

Graphite in fabric is dominant from the 10th century until the 13th century. That corresponds to the earlier conclusions of V. Goš regarding the prevailing use of graphite in fabric in Central and Northern Moravia during the mentioned period. These are the routes which lead from Brno and eastern Bohemia to Silesia.

In terms of the above finds, it can be stated that the locality at Soutok was until the 11th century a common open agricultural settlement. Except for Soutok, the Early Slavonic settlement was also recognized by J. Nekvasil during the excavation of the Bronze Age burial ground on the northern edge of Moravičany at Dílečky. The relationship is unclear between Soutok and the burial ground from the Middle Hillfort Period in the Penkov garden (site on the northwest border of Moravičany). On this site graves with weapons and jewellery were apparently discovered in 1888 and 1904. In 1954 and 1958 J. Nekvasil did a trial excavation which dates the burial ground to the Middle Hillfort Period. It can be admitted that the burial ground could have served at the same time for several nearby settlements. However, more interesting is the connection to the direction of the long-distance communications. In Moravičany there was a suitable crossing point of the Morava river. The sets of paths that are located eastwards of Moravičany on the slopes of the Doubrava forest illustrate this. In connection with the crossing over the Morava river and the long-distance communications, a hillfort was built in the 10th century in the current Stavenice cadastre. The movement along the long-distance communications was documented by the finds associated with the old Hungarian space (bit and bead from Stavenice; arrow from Soutok?). At this time, a site at Soutok could be a part of the economic background of the hillfort. Because of unknown causes, the Stavenice hillfort was abandoned.

On the site at Soutok, the intensity of settlement increased from the 11th century. Apparently, in this period a fortification was also built in the form of a clay bank, probably without internal construction or a ditch. This fortification at Soutok could be the successor of the Stavenice hillfort. If we include the hillfort at Soutok in one of the fortification categories, it would be a “third-class” fortification. The forefront of the fortification was already settled in the 12th century. Therefore, we can assume that during the 12th century the rampart and ditch no longer fulfilled the fortification purpose. The central function of the followed area in the 12th century was probably taken over by the nearby town of Loštice. There were situated the Romanesque church of St. Prokop and an Early Middle Ages farmstead, where a hoard of 274 denarii of Olomouc Prince Svatopluk was found. The hoard of coins was located on a more convenient communication intersection.

The settlement at Soutok was probably abandoned at the turn of the 12th and 13th centuries. This act seems to be related to the founding of a new village in the 13th century on the site of today's Moravičany. This has been evidenced by finds of ceramic materials and by the first written mention from 1249. At the same time, we follow wider structural changes in the whole region. In the new location the episcopal town of Mohelnice was founded, balanced by the Úsov castle which was newly founded by the territorial lord. The town of Uničov and the “*villa*”, which is located in the area of Litovel's Old Town, were also established. The land communication Moravská Třebová – Mohelnice – Úsov – Uničov led through the above-mentioned strategic sites, but did not follow the direction of the long-distance routes. Loštice held its importance because of the connection between Olomouc and Moravskotřebovsko and Zábřehsko. We have documented burial activities at Soutok from the 11th century. These activities continued in the following centuries until the 14th century, when they cease to exist. The burial grounds were used by the inhabitants of the new village – on the site of today's Moravičany. Building materials and building binders from the High Middle Ages graves point to the existence of a church and adjacent cemetery in the 13th century. That also indicates the layered arrangement of the explored graves. Near the current left bank of the Třebůvka river the original church and cemetery were probably located. The penetration of the new riverbed of the Třebůvka river in the 14th century caused the transfer of the cemetery and the construction of the present church of St. George, which dates back to the 15th century. The church of St. George, situated outside the core of the 13th century village, tells of respect for older tradition. The new right bank of the river became the economic area during the 14th century. The left bank of the river belonged to the ecclesiastical area.

Kontakty

Karel Faltýnek

Národní památkový ústav,
územní odborné pracoviště v Olomouci
Horní náměstí 25
CZ-779 00 Olomouc
faltýnek.karel@npu.cz

Jakub Novák

Katedra historie, Sekce dějin středověku
Filozofická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci
Na Hradě 5
CZ-779 00 Olomouc
jakub.novak04@upol.cz

Pavel Šlézar

Národní památkový ústav,
územní odborné pracoviště v Olomouci
Horní náměstí 25
CZ-779 00 Olomouc
slezar.pavel@npu.cz
&
Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Čechyňská 363/19
CZ-602 00 Brno

RADKA KNÁPEK, ONDREJ ŠEDO

MANIPULACE S TĚLY JELENŮ V DOBĚ ŘÍMSKÉ A MOŽNOSTI INTERPRETACE NÁLEZU ZE STUDNY ZKOUMANÉ PŘI VÝZKUMU V TRATI MUŠOV-NEURISSEN

MAREK VLACH

DEMOGRAPHY MODELLING AND SIMULATION OF THE BARBARIAN POPULATIONS OF THE "MARCOMANNIC" SETTLEMENT STRUCTURES OF THE MIDDLE DANUBE REGION

MARIAN MAZUCH, MAREK HLADÍK, LUMÍR POLÁČEK

ÚPRAVY HROBOVÝCH JAM, KONSTRUKCE V HROBECH A FENOMÉN TZV. HROBEK V MIKULČICÍCH

KAREL FALTÝNEK, JAKUB NOVÁK, PAVEL ŠLÉZAR

RANĚ STŘEDOVĚKÉ OSÍDLENÍ V MORAVIČANECH NA SOUTOKU

MIRIAM NÝVLTOVÁ FIŠÁKOVÁ

MASNÁ SLOŽKA POTRAVNÍ SUBSISTENCE HRADU PŘEROV NA PŘÍKLADU VÝZKUMU Č. P. 19, 20 (10./11. – 12. STOLETÍ)

PŘEHLED VÝZKUMŮ NA MORAVĚ A VE SLEZSKU 2017

STŘEDOVĚK A NOVOVĚK

